

చెల్లనా? అయ్యది శేషదంష్ట్రాగ్రోద్గీర్ణశ్చేషవహ్నికంటెను, సంపర్కసమయావిరూఢత బడబాసలముకంటెను భయంకరము నాశంకరముకాదా? ఇప్పుడు జరిగినది యకార్యమా?

ఉ. అదిఁజూడైన బ్రహ్మయుదయంబున కాన్పదమైనవాడు, వే
దాదినమస్తవాజ్ఞయములందుఁ బ్రశంసితుఁడైనవాడు, లో
కాది త్రిలోకపూజ్యుడని యాత్మ నెఱింగి పితామహుండు దా
మోదరుఁ జెప్పె పూజ్యుడని యుక్తము కాకిది యేమిదోనమే?

ఓయీ సాత్యవతేయా! నమస్తలోకగురుండని, విశ్వసృష్టికలనా పరిధాన బీజాం
కురమని, పరమార్థ ప్రతిభాజ్ఞానతమోహరుండని, నీకంటె వృద్ధతములైన సర్వేశ్వరులు,
ఋషీశ్వరులు, యదువంశపావను నర్చ్యుండుగా నంగీకరింప, నీ వేల యింత రద్దినేసె
దవు? పెద్దలచరితంబులు దుర్గాహ్వయంబులు. సోదరా! ముఖ్యబంధువగు నీవే నిష్కా-
రణ కలిహంబునకుం గాలు ద్రవ్య సకార్యము నిర్విఘ్నముగా నెఱవేర్చ నెవరు చూచె
దరు? ఆ పరాత్పరుండగు యాదవుని మహిమ సామాన్యులు గుర్తెఱుంగుచురా?
(అని బలిమాలను.)

భీష్మ—ధర్మనందనా! దుర్మార్గులు రంధ్రాన్వేషణ తత్పరులు, సానునయ
వాక్యముల కాంతు లగుదురా? ఈ దమఘోషనుతుండు నీకు మాతృప్యనేయుండెనను,
దురుజకాలవాలుండు.

ఉ. పాలితదుర్జయుండు శిశుఁపాలుండు బాలుండు, వీని నేల భూ
పాలక! నీవు మట్టునరుఁపవా? మఱి ధర్మ వెఱుంగ వీనికిం
బోలునె? రాగఁజోపవరిఁభూతమనస్కున కల్పరాజ్యుల
క్షీలలనాంధబుద్ధి కనిమి త్రమహత్పరివాదశీలికి.

జగత్ప్రకాశకరుండగు సహస్రకిరణుండు గూబలకు పరిపంథి యగునట్లు, దుష్ట
దానవ ముదఖండాన పండితుం డగు పుండరీకాక్షుండు, నిగమనీమంత్రినీమంత్రవీధీవిహర
స్మృతుపదయంగళుండు పరమయోగిజనహృదంబురుహపాపే? శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని మహా
మహిమ వీఁ డీజన్మ కెఱుంగగలడా? కారుదున్న తామరకొలనులో బ్రవేశించి పండు
కొన్నను తత్సంకార పంకంబు గాంచుగాని, పద్మసౌగంధ్య మెఱుంగునా? జన్మాంతర
తపఃపరిపాకవశంబున, పరమేశ్వరునియందు రక్తియు, భక్తియు ప్రాప్తించవలయును
గాని నదౌధనల జేకురానా? ఓని నేల బలిమాలదవు? ఓయి శిశుపాల! పరమేశ్వర
నిందకుండవు నీతో ముచ్చటించకూడదు. కాని, భూతదయాసౌహార్ద ప్రేరణచే నీట్లు
పలుకఁ జొచ్చితి, నిమను.

చ. అవినయబుద్ధివై హరికి యన్య మయోగ్యును యంటి నీవు మూ
ర్ఖువు శిశుపాల! యింకఁ బలుకక వలసెన్ నభిలోన నున్న యీ

యవనిపుల్లె నాతని దళయం బరిముక్తులు, వానిచేత నా
హవజితులుం దదీయ శరణార్థులుగా కొరు లయ్యు చెప్పుమా.

ఓ యవిదితబలపరాక్రమపౌరుష! ఉత్తమజ్ఞానార్థవేత్తయగువాడు బాహు
డయ్యన, వయోవృద్ధులగు బ్రాహ్మణులలో నగ్రపూజ్యుండు. అమిత విక్రమపరా
క్రమండైన త్తతియజాతి పురుషుండు పసివాడైనను, త్తతియజాతి కగ్రపూజ్యుండు.
ఈరెండు కారణంబుల మురారాతి, యగ్రపూజార్హపాద్యులకు యోగ్యుండు.
అంతియేకాక, యీతడు జగదాధారుడు, కురితీసీమంతిసీమంతశృంగాటకన రితపాద
సరోజుండు, మాకును సీకుమాత్రమే కాదు, చరాచగబ్రహ్మాండానీకంబులకెల్ల
వండ్యుండ, ఆలాలంబునఁ బోయూ జలంబు సమస్త వృక్షవ్యాపకమయి పుష్టి నిచ్చు
నట్లు యీ దేవదేవునిఁ బూజించి, తృప్తిజేసిన లోకంబులెల్లఁ బరితుష్టి నొందు. ఓయి
పిచ్చివాడా! ఏండ్లు చెల్లినవా రొక అక్ష యున్నను, బుద్ధి, విద్య, పౌరుషము,
జ్ఞానము ఎవనికి విశేషము గాఁ గలవో వాడు పూజ్యుండుగాని వయోవృద్ధు లగుదురా?
ఆకారము వయస్సు పరాక్రమమేతువు లగునా? ఏనుఁగు సింహంబుచే జంపబడుట
లేదా? పౌరుష పరాక్రమము లాజన్మసిద్ధములై, స్వయంవృక్షములు కాని, యహం
కారముచేత నెఱువు తెచ్చికొనఁదగినవి కావు. ఈ సభాస్థలిలోనే కాదు లోక
త్రయమం దగ్రపూజ్యుండు కృష్ణుడేగాని యితరు లెవ్వరును లేరు. ఇది నానిశ్చయము.

సభ్యులు...సత్యము. సత్యము. (అనవలయును)

సహచే...ఓయాపితామహా! మీ రేల వృథముగా మూర్ఖుండగు శిశుపాలునితో
వాగ్వివాదము సల్పెదరు? సంకల్పమాత్రమునఁ జరచరులు నిర్మించుభగవంతుండు
శ్రీకృష్ణుండు, పూజ్యుండని పూజించినారము. ఇంకను పూజించెదము. దుర్వార్తంబున
నిది కాదనిపల్కు మీరవల నెత్తిపై నాయెడమపాదం బిడుచున్నాను. పౌరుషవంతులగు
త్తతియసీదులు డీకొనుఁడు. తిరుగ మఱియొకమాటు సహదేవుని మాటలకు మీ
లొగుడు.

చ. సలిపితి మగ్రపూజ మురళాననుఁ డర్హుఁ డటంచు, వానిపై
చలమున నిందలాడెడు నృశంసుల నెత్తిని వామపాదమున్
నిలిపెదఁ జారుషంబున నశనిన్ మము గెల్పుండు, చేతఁగానిచోఁ
దల నిల మోపి కృష్ణునకు ఁ దండము వెట్టుడు చేతు లొగ్గుచున్.
రండు; డీకొనువారలు రండు.

అర్జు...సోదరా! వీరపురుషోచితమైన వాక్యము పల్కినావు. సమాటకు దేవ
తలు కునుమనరము గురియించుచున్నారు. వీరరులారా! ఋషీపుంగవులారా! అశేష
బ్రహ్మాండభాండోదరుడయిన పురుషుకాతుండు గర్హ్యుండని నిందించినదురాత్ముని
వాక్యంబు లొక రించి, యదు, వృష్ణి, భోజ, కుకుర, అంధక వాసీను లన్నియుఁ గలఁగఁ
జారుచున్నవి. నామస్మరణమాత్రభిన్నీకృతపాపసంచయం డగు నారాయణావతార

మయిన శ్రీకృష్ణుని నిందించినవానికిం బ్రతుక్కు త్వరం బొసంగి, మీ మనంబునకు కాంత
గల్పించుచున్నాను: వినుండు.

ఉ. చేసినదేమొ చేసితిమి + సిద్ధము కృష్ణుఁడు లోకపూజ్యుఁడై
రోసము గల్గి తిట్టెడు నశరుంతుడు సభ్యులు సూచుచుండగాఁ
గోసెద గాండీవగబునను + గొంతు కరక్కన రక్తవాహినుల
దోసిట నగ్గి జల్లు జయదుర్దముఁ డీ విజయుండు గాంచుఁడీ.

యత్కాయుక్తతారతమ్య మారయక, వక్కాలాపంబు లాడువారి కెయ్యది.
సంపాప్తమగునో చూపించెద.

భీము—(సోదరుని కాఁగిలించుకొని) పార్థా! పవిత్రంబగు గాండీవమరణ
మీదురాత్మునకుఁ బనికిరాదు. వానిఁ దువముట్టించుట యిట్లు—

ఉ. పాదముక్తింద వీని నొక + ప్రక్క పరుండగఁబెట్టి త్రొక్కి పై
పాదము తాటిమట్టవలెఁ + బై కెగలాగుచుఁ జీల్చి చీల్చి యా
పాదశిరంబుఁ గార టిడి + పాపుని, గృష్ణుని నింపఁ జేయుమా
కోధముదీరెనాయనుచుఁ + గుద్దుచుఁదన్నుచుఁ బ్రాణమూడ్చెదన్

అపరాధమునకుం దగిన శిక్ష విధించును భర్తవేత్తలకుఁ బాప మబ్బగలదు.
సభాసదులారా! కుడిది కూర్చుండి, యకారణకలహంబుఁ బెంచువానికి నా నిర్ణయిం
చిన శిక్ష చాలనో చాలదో యని శంకించుచున్నాను, ఇటు వినుండు.

సీ. అరచేత నున్నట్టి + ధరణితలంబు వ

ర్జించి సత్కీర్తి నార్జించినాడు

గార్హస్థ్యధర్మంబుఁ + గడఁదోచి వర్ణయె

గురుభక్తి ననురక్తి + గురిసినాడు

గురువరుండైనట్టి + పరశురామునిఁ గొట్టి

జెట్టియె నీతి చేపట్టినాడు

కాశీశుకస్యలక్ష్మై రాజచక్రింబు,

బెగఁడొంద నని. సేసి + నెగడినాడు

వరమపావని గంగాధివానికడుపు

వంట యాచును ధన్యగాఁ + బరసినాడు

శాంతగుణరూప మైనట్టి + సత్యవాది

భీష్ముఁ డెఱుంగని ధర్మంబు + పృథివి గలదె?

ఇట్టి పరమపాపముని, నా జగత్కారణుని, నా ధర్మమూర్తిని నిష్కారణముగా నిందించిన వీరి క్షంబు మైత్రాతల బూసికొనకున్న కోర్కెగొన్నరూపితదావానలంబు చల్లారదు. ఇది యాగశాసిత, కావున దూరంబుగాఁ గొనిపోయి సంహరించెద.

(అని దుఝుకుచున్నాఁడు.)

భీష్ము—(నట్టుకొని) ఓయి ప్రభంజనతమాజ! తొందర నొందకు. వీని చరిత్రం బొకండు వినఁదగు. ఈదురాత్ముండు చేదివంశంబున దమఘోషం డను వానికి సాత్వ తికి చతుర్ముఖ అలాటనేత్రంబులతో నుదయించి, రానభస్వరంబున నేడ్చుచున్న దలి దండులై వీక్షించి, భయవిస్మయూధీనమనస్కులయి తొక్కినలాడుచుండ నశరీర వాణి, ఓభీతులారా! వీని నెవ్వగు చంచలజాతిరు. వీని నెవ్వరెత్తుకొనిన, మిగిలియున్న బాహుయుగళంబును, నెక్కుడుకన్నును, నడంగునో వానిచే వీనికి మరణంబు వాక్కుచ్చె. వార లాయశరీరవాణివలకు లాలించి, యాబాబునిఁ జూడవచ్చినవారి కెల్ల నెత్తుకొన నిచ్చుచుండిరి. ఇట్లుండ,

చ. అతివికృతస్వరూపధరుఁ డైన కుమారకుఁ బ్రీతితోడ సా
త్వతిఁ దమమేనయ త్తను ముఁదంబున జూడఁగఁగోరి యద్భుత
ప్రీతిములు రామకేశవులు ఁ పన్నుగ నేగిరి చేదిధారుణీ
పతిపురి కొక్కనాఁ డఖిలఁబాంధవమంత్రినుహృత్సమేతులై.

వచ్చినవారిం గాంచి, యతిథిసత్కారం బొనరించి, యబ్బాలు శీకృష్ణునిచేతి కిచ్చిన నాశిశుపాలని యెక్కుడు బాహువులు, మిక్కిలి నేత్రము, పలువురు సూచు చుండఁగ నడగె. అప్పు డాసాత్వతి మురవైరివలన వీనికి మరణం బెఱింగి, జగద్వల్లభుఁ డైన జనార్దనుని, దుర్మార్గప్రస ర్తకుం డయినను కుమారుని శతాపరాధంబులు నైరింపు మని బద్ధాంజలియై పార్థిం చె. కావున శతాపరాధంబులు నిండుదనుక వీఁ డన్యమిచ్చే జచ్చువాఁడు కాఁడు. వీఁ డిప్పుడే కృష్ణునిచేత నిహతుండగు. అట్లు కానిచో,

సీ. కనువిచ్చిచూచిన ఁ క్షణములో జగములు
కల్పించి బ్రీతికించు ఁ శిల్పినరుడు
శ్రుతినతీనీమంతఁశృంగాటకంబున
నాట్యమాడెడు పాదఁనలినతలుడు
కల్పాంతజలధి లోఁకములు మునిగినవెన్న
మట్టియాకునఁ దేలు ఁ కట్టివేల్పు
బ్రతుకప్రొద్దులు జీవిఁఫాలంబులను వ్రోయు
బ్రహ్మదేవుని గన్న ఁ వన్నెకాడు

సాధుసంరక్షణార్థం మో ధి జగతియందు
 దుష్టశిక్షణః జేయంగ ధి దొడరువాడు
 భక్తవత్సలుఁ డార్తార్తి ధి ప్రశమనండు
 పరమపురుషుని మామించి ధి బాగుపడునె?

మరణకాలసన్న చిత్తుండు కావున, వాని వాక్యంబుల కేను లక్ష్యపెట్టనుగాని,

చ. ఇతనికి నిట్లు న న్నురక ధి యెగులు వల్కుంగఁబోలెఁ గాక యు
 ద్ధతమతి నన్య లీతని విధంబునఁ బల్కి మదీయచాపని
 ర్గతచటులోగ్రహార్థణనిఁకాయనయోధి మునుంగ కిట్లు న
 ర్పితులయి పోవనేర్తురె గఁభీర హరాక్రమ మారుతాత్మజా!

మతియు నీతని ననుసరించినవా రందఱు నీతనితోడివా రగుదురు.

శకు...ఓయి గర్వపోతా! వెజ్జితాతయ్య! నీబుద్ధి పెడతలఁ బట్టినది. నీవేమో
 ధర్మవేత్తవని యీ ధర్మనందనుండ. ని న్నాకలియించి యోడతోఁ గట్టిన యోడవోలె;
 విగతమర్యాదుం డయ్యె. కృష్ణుని శుభమున వేసికొని, యేమో ఓభీషికలాడుచున్నావు?
 ఈ రాజవశేష్యులందఱు ధైర్యహీనులూ? నీవంటి దురాత్ములు గలరా? ఈ గొల్ల
 వానియం జే నుగుణము కనిపెట్టితివి? ఈ దుర్మార్గుఁ డొనరించిన మహాపాపములకు
 మేర కలదా? ఇటు విను.

నీ. స్నానంబు నలుపు లేజవరాండ్ర చీరలు

కాఁజేసినందుకా ధి పూజ యిచ్చుడు

పుట్టినప్పటినుండి ధి పొరుగిండ్ల వెన్నలు

హరియించినందుకా ధి యర్హ్య మిడుట

యాభోతులను బట్టి ధి యార్హంగ నార్హంగ

వధియించినందుకా ధి పాద్య మిడుట

గొల్లవ్రాణ్డతోఁ ధి జల్లులాడెడు నేర్పు

కలియున్నందుకా ధి కట్టు మిడుట

లంగ చాలును కట్టు పంఠచాంగ మింక

పోగడుకొనబోకు చాలించు ధి మూయు నోరు

చాల దొకనాల్కు శ్రీకృష్ణు ధి నన్నుతింప

నూరు చీల్కలు చేతు నోరొరి భీష్మ!

ఓయి వదరుపోతా ! యీ సభవారు పీచులు, కన్నులు లేనివారనియా నీ యభిప్రాయము ? ఈ పనులకాపరి స్త్రీవధ, గోవధ, మాతులవధ నొనరించుటయే కాక, జారుడు, చోరుడు, కులహీనుడు, మానహీనుడు, అపస్మారి గదా. ఏమొగము పెట్టుకొని పూజార్హుడని బాధలు చావుమఁ జక్కట్లు దిద్ద వచ్చితివి ? “తా నొక మనిషి, తవుఁ డొక రొట్టె” అనునట్లు, పరుని వలచిన కారతను బలాత్కారముగా వారించి తెచ్చిన నీవు ధర్మంబు చెప్పవాడవా ? నీ వట్టి పాపకార్య మొనరించినను నీతమ్ముడు విచిత్రవీర్యుడు ధర్మాత్ముడు, దానిని విడిచివుచ్చె. నీజీవమున కుమారు మని యెడ్చి,యెడ్చి, యరబ బలవంతముగాఁ జచ్చినది. తగవు చెప్పవచ్చిన గురువుతో దెబ్బలాడిక గురువోహించి. జన నిందితమయిన యశవల్క్యదోష మొకటి గలిగి యెన్నఁదో చచ్చిన ప్రేమూలనో వడియుండక, పెద్దమునిషివితల ధర్మోపన్యాసములు పలుక వచ్చి నాలుగు చిట్టిపికలు పనికినంతమాత్రముననే దాటియాకుల చప్పుళ్ళకు గుండెళ్ళు జడియునని యెంచకు. నీవంటి కపటధర్మవేత్తల నెందఱినో నే నెఱుంగుదు. నీతో వ్యసంగ మెందుకు ? నీ వేమి లెక్క ?

భీష్ము—ఓయి శూరంశునన్య ! వ్యర్థప్రలాపంబులాడి, నీ యభివేకంబు నెల్లడి నేసికొంటివి. పనుల క్షేమమును, విఖ్యాతనిఁ గాంచి యోర్వలేనివాడ నీవలె వృథా కలశముపెంచి నిర్విఘ్నముగా నెఱవేటు శుభకార్యములఁ బాడునేయనెంచి కీలోత్పాటనంబున, బీజంబులు నలిగి చచ్చిన కోరితివలెఁ బాణిముల నెడఁబాయుదురు, దేవదేవుడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని యచింత్యచైభవంబు నీకుఁ దెలియునా ? అది మహాయోగిజనవేద్యంబు.

గీ. పతిప్రపావనుఁ డార్తార్థి భారహరుడు

యజ్ఞఘృతమండు పరమాత్మ ధీయదుకులుండు

వాని మహిమంబుఁ దెలియఁగ ధీన నీకు?

గుడివానికి రూపంబు ధీగురుతుపడునె ?

లోకంబున వస్త్రజ్ఞానంబు దెలియనివారు, తెలియనట్లుండినఁ బ్రమాదంబు సంభవించదు. నీవంటి మూర్ఖులు తెలియనివిషయంబును లోకవంచకులై పద్మతత్వంబును పరిశోధించినట్లు వర్జియినేషంబులు చెప్పకొనుచు, ధర్మవేత్తల వాఙ్మేషింతురు. కుకవులు మహాకావ్యంబులఁ జూచి, సారమేయంబులు గజసందర్శనవిహ్వలీకృత మానసంబులై యెఱచినట్లు వాపోయినను, ఆ దివ్యశక్తి హుతాశనకీలలు మహారణ్యంబులఁ గాల్చినట్లు, దుర్మార్గారణ్యంబులఁ గాల్చకమానదు. న్యాయమైన కార్యంబునఁ గేవలవాగ్ధ్వయము. ఇది యెవరు పరిశీలింతును?

శిశు...ఓ బ్రహ్మచారి ! వాయెత్తకు. ఎవరు పరిశీలింతురా ? లోకము గొడ్డు వోయినదో ? కూరులు లేదేమి ? మీ రాడినది యాట, పాడినది పాట. ఎన్ని దినములు సాగివచ్చు నక్షుకొంటికి ? వైరి వీరభూపాలహృద్గోళాంతరప్రవృత్తితోపడవానలంబు మిమ్ములఁ గాల్చకమానదు. న్యాయంబునకు విరుద్ధంబుఁగ వ్రుంపకునకు రంభను

గూర్చినటుల గొల్లవానికి నగ్గిపూజ, నభాతాంబూల మొసంగిన తెలివితక్కువ చాలక
ధర్మోపన్యాసములు వెలుగఁ జెట్టవచ్చితివె. మనము చేయు పని లోకమునకు హితము
లేకపోయినను, మన మనమున కైనను సరిగా నుండవలదా?

సీ. బలవంతుడని లోనఁ ♦ దలఁచి పూజించితి

కర్ణాదులను మించు ♦ ఘనుడె యితఁడు

పండితుండని బుద్ధి ♦ భావించి పూజించి

తే వ్యాసుకన్నను ♦ తెలివి గలదె

పెద్దవాడని యెంచి ♦ గద్దె పెట్టించితే

వసుదేవుకన్నను ♦ వయసు గలదె

ఆచార్యుడని పూజ ♦ లాచరింపఁ దలంచ

దోశాదులను మించు ♦ దొడ్డవాడె

పూజనీయులైన ♦ పురుషులలోపల

నెవ్వఁడయ్య కృష్ణుఁ ♦ డిట్లు లేల

పూజ్యులయినవారిఁ ♦ బూజింప నొలక

తగవు జెప్పఁ గడఁగ ♦ ధర్మమయ్య?

బుద్ధిపాగపాటునఁ దప్పచేసిన, బుద్ధిమంతుఁడు దిద్దుకొనును. నీవంటి గర్వపోతు
లా దోషమున కింకొక దోషము తోడుజేసి నగ్గిజూడుదురు. అయ్యవారిని జేయఁ
బోయి కొత్తినిఁ జేసినట్లు, పూజ్యుడని వీనిని జెప్పటకు గొల్లనానిని దేవుడని పొగడ
వలెనె. యివారు నవ్వుచుగను సిగ్గెన వలదా? ఈ దేవయ్యగారి గుణము లా తాతయ్య
గారికే తెలియునట! భంగు పీల్చువాని గుణములు గంజాయి త్రాగువాని కెఱుకపడి
నట్లు మీ రిరువురు పరులు పలిచిన యాడుపిల్లల ననవారించిన కూరు లగుటచే, మీ
గుణములు మీకే తెలియవలయు. పెద్దలకుఁ దెలియనక్కఱలేదు. ఈ నల్ల మొగము
వైభవము అచింత్యమంట, యీ తెల్ల మొగ మెఱుగునట!

సీ. పరమేశ్వరుండైనఁ ♦ బరుల పంచను జేరు

ప్రార్థి మేల నంప్రార్థమయ్యె?

నమితవైభవమైన ♦ నయ్యగారికి నెన్నఁ

గాఁజేసి మెక్కెడి ♦ కర్మ మేమి?

పరమాత్మ యితఁడైనఁ ♦ బల్లెల మందలం

బాలించి బ్రతుకగ ♦ పాప మేమి?

పరమేశ్వరుఁ డయిన ♦ బార్హద్రధికి జంకి
పలుమారు పాతెఱి ♦ వాగ్ధత యేమి?
కుక్క గో వని కుమతులు ♦ గూయుచున్న
కుక్క కుక్కయె చూడఁగా ♦ గోవు గాదు
మధ్య ననృతంబు వలెఁగను ♦ మానహీను
బ్రువ్వఁ దిట్టరె పలువురు ♦ మూర్ఖుఁ డనుచు.

నోగుమాయ మాకుడుకలదు గాని లోకము మాయ మాకు డేది? ఈ దొంగ మాటలకు మానటిదొర లూరకుందురా? పాపకార్యము చూచి యూరకుండుట యెట్లు? ఓయి గోపాల! మంద్రాలికలె చూటాడక యున్నమాత్రమున నీగౌరవము దక్కదు. నామాట కుత్తరం బిమ్ము. లేనిచో నీచంద్రిహాసము నితల్పవై బడనున్నదని తలంచుము. ఇటు వినుము. నాకుగదా నలుగురిలోఁ బూజ సంపాద్య ప్రమయినది. నే నిప్పుటికి గదా గౌరవ మందఁ గలిగితనని సంతోషించును. ఓ॥ న బద్ధ కృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తి రాలోపితో మృగపతేః పదవీం యచి శ్వా । మత్తేభకుంభదళ పాటనలంపటస్య నాదం క రిచ్యతి కథం హరిణాధిపస్య॥ అనఁగ నొక్కఁడు తను పెంచ జాగిలంబునకుఁ జక్కఁగా జడలు గడ్డము కట్టి మృగపతిగాఁ జేసి సింహమును నివసించఁజేయు. బోనున నుంచి నప్పుడు కులకుమఁ దోక నాడించునుగాని, మదమాతంగకుంభనిర్వేదనముగ బొబ్బవిడ వేయి జన్మలకుఁ జేతగాక, మొఱుంగుచు, మత్తేభమును చూచినతోడనే తోకముడుచు కొని పరుగిడునట! అట్లనే శాలువలు కప్పకొనుటకాదు. పరిచంద్రిధనుర్విముక్తబాణ పరంపరలు సహింపవలయు. ఏ బలసంపత్తులు మే మెఱుంగనివా? బార్హద్రధికి జంకి యెన్నిమారులు వెన్నిచ్చిపాఠపోయితి? తుద కా జరాసంధుని బాగ్మణ్యవేషధారియై, అట్టి భూమికల నే ధరించిన భీమార్జునులఁ దోడుచేసికొని తెరువాటుకాండ్రవలె మువ్వరు గలిసి చంపితిరి. అంతమాత్రపు పౌరుషమునకే మన వెట్టితాతయ్య పొగడుట, ఏవు కులు కుట, శూరులకు లజ్జాకరము. ఓయి శూరఁమన్యా! శాంతనవా! ఏమి పోగొడ్డువోవక యున్నఁ బౌరుషవంతులయిన శల్య కర్ణాదులఁ బొగడరాదా? వినువారికి ముచ్చటగా నుండును.

సీ. నీటిచిల్వను బట్టి ♦ నెట్టినమాత్రాన
విఖ్యాతిగాంచితో ♦ వెట్టిగొల్ల
వల్మీకమాత్ర పగర్వతము నెత్తినయంత
బాహుబలంబు గో♦పాల నీను
పాతబండిని దన్ని ♦ పడగొట్టినంతనే
శూరుండవైతి వా♦భీరతనయ

పా లీయ వచ్చిన ♦ వడఁతి చంపుట యొక్క-

పారుపం బాయెనా ♦ పాపచరిత

గీ, మేనమామను జంపిన ♦ మేలుకతన

పూజ కర్తుండ నైతి గాఁబోలు నీవు

చేయు దుశ్చేష్టలెల్లను ♦ సిగ్గులేక

లీల లందురు మాను లే ♦ వేళ ఖలుడఁ!

అమాటల కుబ్బి తబ్బిబ్బయి నేనయ్యా యని నేటికి లోకవ్యవహారము తెఱుంగని మనిముచ్చు నుండకొడుకుల పడమందిని బోగుచేసికొని వారిచేఁజూచుకొనినంత మాత్రముననే వీరుండ వగుదువా? రయ్యు. ఎనుటఁబడి మడమఁ దిప్పక పోరాదును. పారుపము చూపును. మమ్ము జయించి పూజగైకొమ్ము.

కృష్ణ...ధర్మవేత్తలారా! యీతండు నాకు మేనత్తకుమారుడు. ఇప్పుడు దైవాధిష్ఠితరిబయిన సభాంతరాళమున ధన్యదేవత యనందగు యుద్ధిష్ఠిరుని, పరమధర్మవేత్తయై ఊత్తియుల కాళరాత్రియగు పరశురామ గర్వానిర్వాహణచఱుండయి విశేషించి నాకు భక్తుండగు భీష్ముని, నిష్కారణంబుగ నిందించుట మీరు పలుమాటు విని యుంటిరి. మమ్ము నిందించిన నంతగా భేదమందము గాని, మాభక్తుల నిందించిన మేము వడు సంతాపమునకు మేర యుండదు. భక్తనిందకుని శిక్షించక మానవను. అదియునుం గాక యీతండు మాకు బలవద్విరోధి. ఈతండు మా కొనరించిన యపకారలంబులు వినుండు.

సీ. ఆబాలవృద్ధులు ♦ నటమటఁ జెందంగ

ద్వారకాపురి గాల్చి ♦ నచ్చినాఁడు

భోజరాజన్యులు ♦ పోలఁతులు గీగించ

వంచించి వారి వధించినాఁడు

వసుదేవు యజ్ఞంబు ♦ పాడుసేయఁ దలంచి

యాగాశ్వ మెత్తుక ♦ డాగినాడు

బభ్రువుండు వరియించు ♦ బాలికామణిఁ దెచ్చి

చెఱఁబెట్టి భార్యగాఁ ♦ జేసినాఁడు

గీ, నేలనయినట్టి యపకృతు ♦ లేపినాఁడు

నన్ను వంచించ నెన్నియో ♦ పన్నినాఁడు

శత్రువులఁ గూడి సమరంబు ♦ నలిపినాఁడు

కోపగింపను మాయత్త ♦ కోరియుంట

పితామహుండు వాక్కుచ్చినట్లేతని శతాపరాధంబులు సహింప మున్ను ప్రార్థింపఁబడి యా పృథ్వి చెల్లించుకొంటిని, మరియు నన్ను నిందించినది నిందగాఁ దఱిచను, నా భక్తులను, నా దేహముకంటెను, జీవముకంటెను, ప్రియురాలైన అక్షిప్తకంటెను మిన్నగాఁ జూతును. వారినిఁ దూలనాడిన సేను సహింపఁజాలను. కావున వీనిపై బంధుభావము వీడి శత్రుభావము పూని జగత్సంతాపనివారణార్థము, ధన్త్రసంస్థాపనార్థము తుదకుఁ బ్రొందెద.

శిశు—(నవ్వుచు) ఓయి గొల్లబోయఁడా ! భళా భళి యన్నాఁడు. నీ కోపమునకే జగములు తలకిందు లగుచున్నవి. నీదయ యెంత? నీకోప మెంత? నీ శక్తి యెంత? నా కిచ్చిన యా రుక్మిణిని దొంగతనాన నెత్తుకొనిపోయి పెండ్లాడిన పరాకృమకాలివి. సిగ్గులేక కారు అరచుచుంటివే.

ఉ. శారదరాత్రులకొ హృదయఃపాతగుణకన్యనానుకారి యా
భీరసరోజనేత్రమదఃపృష్ఠిగ వేణువఁ బూని యంగుళుల్
సారిగమాదినత్స్వరవిఃసారము సారముగా ధ్వనింపఁగా
బూరణ సేయుటో హరిని ధ బోలిన నీశిశుపాలు గెల్పుటల్ ?

ఓ అబ్బాయి ! యిది యంతఃపురంబున సత్యభామ పాదతాడనము కాదు. ఇంద్రియవాసనాశూన్యలయి వైరాగ్యము వైరాగ్యము అని సంసారములు తోసి నీవు చెయు చిలిపిచేష్టలు. మహామహిమలుగాఁ వర్ణించిన సేను దేవయ్య ననుకొని యాఁడు వారిపై యెగిరి వస్త్రావహరణము గాదు, ఇది రాజసూయమహాసభ. ఇదుగో యిటు చూడు. వీఁడు శిశుపాలుఁడు. బాపముఁబడి ననిగదా యత్తయ్య మాట విని దయఁ దలఁచితి నంటివి, భావముఁబడి నలచిన రుక్మిణి నీ కేమగును ? సోదరీ గమనమతూహల ! అప్పు డీ మేనత్తయందలి గౌరవ మేమయినది? చద, మీ పెద్దన్నయ్య కొంచెము తియ్యకల్లు త్రాగుటకుఁ బిలుచుచున్నాఁడు. ఓ కృష్ణయ్యగారు!

నీ. గోపికావక్షోజఃకోటికూటము గాదు

గోటిపోటు, తోడ ధ నీ టణంప

ఆభీరమదవతి ధ యధరయగ్రము కాదు

రదనఘాతంబుల ధ మదమడంప

మదవల్లనాంగనాధ మణితవారము కాదు

శ్రోత్రపేయము గాఁగ ధ సొక్కి వివఁగ

కీలారిపడఁతుల ధ కేళులు గా విపి

బాహుయుగ్మంబునఁ ధ బట్టిసొక్క

బాణఘాతము తీర్చుకృత పాణఘాత
మకట వీరనాదము చంద్రహాసలతలు
గోట నోటను బాహులఁ బట్టినొక్క
నిలువఁ జాలవు బాబయ్యఁ తొలఁగు తొలఁగు.

రా! ఇటురా! జ్ఞాతుకు భారమైనచో నాచేతఁ బడును. (అని మీఁదికి దుముకుచున్నాఁడు.)

కృష్ణ—సభాసమలాగా! ఆన్యాయముగా కలహము పెంచి నా భక్తులను నిందించి, వారికి నపకార మొనర్చి లోకకంటకుడై శిశుపాలుఁడు గర్వోన్నతుడై నా దేహముకంటెను ప్రాణముకంటెను మిన్నయగు పాండవులఁ దిరస్కరించి బంధు భావము వీడి యకారణవిరోధము పెంచి సాఘభాధ నొనర్చుచున్నాఁడు. కావున నా కొనఁగిన యర్హుభాజనము, వీనికే యొసంగెద. శతాపరాధి యేమి యగునో గనుఁగొనుండు.

గీ. ధర్మసంసాపనార్థ మీఁద ధరణియందు
నవతరించిన నాకు సహాయ మగుచు
నీదు శక్తినిఁ జూపించఁద మోదమంద
రమ్మ చక్రమ్మ వీని ప్రాణముఁ గొమ్మ,

అని పూజపశ్యెమును విసరివేయఁగా నది చక్రముగా మారి వచ్చి శిశుపాలుని శిరంబు నడికివేయును. శిశుపాలుని శిరంబు పైకి నెగిరిపోవును.)

[యవనిక జాతవలయును.]

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము

ద్వితీయాంకము

మయసభ

[పాండవులు, ద్రౌపది యుండవలయు!]

ధర్మ—సోదరులారా! ఇప్పుటికి గార్వభారము దాదాపుగా మనమీదనుండి తొలగెను. కృతార్థుల మైతిమి. కాని,

ఉ. బంధువు లెల్లరుం దిరిగి ♦ వారి గృహంబుల కేగ యజ్ఞసం
బంధనమునందె చచ్చె శిశుపాలుడు మాత్రమె చక్రవర్తిగ
ర్వాంధులు భూవు లాతటి మహాహవదోహలు య్యు. నాభయో
ద్గ్రంధుని గృష్ణుఁ గాంచి దిగదాగిరి కోపము లోన గుండచుట.

రాజనూయంబున మన జనకుండు నరలోకోత్తీర్ణుడైన ట్లిదాదాపు న్యయము
గా గురిపించిన లతాంతాసారమే పృథులమగు దృష్టాంతము. ఇయ్యది గునకు సంతస
మైనను, మన పినతల్లికి బుత్రికోకదాయకమయినది. సర్వజనభామణీయకమగు కార్య
ము లోకమున దుర్లభమే నుమా!

భీము—అన్యయా! మీరు యుద్ధిష్ఠిరశబ్దవాచ్యులరయి, ధైర్యవీర్య సాహసాది
గుణంబుల కలయులై, అరితదానదీక్షాపరతంత్రులయి, లోకంబున బ్రఖ్యాతిపొందిన
తమకు నానాటికి దయారసముచూత్రమే వృద్ధియయి ఖడ్గముచే నపింపబడిన కార్య
ములయందుఁగూడ దేవరవారి సర్వాశయవములనుండి సుధాకరకింకలగూడెడి యమృ
తమే కురిసిన ట్లాకృతపారసజే వెల్లివిరియుచుండుట యొకప్పుడది మన కలకారమగునో
యని శంకించుచున్నాడ; అగ్రజా! శిశుపాలుండు దయదలచఁ దగినవాడా? వాని
మరణమునకు మనమును దుఃఖించవలయునా? బంధువ్రుడయినను దుర్మార్గు! వధియిం
చుట రాజధర్మముకాదా? శిశుపాలుం డొనరించిన పాపంబునకు నిష్క్రమి గలదా?

మ. జగదారాధ్యుడు, దీనబంధుడు, కృపాస్వాంతండు, దైవంబునో
నిగమార్థప్రతిపాద్యసన్మహిముండు ♦ నిశ్చయండు కృష్ణుండు పూ
జ్యగం జేయక దగదన్న దుష్టుని ఖలుక ♦ జూడంగ దోసంబుగా
దగువాని న్వధియింపరా దనుటయే ♦ తప్పెను ధర్మాత్మజా!

నిష్కారణంబుగఁ జెట్టుకొట్టి పైన వేసుకొనినవాని కిదియై నిధివిధానం బగు శిక్ష అన్నయ్య! మీరు చెట్టిమహారాజులు. కుచ్చితుల స్వభావము మీ కేమియుఁ దెలియదు. మన మాతృవృత్తి నేయుండు దుష్టకులాలంకారండు. కురుకులపాంసనుండు సుయోధనుని దురాలోచనాలాసబద్ధుండయి మన యజ్ఞ క్రితోత్సాహము పాదునేయఁ దలపెట్టిన దురాలోచన కోటరాంతరంబున నున్న హవ్యవాహనుండు వృక్షంబును గాల్చినట్లేవని దురాలోచన వానిని నశింపఁజేయక తప్పదు.

శా. అన్నా జన్నము కారణంబగున టియ్య వాడూ వాయోడ టి
పన్నాగంబున దేవకీతనయు దుఃస్థాపాశుగవ్యాప్తుఁగా
సన్నాహం బొనరింప వాని యథుమే టి శాసింప నా దుష్టునికొ
గన్నారం గనినాము కృష్ణమహిమాఁన్నత్యంబు ధర్మాత్మజా!

మఱియు వాడూ దురాత్ముండైనను చక్కస్పగ్గుచే వాని శరీరమునుండి వెలువడిన దివ్య తేజ మా జగద్వ్యాప్తమనిమేన నైక్యంబైనది. అయ్యది మహాజనదురాఘంబుగదా!

సహ—అన్న గారి కోరిధానలజ్జల, లేవైవున గారి విసరినను శుష్క వృక్షముల మీఁదికిఁ బరువిడు దవాగ్నినలె, దుశ్శోధన, దుశ్శాసన హంతకులమీఁదనే వ్యాపించును.

భీము—నిజమే; ఎందుకు వ్యాపించవు. మీ కట్టికవ్వములు వారివలన లభింపను లేదు. మీ చిత్తము లట్లు పరిణమింపవు. ఈ వృక్షోదయని మేనఁ బ్రాణము లున్నంతవఱకు వార లొనర్చిన యశుకారములు గుండెలలో మెదలక మానవు. ఇటు వినుము.

చ. జలములఁ గట్టి త్రోచిరి పిపం టి బిడి రక్కట కూటిలోన బా
ముల గఱపించి రాగరడి టి మొత్తిరి తన్నిరి మోసబుద్ధి పె
క్కులుగ నొనర్చి రావదలు టి కూరిమి గల్గునె ధార్తరాష్ట్రులకొ
దలఁచిన మేను భగ్గు మనఁదా సహదేవుడ యోజనల్పుమా.

సహజ శత్రువులపై ప్రేమ శశవిషణ్ణము కాదా?

సహ—అన్నయ్య! వార లొకప్పుడు తమ కవకార మొనర్చునే చూచిరి. అది మీకు మాత్రమే జ్ఞానక ముండునా? సహజ కోమల స్వభావు అగు ధర్మనందనుని మనంబు నెఱియఁటలేదా? నిజముగా తమ మనంగొన గలిగిన కష్టంబు కఠంబున మమ్ము జేఱుగాఁ దలచితిరి కాని, లాక్షగృహదహనంబు వా రొనరించుట పాండవ వంశక సంహరణంబు కొఱకు కాదా? మాయంధజులలో ధైర్యబలసాహసధారంధరులు మీ రగుటచే మీ కపాయం బొనరించిన మమ్ము నులభంబుగాఁ దుదముట్లఁ జేయ వచ్చునవియే నారి యోచన. కావున వారు మీ కొనరించిన యశుకారములు మా మనంబుల కల్పప్రాయములై జాధించుచున్నవి.

అర్జు—దావపాపక కీలల మింగగజూచు శలభంబులు, అగ్ని ముగ్ధకుండునా ?

గీ. చాట్టు చెడియెడు వేళకు ♦ బుట్టు కుక్క—
మూతిసిందియ లను మాట ♦ పుడమి వినియు
ధార్తరాష్ట్రులచేతలు ♦ దడవనేల
బుద్ధి విపరీత మై చెడిపోవువేళ.

చరాక్రమైక్ తీవ్రమండగు పురుషసింహుడు సింహంబువడువున శత్రుమస్తక
చేదనం బొనర్చుటయె పరికిరియ గాని, వాగ్దాపారపరయోజనమాత్రముగాదు.

చ. పరుసిరి గాంచి యేడ్పు జనః పాలుండు పౌరుషవంతుడైనఁ దా
దుర మొనరించి శత్రువులఁ ♦ దుగించి రణస్థలి వైరిలక్షి చే
కుర మది సంతసించు తనః కం గల శక్తియు తక్కువైనచో
మరణమునొందు గాని జనః మండలిలోఁ దల నెత్త నేర్చునే.

శవహోసాయంబుల వైరుల నోడించ నెంచువాడు పురుషుం డనబడునా ?
అట్టివాని వలుకులు, కార్యములు మనము పరిగణించనగునా ? ముఖ్యులు సూర్యమండ
లము నరికట్టజూచిన నెంతకాలము వాని యాటలు పొగివచ్చును ? తన్నగఁ గరముల
విప్పిక, వాని నాశనమున కెంతకాలము పట్టునో కనుగొనుడు. గాంధీర్యము గలవాని
నెప్పుడు సేవవాక్యములు మది గలంపజాలవు.

నకు—అదియు నోకప్పుడు ముప్పు గప్పు.

గీ. తన కరంబులఁ గల్పించు ♦ ఘనఘనంబు
తనదు కాంతికి భంగంబు ♦ తగ నొనర్చు
నటుల మన యుపేక్షకు దాయ ♦ లనువు నరసి
మనల నటికట్ట నెంతరు ♦ ఘనమనీష.

దుష్టస్వభావము కలవారియెడఁ బ్రభుమమున నుపేక్షయొనర్చి, యెప్పుడో ప్రళా
పము చూపనెంచి గోటితోఁ దునుమడగు కార్యమునకు గొడ్డలి యుపయోగించి
నట్లెను.

నేన—మహారాజ ! దుశ్చిత్తధనుండు సభాభవని శేషములఁ జూడ లోన
కరుగుచున్నవాడు.

భర్మ—అట్లయినఁ జిత్తప్రదర్శకుల ననుకరించ మనుడు.

నవా—అన్నయ్యా ! అక్కఱలేదు. అదుగో మహారా జావెపున కరిగినాడు;
విస్మయకరమును సంపూర్ణదృశ్యముగా నెంచి వెనుకకు ఘరలిన్నాడు.

ధర్మ... పేమాతిశయమునఁ జూడవచ్చిన సోదరునకుఁ జిత్రములు నూపవలదా?

భీము—ఆ పేమ యను వస్తువు లోకమున నింకొకరినిఁ జేరుటకు తమరు విడచుట కలిగినట్లుదా? దుర్యోధనునకు మనయందు పేమాంతురము కలిగిన లోకములు వ్యత్యస్తములు కావా?

సహ... అన్నయ్యా! అనైపున దృష్టిఁ బ్రచరింపఁజేయుఁడు.

[పాండవులు దుర్యోధనుని వైపు చూచుచుందురు.]

[దుర్యోధనుఁడు పశ్చిమంబు]

దుర్యోధ—(స్వగతము) ఇప్పుడు నా మనంబునం గల పరితాపము లోన నిమిషముకొని సంతోషము నభివయింపవలయు. కావున నభినయ వేషధారణయు సభారంగము ప్రవేశించినాను. కాని మయసభావిలోకనము నాకుఁ గాని పాండవులకుఁ గాని తప్పక ముప్పుగప్పును. పలుమరు దీనినిఁ గాంచినను నిచిత్రములు మొందుగ నుండుట చేతను మనంబున కపూర్వామోద మొనరించుచున్నది. నాపరిచారకుల నందఱిని విడిచి యొంటరిగా వచ్చితి. దీనిలో నెట్లు ప్రవేశించితిని? వచ్చిన తోష మరచితిని! నెలువడుటకు మార్గము కానరాకున్నది. పాండవ సేవకుల నొక్కరినైనను తీసికొని రాకుండ వచ్చితిని. ఏమి నా వెరి. ఏరికె డెలియకుండ దీని రహస్యములు కనుగొనవలయుననియు, వీలయినఁ గొన్ని చిత్రములఁ బాడునేమనవలయుననియు గదా నారాక. దీనినిఁ జూడఁగనే బుద్ధిమరలి ధర్మవేత్తనయితి. (నాలుగు మూలలు పరికించి) అల! గ్రుడ్డివాడనయితిని! ఒడిలోఁ బెట్టినదికొని దేశములు దేవులాడినట్లు తోష లేదనుకొంటిని. (ముందునడిచి) ఇదుగో తోష ఇప్పుటి కీ పరాభవము తప్పినట్లే. (అని వెళ్ళఁబోయి తలకు దెబ్బ తగలగా నుదురు పట్టుకొని) ధైర్య! యీ మొండి దుర్యోధనున కెన్నిదినను లాయురాయము పోసితిని. (నాలుగు మూలలు పరికించి) ఇక్కడ నెవ్వరు లేరుగదా! (చేతితోఁ దడుముకొని) రక్తము రాలేదు. బుడిచె కట్టినది. దీనికి గిరిటము మాటుచేసెదను. (అని కిరీటమును సర్దుకొనుచున్నాడు).

భీము—అదియే తోష. (అని నవ్వుచున్నాడు)

ధర్మ—తమ్ముఁడా! కోపోద్దేగము నడంచుకొనలేవుకదా.

దౌపది—దుర్మార్గుల విషయ మణించుకొనుట త్పత్రియధర్మము కాదు.

దుర్యోధ—(లేచి నాలుగడుగులు నడచి) నున మింకొకచోటికి వచ్చుము. యేమి? లేక పాండవులు మయసచేత మాయలు చేయించుచుండిరా యేమి? ఇచ్చట నీళ్ళున్నవే? దీనిని దాటు మార్గ మేది? ఆవలకుఁ బోవలయునన్న నిదియే తోష కాబోలు (అని పట్టు పైకి నెత్తుకొని నడచుచున్నాడు)

దౌపది—మీ తమ్మునికిం గల శిల్పకళాప్రావీణ్యము దేటనదినదా?

ధర్మ...సాధ్వీమణి! అభినవవస్తు జెప్పనికీ భగ్గముకల్పించదు? ఆశ్చర్యమేమి?

ద్రౌపది... (స్వగతము) సాధ్వీమణి! యనుట—పతివ్రత మాటిమాటికి హాస్యంబు మనంబునకు రాలియ్యకూడదని మహారాజు వ్యంగ్యముగా నాకు జ్ఞాపకముజేయుట.

దుర్యోధనుడు—ఎంత బుద్ధిమాంద్యము, స్వాటికకుడ్యోపరిభాగంబున దూరంబున నిర్మించబడిన యింద్రగిరిపరిభాగమునయు, నెల తాలనెల పక్కలను గల పచ్చల రాతిగోడనీడలను బ్రతిఫలించుటజేసి, ధరాతలంబు జలమయముగను, కవాటపార్శ్వతో పరిభాగనిర్మిత పద్మరాగ, వైడూర్య, మరకత రత్నపుత్రికలు, జలచరభ్రాంతి కల్పించిన నన్ను జెల్లవానిని జేసినవి. దూరముగా వెలుతురు గానవచ్చుచున్నది. అది బహిరంగ ప్రదేశము గాఁబోలు. ఆపలి కేగెద. (అని నడచుచున్నాఁడు.)

ద్రౌపది...రాజరాజు స్నానము సేయఁబోవుచున్నాఁడు. దానీ! నూతన దుకూలములఁ గొనిరమ్ము.

ధర్మ—సోదరా! సహదేవా! మన సహోదరుని కురూపము మనము చూచి సహించఁగూడదు. నవ్యముకూలంబులతోఁగూడ శిష్యులుగాఁ బోయి మహారాజును లోనికిఁ గొనిరమ్ము.

భీము—వద్దు. వద్దు. దుర్మాధునివిషయమై దయఁ దలంపరాదు.

సహ—(పరిచారకులతో వస్త్రముల మోయించుకొనుచు నడచుచున్నాఁడు.)

దుర్యోధనుడు...ఇది సీత మనుకొని బట్టలను, పై కెగఁబట్టుకొనినపుడు దానీతోత్తులెవరు చూడలేదుగదా! (అని నడచుచు నీటిలో దిగబడుచున్నాఁడు)

సేన—(దుర్యోధనుని లేవదీయుచున్నాఁడు.)

దానీ—అయ్య గారు మడుగులో దిగఁబడినారు, బట్టలు తడిసినవి. దెబ్బ తగలినదేమో? (అని చప్పుటులు కొట్టును.)

ద్రౌపది—మఱదిగారు ధృతరాష్ట్రకుమారులు కారఁటే!

దుర్యోధనుడు—(వినుట నభినయించి నాలుకఁ గొరుకుకొనుచున్నాఁడు.)

సేన—పీతాంబరములు ధరియింపుడు (అని తడిబట్టలను దీసి కొత్త బట్టలనిచ్చుచున్నాడు.)

సహ—అన్నయ్యా! ఇటు, ఇటు. మార్గ మిది: ఇయ్యది దేవతామందిరము. ఇది యంతఃపురమార్గము. ఇదియే రాజసభ. పాండవాగ్రజుండు కొలువుదీరియున్నాఁడు. (అని ముందు నడుచుచున్నాఁడు.)

దుర్యోధనుడు—(సభలోఁ బ్రవేశించి, విచారముగాఁ గూర్చుండును.)

ధర్మ—గాంధారిదేవిగారి ప్రియమంతురసూచకంబులగు, బహుమానంబులు త్రిదివేంద్రప్రసాదమువలె నిపూట మహోత్సవయుక్తముగా శుభముచూర్తమున ధరించి నారము, మా వందనశతంబులు దల్లిగారికి విన్నవించఁదగినవి.

దుర్యోధన్—ధర్మనందనా! శిశుపాలవధ జరుగునపుడు నా మనరబు పెదరినది. అప్పటినుండియు నేటికి నెయ్యది కనుంగొన్నను నా మనంబున కనన్యంబుగఁ గను పట్టె. పాన్తిపురికి పుడే పర్యాయము నేయుచున్నాను.

పాత్రి—(పవేశించి) మహారాజా! సారథి తే రాయితము నేసికొని దేవరవారిరాక కెదురుచూచుచున్నాఁడు.

దుర్యోధన్—అట్లయిన నివ్వడే వచ్చుచున్నాము. (నిష్క్రమించును.)

ధర్మ...దుర్యోధనుని మోము మిక్కిలి యీర్ష్యానూయాగ్రస్తమయినట్లు కనబడుచున్నది.

భీము—దానికి మన రాజనూయమే కారణము.

సహ—ఈ సమయంబున పొంచాలి, యనన్యమయవృత్తమునకుఁ బరిహాసావృత్త దోహద మొనరించినది.

ద్రౌప—పరుల పరాభవము చూచి, పరిహాసమొనర్చుట తత్త్వయుల కతంకారమేగాని స్త్రీజాతి కంతగా రణవ్యాపారేతరవిషయంబులఁ దగదు. కొని చైనయోగము, దాదుమయ్య స్త్రీనాట్యంబునకు మహాకాధీనమయినట్లు జీవుల నుఖదుఃఖముల స్వాధీనము చేసికొనుచుండును. జీవులు పరతంత్రులే గదా?

ధర్మ—సంతోష విచారములు పరిత్యజ్యముగా నభ్యాసలల పరికరించుట పరిగల్గినవ్యభావము కాదు.

ద్రౌప...గర్వామయయుక్తులకు పరాభవము తటస్థించుట చైనయోగము మాతాత్పిద్య మగుటచే నప్రయత్నముగా మనుజువ్యభావమగు భగ్నిమాదులు పెలుపడకమానవు. మత్తయు నవి, యబలతకడ నులభములుగా న్నవ్వుము లగుచుండును.

ధర్మ...సోదరులారా! సార్వభౌముని సాగనంపవలసియున్నది. పోవుదములెండు.

(నిష్క్రమించెదరు.)

దైవదీవస్తాపహరణము

తృతీయాంకము

రాజమందిరము

(దుర్యోధనుడు నిచారముతోఁ బరుండవలయును.)

శకుని—(ప్రవేశించి దుర్యోధనునిశరీరము పట్టిచూచి ఆశ్చర్యపు నభివ్యంజించి)
వీని శరీర మెంత క్రూరుచున్నది. జొన్నగింజ వేసినఁ బేలగింజ యగుచున్నది.
(నమిపించి) ఆరే! వీని నాసికాకుహరములనుండి వినిర్గతంబులగు నిశ్వాసవాయువులు
లయావలజ్వాలలం గూడి పరతెంచినట్లుల నింత దూరముగా నుండిన నా దేహము
సోఁకినంత నే బొబ్బలు పొక్కుచున్నవే! యీ మహారాజెట్లు జీవించును! (చరికించి
చూచి) స్మృతియు లేనట్లున్నదే! కాని, పిలిచి చూచెదఁగాక. నాయనా! దుర్యో
ధనా! కురుకుఁడార్యభామ! కన్నులు విప్పి యొకమా కిటు చూడుము.

దుర్యో—(ఇటు పొరుచున్నాడు.)

శకుని...అయ్యో! వీని శరీరము శరత్కాలచంద్రికవలెఁ దెల్లఁగాఁ బాతిపోయి
నది. తెరించివేసిన తామరకాడలు వాడి వేలగిలబడినటులఁ గాళ్ళుచేతులు గదల్చుటకే
శక్తి లేక యున్నవి. అకస్మాత్తుగా వీని కిటు జాడ్య ముత్పత్తియగుట కేమి కారణము
చెప్పమా? (చెయ్యుచూచి) నాడు లెంత తీవ్రముగాఁ బరుగిడుచున్నవి! అబ్బాయి!
గాంభీర్య! కన్నులు తెలుపుము.

(అని కన్నులు విప్పవలయును.)

దుర్యో—(తనలో) అహ! జాభుతా పసిండి చిరుగజ్జలు గల్లుమన, రత్నఖచి
తంబులగు కవాటంబులు తభుకులుదీరి, పొంతభిత్తికాజాలంబులు నింద్రచావంబులు
నీనుచున్నవికదా!

శకుని—ఓహో! యిప్పటికి వీని మనస్తాపకారణము తెలిసినది. మనోవ్యాధికన్న
మనుజున కామయ మొండుకలదా?

గీ లంఘనంబులు చేసిన ♦ లావు చెడదు

కాయమును మాపు వైద్యుల ♦ కన్నుగప్పు

తుదకు ప్రాణంబు నిలుపునఁ ♦ దోలు వడిగ

నట్టి చింతాజ్వరము వీని ♦ నలుముకొనియె.

కలుషలులితంబగు కాంచనంబుగని కాచినఁ గందిపోయినట్లు మనస్తాపహవ్యవాహ దాహంబునఁ గౌరవాంగ్రజుని కాయంబు కంది కడుంగఁడు వండురుచుండె. వీనికి మాన సోత్సాహంబుఁ గలిగించు వచనంబులువచరించి చూచెద. (ప్రకటముగా) మహా రాజా! దుర్యోధన సార్వభౌమా! రాజకిరీటరత్న ప్రభాభాసిత పాదసరోజ!

దుర్యో... నేనుకాదు. నేనుకాదు. నాకా యోగ్యత లేదు. నన్ను పలుకరిం పకుడు. మీ దుర్యోధనుడు కడలేర నున్నాడని నాతండ్రికి నెఱింగింపుడు.

శకుని... అబ్బాయి! గాంధారేయ! ప్రతాపాదిత్యాస్తంగత వైరవీర గర్వాంధ! లెమ్ము. ఒకసారి కన్నులు విప్పము. నీ మేనమామయగు శకునిని గన్పెత్తి చూడుము దాహము పుచ్చుకొమ్ము.

దుర్యో... విషము కలిపినావా? పాత్ర గామీ! ఏది నాఖడ్గము. ఈ మొండి దుర్యోధనుండు స్వయముగాఁ జావలేడు గాని. నీవే యాకరవాలము గొని యొక్క వ్రేటున నాతల నఱికివేయుము.

శకుని... (అనునయించుచు) నాయనా! వీల తిట్టుకొనెదవోయి! వీర హార శిరోమణివగు నీ విట్లు తిట్టుకొనుచుండ, నేను విని యెట్లు జీవింతునోయి! అబ్బాయి! సుయోధనా! నాతోడ ముచ్చటగా మాటలాడి యెన్నిదినము లాయెనోయి! నీ ముఖంబు దర్పణంబునఁ జూచుకొమ్ము. దీర్ఘ నిశ్వాస భూమిభాసంహతులఁ గంది నల వడిపోయినది. వీలకో యిం. దిగులుచడి ధైర్యంబు గోలుపోయి పిరికిమానిసి నైతిని? నీ మనోగతంబు నా కెఱింగింపుము. ఎంతకార్యమైనను గోట మీటివైచెదను. మాయలకుఁ బుట్టిన నట్టిగు యీశకుని నీచెంత నుండఁగా వెఱింతండీ! నీ కీవంత యెందుల కోయి? సీకోరిక బయల్పరుపుము. ధైర్యమున మేరుసహీధరంబ వని నిన్నుఁ గొనిరాడు లోకువీ వృత్తంబు వినినఁ బరిహసింపరోయి?

దుర్యో... మామయ్యా! ఏనాడు పొండవరాజనాయంబున కేను తగుదునయ్యా యని నలుగురితోఁ బోయితిని, ఏదినంబునఁ బొండవాంగ్రజునకు నానాదేశాగతు లగు రాజపుత్రులు కానుక లవారిగా సమర్పించుచుండఁగాఁ జూచితిని, ఏపూట సోదరచతుష్టయసహితుండయిన ధర్మజుండు ధిగ్విజయంబు చేసినాడని విని, యూర కుంటినో, ఏక్షణంబున సభాంతరాళంబున యాదవునిచేతి చక్రంబు శిశుపాల కంఠ నాళంబుఁబెరింపఁగా ననదలై చిత్రప్రతిమలనలఁ జూచుచున్న రాజబృందములోఁ గలిసి, చేయునదిలేక, గుడ్డు మీటకరించుకొని చూచియుంటినో, ఏ ప్రోద్బుత నమ్ర తున కర్ణమియ సమకట్టి రాజచక్రంబు మందర ననిరోధంబుగ విరోధివర్ణమస్తకం బున నాకడకాలు పెట్టెదనని సహ దేవుండు నిర్భయంబుగ వామచరణం బెత్తఁ బిరికి వందనై యెన్నఁడో వచ్చిన నానివలెఁ గూరుచుంటినో యానాఁడే లోకులకుఁ బరి హాసాస్పృహండనైతి. అప్పుడే నా ధైర్యము దిగ్ధమైపోయినది. నావీరరసంబు నట్టి పోయినది. నాకుగతిమి మంటఁగలిగినది. నా శౌర్యంబు నన్నగిలిపొయినది. నా రాజధర్మము రాళ్ళపాలయినది. నా శూరత్వము ఘడిసిపోయినది, నా పౌరుషము

పాడువడిపోయినది. మామయ్యా! అభిమానంబు వీడి చావలేక, నే నొక మొండి బ్రతుకు బ్రతుకుచుంటిని గాని,

శా. మామా! నే నొక రాచబిడ్డనుగదా ♦ మామా! మహానత్వులై
భీమాకు ల్పరిపంధిమస్తకతతి ♦ న్వేధించి భేదించి ను
స్థేమావిష్కరణంబునకా నృపులు జేజే ల్నెట్ట లోకంబులకా
ధీమంతసితినుండ సైతుఁ జెపుమా ♦ ధీవర్య సౌఖ్యంబునకా.

సౌబలేయా! నాశరీరంబు గృహించుటకును, నామేను వివర్ణం బగుటకును, నాకు చిత్తచాంచల్య మగుటకును వేరొక కారణము కావలయునా?

శకుని—(స్వగతము) కుష్టవాఁడు పాండవలక్ష్మిని జూచి సహింపఁజాలక యనునాయామయగ్రస్తుడై పరితపించుచున్నాఁడు. వీనికి దగిన పలుకులు పలికి మనో వ్యాధి బోగొట్టవలయు. (ప్రకటించుగా) అబ్బాయీ నుయోధనా! ఇంతమాత్రము నకే యేకాగ్రతఁ జొందవలయునా? పాండవుల లక్ష్మినిఁ జూచినకొలది కన్నెట్టి గానివాఁ డెవ్వఁడు? దానికై దిగులాంచిన లాభ మేమి? రాచపుట్టువుపుట్టిన మగవాఁ డెప్పుడును పరులసిరి జూచి పహింపఁడ. దేశకాలవిభాగముల నూహించి పరుల సిరు లొడిచికొన వేచియుండుని తీర్తియుఁ డుండఁడు. నీవు దైవ్య మవలంబింపును, నీ తండ్రి నచ్చటికే బిలుపించుము. పగతురలచ్చి నీసిగలోఁ బూవు వాడకుండ నీ చేతఁబడు నుపాయంబు వన్ని నిన్ను మహాదైశ్యవంతునిగాఁ జేసెద, అరే పాత్రి గావూ! నీవు వృద్ధరాజుకడ కేగి రారాజు శరీర స్వస్థత లేకుండ మందిరంబుననుండి మిమ్ములఁ జూడఁగోరుచుండెనని చెప్పుము. కురుకులఁ మలిసరిమాణ! యొక్కసారి లేచి కూర్చొని నీ మనోగతంబు పరిపూర్ణంబుగ నెఱింగింపుము. నాకన్న నీ దుఃఖ మపసయింపఁగల పరమాత్మఁ డెవఁడు? నీతోడిదియ లోకంబని నిన్నే మేరువుగాఁ జూచుకొని నీనుఖంబు మానుఖంబు గా నీక్షేమ మే మాక్షేమముగా నీవిజయంబు మా విజయంబు గా నీపగతురు మాపగతురుగా నెంచి నిన్నుఁ జిన్న పుటినుండియుఁ బెంచి పెద్దవానిగ నొనర్చిన మామయ్యను గాను? నీయభిప్రాయము వా కెఱింగింపరాదు? నీ మనోవ్యాధి కారణము నెఱ్ఱము.

దుశ్యో... (లేచి కూర్చుండి) మామయ్యా! నీవు నాకుం బరితాగ్రతవు. నీ మాట నాకు రాజశాసనము. నీమాటలు వెలలేని రత్నముల మాటలు. నీ చెవిలోఁ జెప్పవ మాట పెట్టెలోఁ బెట్టిన మూట యని నమ్మితి. నీకన్న నాకు నీదుఃఖ సాగరము నీడఁ జేయు కర్ణధాతుండు ముల్లోకముగలుగుదును లేఁడు. మామయ్యా! రాచపుట్టువు పుట్టి పిరికితనము గలిగి చావలేక యెట్టి మాటలు నీతోఁ జెప్పవలసివచ్చినది. సకలజన నయ నాహ్లాదకరంబయి సర్వబృందారకపందితంబయి సకల సంపన్న భాయమానంబై మధ్యమలోకంబునను నవీనాభరణంబై ఆధునాతనసార్వభౌమ సందర్శనమాత్రమందా ట్నకరంబై పాండవరాకాగ్రంతంగు మయనభావైభవము అశేషజననయ నాహ్లాదకరం

బయినను నామనోనయనంబుల కగ్నిజ్వాలలయి నా యొడలును గాల్చి నా గుండెలు బగ్గిదలునేయుచున్నది. నా దేహమిందలి రక్తమును పీల్చుచున్నది. ఆ పాండవరాజ్య లక్ష్మీ సంవర్త సమయ సమద్భవ దినాకర మరీచికలవలె నన్న మహాదాహంబు నేయుచున్నది. నిదాళుంబున వేడినీలుంగు వెలుగులు స్వల్పజలాశయమునందలి జలంబుల నింకించినట్లు నా మనోధైర్యంబుల నింకించుచున్నది. మాతులా! నేను చెప్పనది యేమి?

ఉ. ఈవును జూచి తట్టినభ ధీమందు వినంబుడ దేయుగంబులన్
భూవలయంబులో నది యపూర్వము సర్వమనోజ్ఞమిప్తభో
గావహ మేక్రియం బడసె ధీమన్యు మహాత్ముడు దాన నెమ్మిత్తో
భావితభాగ్యుడయ్యెను ప్రభాకర తేజుడు ధర్మజుడ డిలన్.

సౌబలేయా! నా గ్రహచార మేమియోకాని పాండవులకు నాచేయు నపకారములు అపాత్రులకు జేయు దానములవలె వ్యర్థంబులై బురదలోఁ బుట్టిన పద్మములవడువునఁ బ్రతిక్షణసంజాతశోభాయమానములై పశిక్తతాభిలధరాధినాథులయి పెచ్చుపెరుగుచున్నారు. వారి సీరిక జూచి లోకంబులఁ గల రాజవంద లందఱు వారి యడుగులకు మడుగులాత్తుచు, వారి దోసంబులు గడనసేయకు, వారల గుణములు గోరంతలు కొండంతలు సేయచు, మాటిమాటికి జోహారు లొనర్చుచు, దోసిళ్లు లొగ్గుచు, పరిచారకులవలె నూడిగంబులు నల్పుచున్నారు. వారి పరాక్రమంబుఁ జూచి,

చ. కడుభయమంది వారికిఁ దగ న్రుట్టి వైశ్యులఁబోలె వశ్యులై
పుడమి నత్తిప్రసిద్ధులగు ధూపతులెల్ల మహాధనావళుల్
దడయక తేచ్చి యిచ్చి రవి ధానము సేయుట పార్థివశ్య మే
ర్పడియెఁ బృథాతనూజులకుఁ బాండవ తేజము బర్వె నెల్లచోక.

లోకంబుల సతులపరాక్రమోపార్జితక్తిమంతులయి ధనంబు ఘనంబుగ నారించి యున్నతులగుచు యశోవల్లికల దిశావలయంబుల వ్యాపంపజేయు పాండవలక్ష్మీ నా కసమృతిమై నానయనంబుల మాడ్చివేయుచున్నది. మాతులా! మానధనండయిన మానవపతికి సపత్నుల సమృద్ధియు, ఆత్మిగౌరవంబును సహింప శక్యములుగావు. నా ప్రాణత్యాగంబున కుపాయ మాలోచించుకొనియెద.

శకుని—నాయనా! రాజరాజ! ఎన్నిమారు లీ పరివేదనము. రాచబిడ్డఁ డిట్ల ధైర్యపడువాఁ డుండునా? పోచు ముండవలె. శత్రువుల రణవింగుంబున జయింప వలయు. సిరు లనహరింపవలయు. సోదరశతపరీవృతుండవయి గదాదండసూత్రసహాయుండవై సమిద్రంగంబున దుమికె నీవా నేనా యని శత్రువులప్రాణము దీయుటొండె చచ్చుటొండె. ఇంతియేకాని దిగులుపడి లేనిపోనిమనోవ్యాధులతో కృశించియున్నచో నీ దాయకుఁ బరిహాసాస్పదుండవు కావా? గంపెడుబలగ మండియి దిక్కు లేనివాని వలె చింతాబుగాకాగ్రతుండవె యేకాంతంబునఁ బిచారింపఁ జారునమా? చెప్పము.

దుర్యో—గాంధారేయా ! యా పౌరుషమే నాకడ నుండిన మీ యందటిచేతను చెప్పకులు పడవలసిన కర్మమేమి పట్టినది? దాయ లనుక్షణము తామరతంపరయి విజయలక్ష్మీకరుణాతరంగితావలోకనులయి యుండఁ జూచి సహించు తెట్లు గలుగును? నా సోదరశతంబును నేనును గలసి పాండవేయులకడ నుండు పరాక్రమైక జీవనం డగు నొక్క నేవకునికిఁ జాలము. నేనేకాదు. ఆ రాజనూయాధ్వరసమయంబున-

ఉ. యాదవుచేటి చక్రము భయంకరమై శిశుపాలమస్తక

చ్ఛేదము చేసినఁ గడు ప్రసిద్ధులు శూరులునైన రాజు ల

య్యాదవుముందటఁ జయజయధ్వను లిచ్చిరిగాని వాని శౌ

ర్యోదయవృత్తి గట్టెదురఁ నోపర యెవ్వరు విక్రమింపఁగన్.

మాతలా! వీరపరాక్రమాదార్య గాంధీర్య ధుర్యులగు రాజశిఖామణు లందఱు చూచుచుండ శ్రీకృష్ణుండు, శిశుపాలుండు దనను తిరస్కరించెనని మేనత్తకొమరుం డను బంధుత్వమైనను నిచూపింపక, పినతల్లి కొమరుండను పేరును నొక మూలకుఁ ద్రోసి ధర్మరాజు చూచుచుండ సభాసదనంబు వధ్యస్థానంబు గావించుచు శిశుపాల కంఠ విలుంతన మాచరింప సభాసదులందఱు నోయ మెదలింపక కుక్కినపేలవలె నొదిగి యొదిగి తెల్లమొగములు వైచుకొని చిత్తము చిత్తమనుచు భట్రాజులవలె నా యాదవునిఁ బొగ డిరి. కాని యిది తగదని చెప్పగలిగిన మగవాఁడు గలిగెనా? చూడవచ్చిన రాజు లందఱు రొయ్యచేపలకు గల నిరర్థకపు మీసములవలె బారెడు బారెడు మీసములు పెంచుకొని కొయ్యబొమ్మ లలంకరించుకొనినటు లలంకారములు చేసికొని, తాడి చెట్టు నెక్కువాఁడు పడుచునకు బిగియించుకొనిన కల్లలాటవలె ముప్పది రెం డాయు ధములు దగిలించుకొని, కదలక, మెదలక చిత్రప్రతిమలవలె రాతిబొమ్మలా యనునట్లు మోములు వ్రాలవేసికొని, హర్షించిన నీరాజులు ఎలికిరాజులు, బురదరాజులు, క్షీబ రాజులు, తరాజులు, వాజులు, దేబెలుగాని రాజులా? పౌరుషములేక గాజులు దొడిగించుకొని, యంతఃపురంబుననుండు క్షత్రియజాతి విగత భర్తృకలవలె, సిగ్గులేక, కృష్ణుని, ధర్మరాజును, స్తోత్రముఁ జేయసాగిరి. అప్పుడు నాచునంబునం గల పరి తాపము అంతయింత యని చెప్పఁజాలను. ఆ సమయమందున నేను సముద్రమయి యుండిన హతాత్ముగాఁ బొంగి పాండవ యాదవ చక్రంబులఁ బుడుంగున మంచి వైచెద. నేను సింహంబునైనచో, శృఙ్గాతనూజాత మడుకుంభి కుంభంబులపై రివ్వన నెగిరి పక్కునఁ బగులఁగొట్టెదను. పౌరుషలేశంబు నా హృదయంబున గంధంబున కైన నిలిచియున్న నాయుధము చేబూని యశోవా, మృత్యుర్వా యని సభాభవనము రణరంగమునేసి, రకవర్షివాహములు పగవహింపఁజేసెద. ఇంద్రే పృజ్ఞయు నాచెంత లేక, చేత గాక, గాజులుతొడిగించుకొని, యంతఃపురనానులగు నాఁడువాండ్రవలె సిగ్గుపడితల వంచుకొని యూరకుండవలసి వచ్చినది. (నాల్గుగుమూలలు చూచి) ఇక్కడ నాఁడువాండ్రెవరు లేరుగద? ఈగంట వారు విన్న నీవు మాజాతికిం గొరగా వని తిరస్కరింతురేమో? ఎన్నివిధముల మయసభావృత్తాంతము జ్ఞానకము జేసికొన

కుండవలయునని పోయితినిచెద మనుకొన్నను మనుసభాభవనము తలంపునకు వచ్చినపు డెల్ల దాని తళతళలు నా కనులముండఁ గట్టినట్లుండ, నూర్వకిరణంబులు ఆదిత్యోవ లోపరి భాగంబునఁ బడినమాత్రనే జ్వాలలు ప్రజ్వలించునట్లు, నా మానసం బస్వాధీనం బయి భగ్గభగ్గన మండుమండును. మామయ్యా! వెయ్యిమాట లెందుకు?

ఉ. ఏనును క్షత్రియుండనని యెట్లు + వచించెదనయ్య వైరిభూ

జనులు పాండవేయులకు + సల్పితి నెగ్గులు నేను పెక్కు ల

తెనను వారు వృద్ధియు + ఖ్యాతిని గాంచిరి దైవయత్న మే

దానికిఁ గారణంబగు వృధా గద నాదు ప్రియత్న మంతయు.

అరణ్యంబునఁ బుట్టి, యచ్చటనే బెరిగి, యచ్చటనే జీర్ణించు కుసుములచంగమున, నాకోర్కెలు నామానసమునంచే జీర్ణముగావలసినవచ్చె. నాదుఃఖము మీకుఁ జెప్పి మీకును దుఃఖము కల్పించుటమేగారి, నాదుఃఖాన్ని నీ నార్పువారును, తీర్పువారును లేరుగదా? మాతులా! పౌరుషహీనుండనయినను, నీకు మేనల్లునికదా? కడపారిగా న న్నొక్కపరి గాథముగా కాంగిలించుకొనుము. (అని శకునిని గొంగిలించుకొను చున్నాఁడు.)

శకుని...ఎంతలో నీ కింత బుద్ధిమాండగము, ఆధైర్యము కలిగెనోయి! గోటితోఁ దుగించెదగుకార్యమునకు గొడ్డఁదగి నుపయోగపరుప యత్నించుమంటినిగాని వేటొం డుగాదు. శకుని రాజ్యసంపద లపహరించుట లీశకునికిఁ గనుగలిపినంతకాలము పట్టదు. నాబిజ్జ నేనే చెప్పకొనఁగదా, ఆయినను నాకును నీకును గల యభేదము, నీయందు నాకు గల వాత్సల్యము, నీ విచ్ఛేద పడుచుండు పరితాపము చూడఁజూడ నామాన సంబునఁ గుతూహల ముత్పన్నమయి నా పరిష్కాతిశయమును నెల్లడించఁ జేసేరేపుచున్నది. ఈశకుని నిశ్చయముగాఁ దలచినఁ జూచుచుండఁగనే యెదిరికొర దెలియనియక, కను కదలనియక, కనుపాప బూడఁదీయగల శక్తిగలవాఁడు. నన్నుగ దాల్చిన మమ్ముఁ గన్నులలోఁ జల్లఁగఁ జల్లి, రాజాధిరాజునైనను, బుజ్జకుడిచి సంపించఁగలఁడు. వేయి కన్నులతోఁ జూచువానినైనను మోమున మని బూసే నేరేడుగాయఁ జేయఁగలఁడు. పనునోమిది కాస్త్రములు పారఁజరికిన పండితులైనను. నాలుగు మాటలు నెప్పి, పలి బీలుగొట్టించి ఆధోలోకమున కణఁగఁదొక్కగలఁడు. వెయ్యి మాట లెందుకు? తిమ్మిని బ్రహ్మింఁ జేయఁగలఁడు. బ్రహ్మింఁ దిమ్మింఁ జేయఁగలఁడు. కాపున . ధైర్య ముంబుంబించి, పొందఁబొంద దలఁచుఃఖము తెచ్చిపెట్టుకొని పొగొత్తొగము చేసికొని యెదనని నామానమునేయ నుంకించుము. నే నొక యువపాదుము నెప్పి. పగతుఁ నిరులు నీచేతిలోఁ బెట్టెను. నేను సమయము వచ్చినపుడు మాయమాటలు చెప్పి, యరచేత వైకుంఠము చూపి, ముక్కలమూఁడు గడియలలో, మొగమున బూది పూయుటలో మనము పెట్టినది చేరు. అట్లు నేనుకున్న నాపేరు శకుని కాదు. నాయనా! నే నబద్ధ మాడను. నిన్ను చంపుకొనినట్లు. కొలఁదికాలములోఁ బాండవరాజ్యలక్ష్మి. స్వయ ముగా నిన్నుఁ గొంగిలంపఁగలదు. నమ్ముము.

పొలి—అయ్యో! మహారాజు గారిని వీక్షించుటకై వృద్ధపక్షి వరుడెంచుచున్నాడు.

శకుని—ఒంటరిగ వచ్చుచుండెనా? వెంట నెవరైన నుండిరా?

పొలి—ఎవరును లేరు. పరిచారకులు మాత్రమే.

శకుని...అట్లయిన నీవు పోయి పరిచారకుల నట నిలిపి, నీవే మహారాజును లోనికిఁ దీసికొనిరమ్మ, పొమ్ము.

పొలి...చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

శకుని—అబ్బాయి! యొకమాట వినుము.

దుర్యో...మామయ్యా! విన్నమాటలు చాలు, నీకుఁ బరుల మానసమునఁ గలుగు దుఃఖము బులిపిల్లకుఁ బెట్టుట పెట్టియాడించినట్లు మాయమాటచే బోఁగోట్ల గల నేర్పు గలిగినను నీ దుర్యోధన హృదయాంతర్గతానూయాన్ని దిశావలయంబుల పెట్టెలన పేల్చునున్నది. ఈదుర్యోధనుఁడు నీ మాయలకు లోఁబడి, మయనభాషరాధ వము మరచిపోవువాఁడు మాత్రము గాఁడు. పాండవలక్ష్మీప్రభాంధీభూతుఁడు గాన బ్రకృత మితికర్తవ్యతామూఢుఁడయినాఁడు. పరకృత మాలోచింపుము.

శకుని—ఇప్పుడు తండ్రితోఁ జెప్పవలసిన మాటలు చెప్పము. నేను చెప్పఁబోవు నుపాయమున కొడంబడునట్లు చేయుము.

దుర్యో—ఉపాయమో యపాయమో యనియెదవు. గాని అది యెయ్యదియో నాకుఁ దోచదు. నీవు చెప్పు. ఏమాటలచే నాకు దుఃఖము మరింతఁ బెద్దనేయుచుంటివి.

శకుని...చెప్పట కేమున్నది. భా? నేయా! యిటు వినుము. నేను జూద మాడుటయం దందెవేసిన చేయివని నీకు జేఱుగఁ జెప్పినక్కర లేదుగదా. ఆయాట యందు నన్న బయించి మగటివిగలమగవాఁడు ఈలోకములో గాదు మఱియేలోక ములో నయినను పుట్టిరాఁడయ్యెను. ఎ.తయూట గానీనైనను. మూఁడునిమిషములలోపల, గన్నుల దుమ్ముకొట్టి చెడిపోయెల్ల నుఁజూకొని ఒక్కాపకీరులిజేసి, చిప్పచేతికి నిచ్చి పంపించుటలో మనము పెట్టినవిషేషము. సారలు పోకిరియట, చవ్వ దువ్వా, దువ్వ చవ్వా నేముట, మెట్టుట, కుంచుట, నెత్తగతియ్యట మొదలయిన యాటబూటక ములలోఁ జూచుచుండగనే, యెరిని పట్టుకొట్టించుటలో నన్నమించిన చేయుముండ దని తిక్కణకుద్ధిగా నమ్ముము. జూచినాడుటయందు ధర్మజానకు మిగుల ప్రేమయే గాని, యాటయందలి నైపుణ్యము తక్కువ. ఏకఁడీ నొప్పించి, పాండవులఁ బిలువెంపుము. జూచుంపుటలపుణ్యముకొని గొంపుము, పాచిలు చేతఁ బట్టింపుము. కదలక, మెదలక గన్నులలోఁ గారముఁ గొట్టి పాండవలక్ష్మీయంతయు, ముక్కలమూఁడుగడియలలో ఏచే జిక్కిజేయునున్న నీ నీ పేదనఁ బిలువవద్దు.

దుర్యో—(లేచి శకునినిఁ గొఁగిలింపుకొని) మామయ్యా! మాతండ్రి నెట్లో యొప్పించెద, గాని, నా కింతమాత్రపు టుపకారిముఁ జేయుము. నీ మేలు మఱివను పాండవరాజ్యలక్ష్మీపేరు నా మదికాని, సగ్ధము నీ వనుభవింపుము. ఈయుపాయము కర్ణనకుం దెలియఁజేయుదవా!

పాత్రి—రాజరాజు గారి సందర్శనమునకు వృద్ధరాజు వచ్చుచున్నారు.

దుర్యోధనుడు—(పరుండి) మామయ్యా! కొన్నిమాటలు నీవు చెప్పుము.

పాత్రి—(ధృతరాష్ట్రుని చేయిపట్టుకొని నడిపించుకొని రావలయును.)

ధృత... (చెయ్యిచాచి) ఏడి? అబ్బాయీ! నాయనా! మహారాజా! పలుక వేమి? (అని చేతితో వెతుకుచుండవలయును.)

శకుని—బావగాలికి శకుని నమస్కరించుచున్నాఁడు.

ధృత... నాయనా! నీ విచ్చటనే యున్నావు? నీ మేనల్లుఁ డేదోయి! (స్వగతము) వీడు చేరినాఁడు. కొంప నాశనముచేయఁగల యోచనలు చెప్పటలో మొనగాఁడు. (ప్రకటించుగా) బావ! ఏదైన మేనల్లుఁ డేడి? ఏమి వానికి జబ్బు? ఏమి రించినావా?

శకుని—నేను గడియనేపటినుండి బతిమాలి బతిమాలి నోరు కాయగాచినది. పలుకఁడు, కదలడు. మీఁద చెయ్యివేసినఁ గాలిపోవుచున్నది.

ధృత... జ్వరమా?

శకుని... జ్వర మేమిటి వడగింజవేసినఁ బేలగింజ, కణ కణలాడుచున్న, మండి పోవుచున్నది. శరీరమంతయుఁ దెల్లగాఁ బాల్గిపోయి పిండిబొమ్మలవలెనున్నాడు. రక్తము బొత్తుగా విడిగిపోయినది. వాని రూపే చెడిపోయినది. కనులవెంబడి నిరుమాత్యము కాలవలు గట్టుచున్నవి. ఆహారమున్న దోకు. బాధ యేమో చెప్పడు.

ధృత—మన కైదుగ్రు వికారదుని పిలిపించలేదా? ఏడీ కుఱ్ఱవాఁడు? (అని చేయి చాచవలయును?)

శకుని—పిలిపించవేమి? వికారదుఁడు వచ్చి యిప్పుడే వెడలి నాఁడు. శరీరమునం దంతమాత్రము రుగ్మత కానుపించును. పరిభ్రమన కేదియో మనోవ్యాధి యని చెప్పి నాఁడు. ఇటురండి. (అని ధృతరాష్ట్రునిచేయి దుర్యోధనునిమీఁదఁ బెట్టి) రామ రామ, బొత్తుగాఁ జిక్కి శల్యమునాఁడు. బొమ్మలవలె. రెండు దినములలో నేరు తీసినట్లు శరీరము తీసిపోయినది. కారణము తెలియదు.

ధృత... (దుర్యోధనుని శరీరము పట్టిచూచి) వీని శరీర మంత క్రాగుచున్నది. ఎంత చిక్కిపోయినది. అబ్బా! వీని నిశ్వాసవాయువుల చెచ్చదనము దగ్గర మునిగి గాల్చివేయుచున్నది. (ప్రకటించుగా) అబ్బాయీ! దుర్యోధన! నీ కీ మనోవ్యాధి యెందుకయ్యా! నీ కేమి కొఱక నాయనా! కొరవకుల గౌరవంబును కార వైశ్వర్యంబును నీకుఁ బేర్చిచే సమర్పించఁబడినదిగాదా! నీ సోదరులు, నీ యనుచరులు నీ మిత్రులు, నీ బంధువులు నీయం దనురాగము గలవారయి నీ మాట జవనాటక యున్నవారు. సమస్తేలాతలాధిపాధులు నీ యడుగులకు మడుగులొత్తుచు సర్వదా నిన్ను భజించుచున్నారు. దేవేంద్రునకుఁబోలె సకలైశ్వర్యములు నీకు గలవు. సకల భోగములు చక్కఁగా సమర్పించుచున్న నీ కేమి తక్కువ చెప్ప నాయనా!

మ. కరులా గుట్టములా రథవ్రజరమా ♦ కాలబంటులా మేడలా
సరులా రత్నములా ధనవ్రజమ డా♦ సస్తోమమా తక్కు వే
మిర తండ్రి! యిటు గుందికుంది యొడ లీ♦ మేరం గృశింపంగ నీ
దురవస్థకు దురపిల్లనేల తనయా! ♦ దుర్యోధనా! సెప్పుమా?

నీ వేమియొక జెప్పక లోలోపల గుందుచుండ నా కేక ది క్కెవరోయి! నీ
తోడిచే లోకముగా నమ్మియున్న మ మేల దుఃఖసాగరమునందు ముంచెదవోయి
తండ్రి! నీవు పలుకకయున్న నేను బలవంతముగా బ్రాణములు విడిచెద.

శకుని—అబ్బాయి! భాగినేయ! మీతండ్రి యెన్నివిధముల బ్రతిమాలినను
పలుకకుండుట న్యాయమటయ్యు? నీ మనోగతం బెఱిగించిన న దప్పక తీర్పుగగిలిన
మీ నాయనగారితో జెప్పక యింక నెవరితో జెప్పెదవు.

దుర్యోధ—(తనలో కలవరించినట్లు) ఆ ! దుష్టాత్మురాలా! సూతన సభాధన
సంబున మనోవిభ్రాంతిచే దిరుగుచుండ స్ఫటికశిలాతలంబు నా ఫాలతలంబునకుం
గొట్టుకొనగనే చూడు— దానీజనంబులతోగూడ నన్వేదవా? దీనికిం దగిన యవమా
నము నేయకయున్న నాపేరు సుయోధనుడే కాదు.

ధృత...కుట్టనానికి విచ్చి యెక్కువయ్యెనది. అసందర్భపునూట లాడుచున్నాడు
ఉన్మాదము క దుగద!

శకుని—కాదు. కాదు. ఉన్మాదము కాదు. పాండవగృహంబున నీ కుమారు
నకు జరిగిన మర్యాద. బలవంతులు ఒక్కరు గారు ఆయుధగురు మగలు గలిగిరిగా
యని నిట్టవీరి ద్రౌపది రాజరాజను లక్ష్యంబులేక నీ కుమారుని జూచి నవ్వి చప్పు
టులు గొట్టినదట.

ధృత...మహాసాధ్వి పరిహాసమునకు నెనను పరుల మనలబు నొప్పింపదు. అట్టి
యపాంసలూశిరోమణులండుటం బట్టియే లోకము నిలిచియున్నది. అట్లుచేయునా?

దుర్యోధ—ఆ, చేయదు చేయదు. ఆవును నిజమే. కావున నీ దుర్యోధనుడు
బలవంతముగా బ్రాణము లెడవాయునుగాని యా యిల్లాలయిన కోడలిని, నాపె
మగలయిన కొడుకులను పెట్టి లోకము మునుగకుండ నిలువఁబెట్టుము. (అని నెత్తి
కొట్టుకొనుచున్నాడు).

శకుని—(చేతులు పట్టుకొని) అబ్బాయి! నీ కేమైన జాడస్తమా యేమి? కాల
మహిమ! యిప్పుడు ఆయుధగురు మగలు కలవారె మహాపతివ్రతలు. కలియుగములో
బదిమంది సూరువుంగి చెయ్యిమంది ధర్మలు గల వీరపతివ్రతలు బయలుదేరి లోకములు
మునుగకుండ నానిపఁపెదరు.

ధృత—భావా! మధ్యమధ్య తెలియని పుల్లవిరుపునూటలు మాట్లాడకు. ఆకార
ణముగాఁ బెడ బెల్లము నెకముచేయఁగూడదు. ధర్మనాత్మ్యము లనేకములు గలవు

శకుని—నా కేమి : ట్టివదయ్య పుల్లెరువుమాటలప? నీ కొమరునిపై నీకుఁ జేమలేకపోయినను అక్కగారు కబురుపుటచే నేను వచ్చినానుగాని లేనిదో నా కేమి? మీరును మీరును గంగలో దురుకుడు. ద్రావిడ మహాసాధ్వీ యయితే నా కేమి? నీకొమరుని కమర్వాద యయితే నా కేమి? నేను పోయెదను.

(అని వెళ్ళబోవుచుండఁగా)

దుర్యోధ్—(లేచి శకునినిఁ బట్టుకొని) మామయ్యా! యీ దిక్కులేని పీనుగ నేమి చేసి పోయెదవు? తండ్రికిఁ బరికిమాలిన గరానుని నీ చేతిమీఁదుగాఁ గడతేర్చి పొమ్ము.

శకుని...నాయనా! అట్లు తిట్లుకొనకురా! మే మందఱము తోడివారము కదా. నాయనా! నీ మనోవ్యాధియే చెప్పవైతివి. మీతండ్రిగారు నీసంగతి విచారించక ద్రావిడ మహాసాధ్వీయట, వారు లోకములనాని పట్టెదరట. నిజమాడిన నిష్ఠురము. మావి పుల్లెవిరువుమాటలు. గంటనుంచి బతిమాలిన నీవు మాట చెప్పువు.

దృత... (స్వగతము) కాలము తప్పినచ్చినది. కుట్టనాఁడు బొత్తిగాఁ జిక్కి పోయినాఁడు. మీ కనుకూలుగఁ నటించకపోయిన వీఁడు బలవంతముగాఁ బ్రాణము గీసికొనును. (ప్రకటముగా) బావా! మనస్వస్థతలేక పలికిన పలుకుల కింతకోపమా! జాత్యంధుడ నగు నే నీ పిల్లలఁ బోషింపఁగలనా? నీవే యరిగిన నే నేమి చేయగలను? నా బహిష్కారమయిన దుర్యోధనునిఁ జూచు నాకు లోక మెక్కడ? అబ్బాయి! ఇటు రమ్ము. కూర్చుండుము. ఇటు విడుము. తండ్రి! యిటుగా.

చ. అనుజులు నేవకావళియు ♦ సాపులు మిత్రులు మంత్రీవర్గముల్
వినయము మీర ని న్గొలిచి ♦ ప్రేమఁజి నీయెడ సానురాగులై
ఘనతరభ క్తియుక్తులయి ♦ కాన్క లొసంగెను రాజకోటి నీ
తను విటుఁ జిక్కనేల? మదిఁ ♦ దద్దయుఁ గుందగ నేల చెప్పుమా?

రాజరాజ! రాజ్యభోగపరావృఘుండ వగుటకు నీ కేమి లోపము తండ్రి?

దుర్యోధ్... (విచారముతో) తండ్రి! ఏమిలోపమా? యంతయు లోపమే. నే నీవిషయ మంతగా నీతో ముచ్చటించఁచలేదు. వీలైన, నీచునంబు పాండవపక్ష పాతము గావున, కొలఁదికాలములో జ్యేష్ఠపుత్రశ్రోత మనుభవించ వలసినవాడవు గావున సావధానండు పలు వినుము.

గీ. సర్వగిరివనసాగరాశ్రయమునైన
పుడమి పాండవకరములఁ ♦ బడినదయ్య
క్షత్రియుండ నైన నే నెట్లు ♦ శాంతిజెంది.
చూడనోపుదు ప్రాభవశూన్యనట్లు.

తండ్రి! ధర్మజరాజసూయసందర్శనమే నాకొంపఁదీనినది. ఆయజ్ఞము చూచుటకయి, నానాదేశములనుండి రాజవృత్తిభానులు, అనేక పట్టణములనుండి కుబేరనిధిగ్ధరించు వైశ్యులును, కృషీవలూఢ్యులును శూద్రులును, ఆత్మీయబంధుసుహృద్విరసహితులయి వచ్చి సాంగముగాఁ గాంచి వ్యాసాదిముని బృందములతోఁ గలసి నిండు పేరొలగంబున నిదివఱ కెవ్వరు నెన్నఁడు నిట్టి యజ్ఞము చూడలేదనియు, ఎవ్వరు నేయనేలేదనియు, ఎన్నఁడో హరిశ్చంద్రుండు నేసినాఁడనియు, నాజన్మముగూడ దీనికి సమానము కాదనియు వేనోళ్ళం బొగడిరి. జనకా! నీ వెఱుంగవు కాని—

ఉ. పాండవలక్ష్మీకిఁ మనకుఁ బాపురె పోలిక యెక్కడయ్యె! బ్రహ్మాండము నిండిపోయెను మహాత్ములు పార్థులవీరలక్ష్మీ భీముండు జరాతనూజు ననిఁ బోకడ బెట్టులఁ గాంచి భీతిచే గుండెలు పేలి పాండవులకుం బలివెట్టఁగ వైరిభూషతుల్.

ఇప్పుడు పాండవులకుం గలపార్థివము చూచినచో గొలఁదికాలములో నాచేతఁగూడ నుంకము పుచ్చుకొనియెద రనియును, నీవత్సరమునుండి యొక ఊడయిన మనకుఁ బన్నియఁడు, పాండవు లియ్యనీయరు; బాగుగా నుండదని యూరకుండురేమో గాని, నీకును జెవులకుఁ దాటియాకులుగట్టి బామ్మకట్టెద రనియును నాకుఁ దోచుచున్నది. మామయ్యా! తుత్తీయుఁడు రాజ్యము వీరభోజ్య మనుమాట పాండవులకుఁ జెలిపది గాని, నాబోటియనాధకుఁ జెలునా? పెక్కుమాట లేద?

ఉ. భావి పురాతనాద్యతనఁ పారివలక్ష్మ్యులు పాండవేయ లక్ష్మీవిభవంబుతోడ నుపమింప నమంబులుగా వశేషరాజావళిలోన నత్యధికుఁ డైన నవత్నుల పేర్కొఁ జూచియే చూచె సహింపనోపక కృష్ణుండ వివర్ణుడ నైతి నెంతయుకా, మామయ్యా! యొక్కొకసంగతి జ్ఞాపకము వచ్చిపుడెల్ల గుండె గుఱలు మనుచున్నది. తండ్రి! నిపుకూడ సాకల్యముగా వినుము.

చ. మయనభ చూచితీరవలెఁ మాయురె! రత్నమరీచిమాలికా మయమయి కన్నుదోయికి ప్రిమాదము సేసెడు దాని కాంతి దిక్చయములఁ బాండవేయ ఘనశౌర్యయశోలత లల్లజేసె తండ్రి! యది లభించునే మనకుఁ నేనును సీవును తల్లకిందుగా నయి తప మాచరించిన నహా పదివేలసమంబు వీభువికా.

గురూత్తమా! పాండవేయల సంపత్తు లమేయములు. దిగ్విజయ సమర్థ చిరత్న రత్నసముదాయములు వారి కొట్టులంబడి చూచువారు లేక కుప్పు కుప్పలుగా గోడమాలలకుఁ దోగ్గియఁబడినవి. అది చూచి నాకన్నులు కుట్టి యింటికిఁ జెచ్చుకొనినఁ

బలువురు విని పరిహాసించుచును యెంచి, పగతురసిరి యెట్లులయినను పాడుచేయునెంచి చూచి, చూడక యనేకమంది యపాతులకు నారక్షములు గంపలకొలది నిచ్చివేసి తిని! అప్పటికి నాకడుపునుంట తీరక, సంచలకొలది రత్నములు నాపరిచారమలచేత, గంగలోఁ బారబోయించితి. తిరుగలేక వారి కాళ్ళు బలములు కట్టిపోయినవి గాని యాసంపదకు తరుగా విరుగా! మహానదిలో నీరంబులు పుడిసిళ్ళతోఁ బారజల్లనెంచు నాదురాలోచనయే బయటబడినది. మాతులా! యింకొకసంగతి జ్ఞాపకము వచ్చినది. ఆధగ్రరాజు యజ్ఞసమయమునఁ గొందఱు రాజులు కానుక లొసంగిరి. ఆవిభవము నాకుఁ జూపి న న్నుడికించవలయునని యానలగొల్లని మాయాలోచనయే నా కాజన్మ విరోధియై గర్వపాతు, తిండిపోతునగు భీముని కుచ్చితపుటాలోననయో గాని నాకు గొప్ప మర్యాదఁ జేసినట్లు వదిలించి యనుకొనునట్లును నేను సలభసించునట్లును విదే శీయులగు రాజుల గొనవచ్చు కానుక పల్లెరంబులు సోమయాజికి బదులు, నేను గ్రహించి, కొట్టులంబడవేయ నాపక్కను కిక్కిరియించు నేవకావలి కందియిచ్చుటయే నాపని. నేనును, చిన్న పుటినుండియు నాముగరిడీలు, కొద్దియో గొప్పయో, గదాయుద్ధసాధనము చేసి యారితేరిననాడనే. నాబాహువు లుక్కుతునకలు గాని చచ్చుచేతులు గావు గదా! అట్టి నాబాహువులు, యజ్ఞసమాగతరాజులోకనుర్విత పారిభర్తాక పల్లెరంబు లందుమాత్రపుపనికే నాచేతులు కంది, కాయలు కాచి పచ్చి పుండయినవి. నాభుజములు తీపులు పుట్టుచున్నవి. అట్టి సంపద కనులారఁ జూచి, తీర్తియజాతి పురుషుఁ డూరకుండునా చెప్పు. బాబాయి! యొక్కొకసంగతి జ్ఞాపకము వచ్చినపుడెల్ల గుండె బ్రద్దలయి భీతి వొడముచున్నది.

శకుని—ఇదియా సీమిచారకారణము? ఇంతమాత్రపు కర్జమునకేనా బ్రహ్మాం డము మునిగిపోయిన ట్లేడ్డునుంటివి? ఎన్నివిధముల బలిమాలిన నావగింజంత సంగతిఁ దెలియనీయుక పోయితివే. ఇట్టినిచాగము నీకే కలిగిన దనుకొంటివా? తీర్తియజాతి యందుఁ బుట్టిన పత్తిపౌరుషపంతునకు శాత్రువృత్తి యసహ్యముగా నుండక మానదు. పౌరుషముచేతనో యపాపముచేతనో శత్రుసంపద ముక్కలమూఁడుగఁ డియలలోపల నపహరించవచ్చును. ఇంక నాకుఁ జెప్పనక్కరలేను. బాధగా రంగీకరించిన, పాండవ లక్ష్మీ నీకుఁ దక్కిన దనుకొనుము.

ధృత—(స్వగతము) వీఁడు ధుర్యోధనుడు. కపటోపాయజీనియందు. వీనిచే నాకులంబునకుఁ గిడుముడును. వీనిమటలు కుజ్జవానిని విసమయఁగూడదు. (ప్రకట ముగా) నాయనా! పెదబాబు! నీవుకూడ నొకయాగము పార్శ్వరంభింపుము. నీయిష్టము వచ్చినట్లు దానము లొనరింపుము. రాజాధిరాజులు నీమమాత్రము పారితోషికము లొసంగరా? పాదాక్రమంతులుగారా? పాండవులపాటి యైశ్వర్యము నీకు లేదా? వారు నీకు విధేయులు. నీజన్మమున కెట్టికొఱంత రాకుండఁ గాపాడఁగలరు. వెట్టిండ్రి! నీకుఁగల సంపదతో ధర్మమాను సంపద యెన్నిక కలునా?

దుర్యో—తండ్రీ! మీచిత్తవృత్తి నాకుఁ బరిపూర్ణముగాఁ దెలియును. నీమనఁబలు పాండవకుపాతము. నీ స్వనమాడదు గాని, జనుపాంధుఁడవగు నీవు పాండవలక్ష్మీనిఁ జూడఁజాలవు. తెలియదు. చూచినచోఁ గడువు చెరువు గాకమానదు.

గీ. పౌరుషములేదు కాఁబట్టి * బ్రతికినాఁడ
వీరుఁ డెవఁడైన బ్రతుకనా * పృథివిమీఁద

పాండవైశ్వర్య విస్తారఁ నైభవంబు

కనులఁ జూచిన బ్రతికెను * ఘనుఁడు కలఁడె?

తుదిగా నొక్కనిదర్శనముమాడ్కియు నెప్పి యీ కలాపము మాని పాణిత్వాగ మహోత్సవ మొనరించుకొనెద. ఆ రాజనూను రహగకాలంబున యంత్రనిర్మాణ ఘటసాగణులచే నొక్కగంట భోజనకాలయందు కట్టఁబడియె. దాని చిత్త్ర మేమియో లక్ష బ్రాహ్మణ భోజన మయినతోడనే, దానికడుపుడో, టంగునుని యొక మోత మోగును. అట్టిది యూ యాగసమారంభకాలముమొదలు సమాప్తినందుదనుక రాత్రిం దివములు త్రిణకాలము న్యవధిలేక గణ గణ గణ మోగుచున్నే యున్నది. ఆమోత వినినప్పుడు నాకుంగల వరితాప మెంతయని వర్ణింతును. బాబాయి గారు! పాండవాగ్ని జాని క్త్రివంద్రిక లోకాంతరంగంబుల నెలంగఁ జేయుచున్నది. మఱియు నా ధర్మా త్కృండు నిత్యమును నెనిమిదివేల బ్రహ్మవిదులయిన బ్రాహ్మణ శ్రవణులఁ బ్రత్యేక ప్రత్యేక సౌధంబుల నిలిపి యొక్కొక్కరికి ముప్పండుగు దాసీల నొసంగి సకలవిధం బులఁ బోషింపుచు తన కుం క్తిని వదిలేల భూనురశిఖామణులకు బంగర వశ్యరం బులఁ బ్రతిదివంబు గుడువఁజెప్పును. మామయ్యా! విధి చమత్కారము చిత్త్ర దీపము వఁటిపి.

ఉ. దైవము మొండియాయువు నృఙ్భాచిరకాలము నాకుఁ బోసి నా
నావిధసౌఖ్యసంపద లఁనారతమున్ భువి పాండునందనుల్

చాగ్రివిత వైరివీరు లయి * శ్రావణ వారలఁ జూచి దేబైనై

చానఁగలేక నే బ్రతికి * సౌఖ్యము నొందఁగ లోనఁ గుట్టుచున్.

ఈ కష్టపుం బ్రతుకు బ్రతుకఁజాల. ఆ పాండవశౌర్యసంపదలు బ్రహ్మరక్ష స్వనలే నావెంటఁబడి నా కనులు మిఱుమిట్లు గొలుపఁజేసి, నాదేహంబు దాహంబుఁ జేయుచున్నది. ఈ యసహ్యిని నార క్షమును బీల్చి పిప్పిఁజేయుచున్నది. మధ్యమధ్య నాకు విస్మృతి కలుగుచున్నది. నాపాణి మెరిపిపోవుచున్నది.

శకుని—రాజరాజ! దుర్యోధనసార్వభౌమ! నే నొక యుపాయంబుఁ జెప్పెద. ధర్మతనయుండు జూదంబునకుఁ బ్రియుండు కాని, యందుల యుక్కిపం బెఱుంగఁడు. నే నక్షునిద్యయం దతిదత్తుండ. కావున సశ్రమంబున వాని నోడించి తదియ రాజ్య విభూతి నీ కొనంగెద. దీనిచే నీకు నణుమాత్రంబయినను శ్రమంబు లేదు. పౌరుష హీనియు లేదు. నీనీనకుగాని నీకుగాని యావంత శ్రమయుఁ హీని యుండదు. తుత్తియు

లకు శత్రువుల రణమునం దోడించి సిరు లొడిచికొనుట లెట్లులో దూత్యమున్న నట్టి దియె. కావునఁ బాండవుల నెఱికించిలిపింపుము. నాపర్యంతముగనుండుము.

దుర్యోధ—(తండ్రిపాదములు పట్టుకొని) జనకా! పాండుపుత్రులు మొదటినుండియు నాకు విరోధులే. విరోధుల విజయములు వినియుం జూచియుం బారవలయుగల రాజు మనఁజాలడు. ఏ యుపాయముచేతనయినను పగతురం బాడునేయుట మిసముగల మగవానికి మిసరము. కావున మామయ్య చెప్పిన చొప్పున నొప్పుకొనుము. నీ జేవిధంబుననైనఁ బాండవుల జూడంపు కొలువులోనికిం దింపకున్న నదిక్కులేని పీనుగ గ్రహ్యున నీ పాదములపైఁబడి శిరంబు తెగవేసికొనక ప్రానఁడు. పెద్దకొడుకును జంపుకొనుటకు నీ కిష్టమో, పాండవులఁ గాపాడుకొనుట నీయభిప్రాయమో చక్కఁగ నాలోచించుకొనుము. ఇహనిష్ఠములఁ దెలుపుము.

ధృత...నాయనా! దుర్యోధనా! యిపుడు వేపురు కిల్పించార్యుల రావించి కలదౌత స్తంభసహస్రమండితంబును, విచిత్ర ద్వారదేశంబును, వివిధమణిఘటి పర్యభాసితంబును, రమ్యతరంబు నయిన యాహార్య సభాభవనంబు మూడునాళ్ళపట్టచగలున నిర్మించు నాజ్ఞాపించెద. మఱియు నీ కింకొక రహస్యంబుసెప్పెద. మనరాజ్యంబు మొదటినుండియు నేను గుడ్డి నగుటచే నాతండ్రినాఁటినుండియు భీష్మ బాహుబలము చేతను, నీతికాస్త్ర రహస్యంబుల వాచస్పతి నటుండుమను విదురుని బుద్ధికుశలతచేతను రాజ్యతంత్రంబు పగిలెల్లమన్నది కావున విదురుని రావించి నీ యభిప్రాయంబుఁ దెలిపి యాతని యనుమతంబున నెగడుటచే ల గగునని నా యభిప్రాయము. ఇది నీకును మంచిదియే

దుర్యోధ—మామయ్య! యీ చీకు పుత్రు షేమ వదలివాఁడు. నాయభివృద్ధి నీని కఃఖిముమే. కావున నీ వర్తమానము తండ్రికిఁ దెలియకుండనే ప్రాణములు వీడెద నని సీతా మేరఁదెట్టుకొంటిని తండ్రి!

గీ. కొఱవితోడను తలగోకికొనినయటుల

విదురుతోడను యోచన ధ కదురునయ్య

పాండుపుత్రుల కెప్పుడు ధ పక్షపాతి

శకునికైతవ మతనికి ధ సమ్మతంబె.

తండ్రి! పెక్కుమాటలే?

సు. తనయులు మూర్ఖురండి రిలఁ ధ దక్కువె నే నొకఁడక నశించినకొ మన మలరంగఁ బాండుసుతఁమండలితోడను నూటనల్వరే తనయు లటంచు నీమది ముఁదంబును బొందుచు భూమి హాయిగాఁ మనగదవయ్య తండ్రి గతి ధ మాలినపుత్రిఁడూ చచ్చు నిప్పుడే.

ఓ సర్వభక్తకా! యొక్కసారి గా నీవు నన్ను దగులఁదెట్టలేవా ? ఓ భూదేవి ! నీ వయిన నీకప్పుని లోనికిం గొనిపోవరాద! (అని తల నేలఁ గొట్టుకొనవలయు.)

ధృత—చెయ్యి చాచి పట్టుకొని) సికన్న నాకు లోకములు, పాండవులును నెక్కుడా? నాయనా! యే కార్యమయినను వివర్ణింపక వైశంబు నేయకూడదు. అట్టివాఁ డిక్కట్టులకు మూలమగును. పాండవసభకన్న వేయి చెట్లు సిరిసంపత్తులు గల సభాభవనము నీకుఁ గట్టించెద. వేటొకయాగము చేయించెద. పాండవులఁ బిలిపించెద. కాలానుకూల్యము ననుసరించి కార్యనిర్వాహకమగు మార్గము యోజించెదము. బలవంతముగా బాణముఁ దీసికొని యేమి చేసెదవు?

దుర్యోధ—తండ్రీ! యేమి చేసెదనా? బలవన్మరణమునొందుటచేఁ బిశాచజన్మ వచ్చునని మన శాస్త్రము లుద్ఘోషించుచున్నవి. కావున బిశాచమునై ద్రోపదని బట్టి పీల్చి పిప్పిచేసి పాండవుల బిచ్చగాండ్రొక జేసి యొకరిమాట లొకరికిఁ గానియకుండఁ జేసెద. నా కీసభ యుక్కురపట్టు; నాన్న గారు! మయసభలో నాకు జరిగిన పరాభవములు లెక్కలేవు. తొందరనొందకుమని చెప్పు మీయువదేశములు పాండవులకు నేను జేయు నపకారములవలె వృద్ధము లగుచున్నవి. మయసభ నాకునులముండఱ నిలిచి యున్నది. అచ్చటి శబ్దములు నాచెవులలో నిండియున్నవి. పృథంవచమంతయు నా కనులకు మయసభవలె, ధృనులనిన్నియు నచటి ధృనులవలె బాంచాలీపరిహాసస్మేర రవంబునతే నినఁబడుచున్నది. ఇటు వినుము. యజ్ఞ మయినపవిత్రుట సభావైభవములఁ జూచినను తనివితిరక యొక్కనాఁడేను ఒంటిగాఁ బ్రవేశించి బరికిలింప నమకట్టి నేవకుల నందఱి నొక మూల విడిచి నే నాసభాభవనము పువేశించితి. ఇంక నే పడినపాటు లా దైవమున కెఱుక. ఒక గృహంబున నలుమూలలను వివృత ద్వారంబుల కెదురుగా నంతయు పొడవును వెడల్పును గల దర్పణంబు లమర్చబడి యున్నవి. కావున నిచ్చట దర్పణప్రతిబింబితద్వారంబులు గమనద్వారంబులుగాఁ దలంచి యనంతర గృహనిర్మిత చిత్రదర్పనార్థము వైశంబుగాఁ జనంబోయితి. అప్పు డాస్పటిక పుకట్టడమునఁ దళకులు గులుకు పలకలు దీరిన యద్దపుకమ్మి నా నుదుటికిఁ బొగునఁ గొట్టుకొని, బాబుగారు! చెయ్యి యేడి! యిటు చాచుడి (అని చేతనిఁ బట్టుకొని) పెదయుసిరిక కాలువలె బొబ్బకట్టినది. అదెబ్బ తినినతోడనే తల గిరుసఁదీరిగి కనులవెంట బొటబొట నీళ్ళుపడినవి. అప్పుడు నాలుగుమూలలనుండి యేదాసీతోత్తులు చూడలేదుగదా యని తిరిగి తిరిగి వెనుకచూచుకొనుచు మొగమునఁ గల బొప్పి పరులుచూడకుండఁ గిరిటము ముందటికి మాటుచేసికొని బ్రతుకు జీవుఁడా యనుకొని అవతలబడితిని. అంతటితో వెనుకకు రావారు! నాబుద్ధి పూరిమేసి యింకొక స్థలమునకుఁ జూడఁబోయితి. మహారాజా! యక్కడిపరాభవము నెప్పుఁజాలను. తలఁచిన నిప్పు డేప్పు వచ్చుచున్నది. ఏమన నచ్చటి విశాలప్రదేశము కాణినికపణమున మెఱుంగులదీరు చలువతేరావతకలు పఱచి నానిసయి స్వచ్ఛమగు నీరమ్ము విడచి కృత్రిమసురోహరమ్ము నిర్మించిరి. దానికి నలువైపుల తరవడిపట్టి పలకలుదీర్చిన స్ఫటికపు రాగోడలు కట్టి ప్రాశస్తలాతలమ్ముల గారుత్మత, పద్మరాగ, వైడూర్య, గోమేధికారుల జలచరంబుల శిల్పకారులు, జీవప్రళిమలవలె నిర్మించి మహానాదస్థిలత లనాగిగా విత్రించిరి. అగోడల ధాళధళ మనటిమీఁదఁ బ్రతిఫలించి మెట్టప్రదేశమువలె నుండు

టండేసి నీటియందుఁ బ్రతిబింబితమయిన కృత్రిమారవిందము స్థలారవిందముగాఁ దలఁచి దాని నిర్మాణముత్కారము గాంచఁబోయి కట్టుబట్టులతో నీట దిగఁబడితిని. అప్పుడు నా మనం తెంత దుఃఖించియుండునో విచారించుము. అప్పటికే సగమువచ్చి సిగ్గుపడుచున్న నన్ను మీ పెద్దకోడలు, మహాసాధ్వియని మీయందఱి చేతను బాగడఁబడు ద్రౌపది యేమూలనుండియో దాను రాండ్రోతోఁగూడి వచ్చి సింహాసనంబుపైఁ గూర్చుండి, అయ్యగారు పడినారని యొకరు, కాలుజారివని యొకరు, యయ్యోయని యొకరిత, బాబు, బాబు అని మఱియొకరు, కృతరాష్ట్రమహారాజు గారి కుమారులు గారఁటే యని యొకరిత, పక పక నవ్వి, చప్పుటలు గొట్టిరి. ఇంతలో న న్నోదార్చి మర్యాద జేయవచ్చినట్లు సహదేవుఁడు పరిచారకులచే దుకూలంబుల మోయించుకొని నేను నీటి నుంచి లేచునప్పటికే యేమూలనుండియో వచ్చి సిద్ధముగా నుండెను. పరిచారకులు తడి బట్టలు విప్పి పట్టుబట్టులు కట్టుకొనుండు. అయ్యా! తోగ్గన యిది, తోగ్గన యిది. ఇటు నిటు అని ముందు తోగ్గన జూపుచు సహదేవుఁ డొకఁడెవను, పరిచారకుఁ డొకఁడెవను గేలిచేయుచు సభాభవనముఁ జేర్చిరి. ఇంక నాగతి చెప్పఁదరమా?

ఉ. ఇట్టివరాభవనం బెటు సఃహించి మనంగలవాడ రాజునై

పుట్టి పరాక్రమస్ఫురణ ♦ మోమునఁ దెల్పెడు మీస ముండి చేఁ బట్టితి నాయుధంబు మగ♦వాడను కా దొకో, పోరుపంబనా చట్టయిపోన సీగతిని ♦ చావకయుందున శండి! చెప్పమా.

పితృపతివృత్తయోగ, అయిదుగురు మగల పరించినను నిగ్గయ మింత పనికిరాదు. అంతఃపుర స్త్రీలచేఁ బరాభవింపఁబడు రాజు బ్రతికి పృథ్వికియఁ జేయకుండునా! యోచింపుము.

శకుని...అబ్బాయి! నీకు దుఃఖము కలుగవచ్చునుగాని ఇంతదిగులుపడి వెలిపువ్వు రాదు. మనస్తాపము, వంచనయు, పరాభవము, గృహదశ్వరితము, పరులకుఁ దెలియఁ జేయరా దందురు. పాండవుల బిలుపించెద నని మీతండ్రి చెప్పినాఁడు. నచ్చినప్పుడు జూదపక్రియచే నాతని తప్పుక యోడించవచ్చును. సేతండ్రి నిన్ను వృద్ధిజేయకుండునా? విరురుండు పాండవపక్షపాతి యయినను మీజనకుని యాజ్ఞఁ నిరస్కరింపఁడు. పదే పదే పరిదేవనము పనికిరాదు. నీజనకునికన్న నీయోగక్షేమములు విచారించువాఁ డొక డుంటునా? కావున నూతనసభాభవనసలలోక నకుతుహలంబునఁ బాండవు లరుఁదెంచె దరు. ధైర్య మవలంబించుము. నీమనోగతంబుఁ గనపెట్టవలయునని పలుకుపలుకుల కీ పులుకుచు నంటివిగాని వీరవరు లలయకుండ నాయుధము చేతఁబట్టక, కదనరింగము తోంగియొనఁ జూడవనములేక, పాచికలు చేపట్టి యాశకుని యశ్వమంబునఁ బర మహీకులు సంపదలు జయించి నీ కిచ్చుచుండ బాసగారు వద్దనునా? ఇంటికేఁ బోయి భుజించుము, పామ్మ.

ధృత...నాయనా! యిప్పుటికి బోయి ఖుజించిరమ్ము. నేను వేపుర శిల్పల రావించి చిత్రసభాభవనని ర్మాణం బొసరించెద. (ప్రాతి గామి! కదురుని పిలచికొనిరమ్ము
(దుర్బోధనుడు, శకుని నిప్రమించుచున్నాడు.)

విదు--(పువేళించి) ధృతరాష్ట్రునకు పృథువునకు విదురుడు దానుడు దండము లిడుచున్నాడు. (అని నమస్కరించవలయును.)

ధృత—కుభం బగు గాత, నాయనా! యిటు గూర్చుండుము. మొదటినుండి నేను గుడ్డినయినను, భీష్మపరాక్రమమును నీ నీతివిద్యానిపుణతయును నేత్రములు గాఁ గొని, రాజనామము ధరించుచుంటిని గాని, రాజ్యలక్ష్మియొక్క వృద్ధిక్షయములు లాభాలాభములు కీ ర్ణ్యపక్షిర్లు మీవలననే లోకంబున నిలిచి, విఖ్యాతి గాంచుచుంటిని. మీయిరువురిలో భీష్ముడ. కేవలము జయలక్ష్మికై న్యాయంబు గా ఖడ్గంబు నడుపు వాడే గాని, మిగిలిన యుపాయత్రయముచే వైరివలెఁజ్జిని హరించు మార్గంబు నీవలె యోచించఁజాలడు. కావున నారాజ్యాభివృద్ధియు, నానంతోషము, నాకుటుంబా భ్యుదయము సర్వదా విచారించు నీతోడ మంత్రేంబ సలుపక యేకాగ్రముఁజేయఁజాలను. కావున నీ వొకకార్యము గమనింపవలసియున్నది. మనకుఁజ్జువాడు మొదటినుండియుఁ బాండవులపై సమూహగల వాడు. రాజునకుఁ బరరాష్ట్రహరణంబధర్మమైనను, అనూయితులు పిరసింపఱుల నగుపాండవులయంద ది కూడనిపనియె. ఏవారికిగాని నైజ గుణంబు నిడుచుట దుర్మఘంబు. వానికిఁ దోడు మాయలమారి శకుని వానికి జతపడిన వాడు. వీ రిరువురియులమున ముపంశమున కపఖ్యాతి తప్పక రాగలదు. ఇంకఁ గర్ణకీటుకను వంశభూరుహముయొక్కతల్లి వేయను కృమముగాఁ గొఱుకుట మానివేయఁ జాలదు. సర్వము దైవాధీనమనియే నమ్ముచున్నాను. మయసభావలోకము మనపెద్ద వానికిఁ బిచ్చిపుట్టించినది. కావున, సత్సభాభవనము నిర్మించుటకై శిల్పులఁ కాజ్ఞనిచ్చి తిని. చిత్రకూట లత్రార్కవైభవముతో నిర్మించిరి, దాన గృహపువేశము సలుపునపుడు పాండవులతోసహ సమస్త బంధువర్గమును రావించఁదలఁచితిని. అనించుపేలోగంబునఁ బాండవాగ్రజుం డక్షువిద్యాప్రవీణుడు గావునఁ గొంతదూత్యకథావైకద్యము, మేన మామతోఁ గూడి సార్వభౌముం డనుభవించఁదలఁచినాడు. కావున, నీ వా పాండు నందనులపాలికిఁ జని నా యాదేశగబుగా వారి నిటుకుఁ దోడ్కొనిరావలయు. యోచించుము.

విదు—మహారాజా! ఈ విషయ మంత గాఁ దమతో నొక్క చెప్పడగదు. ధర్మవేత్తలు పలునిధముల యోచించి భావికాలగతుల నిరీక్షించి కలిద్వాపరసమా గమనముయుగావునఁ బ్రజాక్షయం బగునని నిశ్చయించిరి. ఇట్టికార్యంబున కేగు నిశ్చయముగా నొడంబడెనని, మీకుఁ దెలియునియంశము కాదు. నీ కుమారునితోఁ బాండునందనులకు వైరంబు కల్పించుట న్యాయ మగునా? నీ పుత్రులెల్లరు, నొండొరులతోఁ గలసిమెలసి యపండు వెర వాలొచింపుము. జూదంబు వాద హేతువు. వాదమూ యెఱికొంతవాడుత నయినను, కలహరంగములోనికి దింపి తండనా లాడించకమానదు. కావున నీ బుద్ధివృత్తుల నుపయోగించి శకుని దుర్బోధనుల దుర్బుద్ధి

సాయము మానుపించి, కురువంశరక్షణోపాయధురంధరుండ వగుచు. వృక్షనాశనము నకు వేరుపురు నాధారమైన ట్టిజూదపుపురువు నీ వంశవృక్షము నశింపజేయుటకు ముఖ్య హేతువు కాకమానదు.

.పాండవుల జూదంపువిషచేత నోడించి, యేడయినఁ బన్నుగడఁబన్ని ద్రోవదికిఁ బరాభవము నేయవలయునని నీ కుమారుని ముఖ్యాభిప్రాయము. మహాసాధ్వి యగు, కృష్ణాదురంతదుఃఖతపనచ్చవి కారవమదగాఢాంధకారంబు పటాపంచలు గానింపక మానదు. మీ మనంబున యోచించుకొని, మీ యెత్తుగడమ లోఁబడుఁడు.

.ధృత—విషయవిదురా! విదుర! నీ మానసం బశ్యంత మృదులం బగుటను, ధర్మ నందనాదుల యమాయకవృత్తి బాగుగా నెఱింగినవాఁడ వగుటను, నీ మనంబు పిరికివడి నది. పోనిమ్ము. భీష్ముండును, నీవును, మనమ్మార్థిగ నంగీకరించనిది యీ కార్యము నడుపవలదు. కాని యేనాఁడు నాతమ్ముఁడు కావనంబుల కాపోషహతుఁడాయెనో యప్పుటినుండియు గనిగందులఁ జెందితిగదా? వారితో మహాశాంతుఁడగు నెద్దబ్బినిఁ జూచి యెన్నోది ననులాయె. వాని మాటలే వేరు. మిత్రమా? నిజముగాఁ గడుపు తీపి చేత నేనే వివలించిన, దుర్యోధనుఁడు, చిన్నపుచ్చుకొను నేమెయని వెలువరించను గాని, మా పెద్దవాఁడు నాయందుఁ జూపు విషయంబునఁ గీసరపాలు పీఠెన్నఁడునూపి యెఱుంగఁడు, అట్టి ధర్మజుఁడు లేనిది సూతనసభాప్రవేశము చేయుమా? చెప్పుము. సుహృద్ద్యూతమైకను దొనఁగు పానఁగునని నీకుఁ దోచినను, సభాసమల యభిప్రాయము వేరుగ నున్నను నేనుమాత్ర మంత యజ్ఞానినా? బిడ్డలకు కలహము పెంచుదుమా? అట్లు చేసిన నలుగురిలో పరివాదము రాదా? అట్టి యకృత్యము జరుగదు. నీ వేయధ్యం తరమును జెప్పక, యిప్పుడే యంద్రప్రస్థమునకుం బయనమగుము.

విదు—పృథువులకు నేవకుఁడు విన్నవించువాఁడేగాని కార్యసిద్ధాంతమొనరించు నధికారి కాఁడు కాని నిక్కంపు మిత్రభావము నూచించువాఁడు మనంబునఁ గల సంశయము దాచుకొనఁజాలఁడు. అయ్యది పృథువులను రంజింపఁజేయుటకుఁ బ్రకృ తము సమర్థము కాఁపోయినను, కార్యావసానఫలితములయందు యథార్థవాదిమాట జ్ఞాపకము రాకపోదు. ద్యూతరంగమునఁ బాండుపుత్రులఁ బ్రవేశపెట్టుటచేఁ బ్రకృ తియు వారి సంపదలు నీ పుత్రుల నాశ్రయించినను, చిలుము మ్రంగినవానికిం గడుపున వికారము గలిగించి, తొంటిపదార్థములఁగూడ నెడలఁ గ్రొక్కించినట్లు తమ మనఃప్రాణ ముల చెడలింపక మానవు. ఇది నిశ్చయము. ఈ యపఖ్యాతి నీకుఁ దప్పదు.

.ధృత—మిత్రరత్నమా! నీతిసుధాలిప్తంబులగు నీ వామ్మలను కమలారాతికరం బులు మామకవిచారతమఃపటలంపిపాటన పాటనంబు లయినవి. దుష్టద్యూతమైన నుప ద్రవనిదాన మనుటకు సందియమా? కలవృద్ధుఁడును, పీరసింహుఁడును, భీష్ముండు నగు గంగానందనుండును, బృహస్పతి నటుండెమను నీతిసుధాసంకలితపచనరచనాభాషుండ వగు నీవును, నేనును, ద్రోణాదులు పైనఁ జూచుచుండ బుతుల కన్యోన్యము భేదము, అతిశయము నాగనగునా? ఇదియునుం నాక మనయెడల, వెల్పులు పృసాద

బుద్ధులు. వారు కంటికి రెప్పవలె మనలఁ దప్పక కాపాడఁగలరు. నువ్వుద్వ్యాతంబున విపదుత్పత్తియగునని శంకించుట నామతంబు గాదు. కావున దీనికి నొడవఁబడుము.

విదు—మహాపరీభూ! నువ్వుద్వ్యాతమని లోకంబునఁ గలదా? మాయానిల యుండగు శకుని కైతవము, మనకుఁ గొర్రెదయా? చిన్నప్పటినుండియు నీచేతిమీఁ దుగఁ బెంచి పెద్దవానినిఁ జేసి, రాజ్యదాయమునకై పరస్పరకల్లోలమునందు నీకుమారుని దుగ్వ్యవసాయము మొదటినుండియు నీకుఁ గరతలానులకమై యుండియు, వాని మాటలకు లోబడి, ధర్మాత్ములగు పాండవుల నిట్టి యక్ష్మయ్యులకుఁ జొనుపుటకై నీవే ప్యయత్నింప నిఁక నేతఁడొ పుత్తులకు విషము పోయియుండు! మహానేని, మహాభిద, శూరసేనులవాఁటినుండియు నీ పంశమున సిరిముగఁ బాదుకొల్పిన కీర్తిధూరుహమును నేటికి నీ పుత్తుని కుహనావృవర్తనకు లోనై, నీచేతిమీఁదుగ నశించిజేయకుము. కుచ్చితముగాఁ బాండవుల సంపదలు హరింపఁజూచిన, బలవద్విరోధము చేటునకు మూలము. మద్యపానము మనుజుని యిక్ష్మత్వములలోనికిఁ ద్రోయునటుల, దూత్యమును చలమును రెట్టింపఁజేసి, యాకామాత్మర్యాదులఁ బంచి, యెట్టి స్నేహితునైనను వైషమ్యప్రవాహమున ముంచి చేటుమూడఁజేయును. ఇంతకుఁ బాండవుల యభ్యుత్పత్తి నీకుమారుఁ డోర్వలేనివాడని నీకు స్పష్టమేకద. ఇదియునుం గాక యింకొక రహస్యముఁ జెప్పెద. పాండునందన సంపదిలకంటె నీపెదకుమారునకు మనస్తాపము గలిగించునది ద్రౌపదియందలి వ్యామోహము; మఱియు నామె యందు నీర్మయ్యుఁ గలదు. మయిసభయందు ద్రౌపది పరాభవించిన దను వ్యర్థకోపముచే నీయాజ్ఞ నెఱవేర్చెద, ముదల నొసఁగుదు. ఇదుగో విదురుఁడు దండము లిడుచున్నాఁడు.

(అని నమస్కరించి నిష్క్రమించును.)

ధృత...విదురునకు మనస్తాపము కలిగినది. అది మన కిష్టమే. కావున నూతన సభను చూచుటకై రారాజును పిలుపించి దూత్యంబు తగదని మందలించెద. పాత్రిగాని!

పాత్రి...చిత్తము. ఆయా! (అని సమీపించవలయును.)

ధృత—అంతఃపుంసునకు మార్గము ?

పాత్రి—ముదల. (అని చెయ్యి పట్టుకొని ధృత రాష్ట్రాని లేవఁదీయుచుండఁగా తెర వేయవలయును.)

రాజమార్గము.

(విదురుఁడు పర్యాయవేషముతో మార్గమునఁ బ్రవేశించి తనలోఁ గొంచెము విచారును)

మోముననూచించుచు)

నా పర్యయాణము బొత్తుగా బాగుగాలేదని ధృత రాష్ట్రంఁ డీయెత్తుకోలు నడుపుట సర్వానభిమతమని భీష్ముఁడు మున్నగువారు స్పష్టముగా వాక్కుచ్చినారు. దైవ

యోగమున నేనే స్వయముగా వారిని వివదంభోనిధిగా ముందుటకై తీసికొని రావలసి వచ్చినది. ధర్మరా జహయకుఁడు, సతిని స్వాహకుఁడు. పెద్దల యజ్ఞయనియో, దూత్యము తుత్రియధర్మమనియో, నేను స్వయముగాఁ బిలువవచ్చిననియో రాక తప్పును. తన్ములు వీరులు, బలవంతులు, లోకవృత్తంబుల బాగుగా నెరింగినవారలే కాని వారు నలువురు సోదరాజ్ఞులొనబడ్డరు. అయ్యది లోకమునందుఁ బ్రఖ్యాతిఁ బొచ్చునుగాని పశ్చిమము వారి నిడుములపాలు నేయును.

చ. హరి హరి యెంతపాపము మఱిహరిప్రభుపాంతుకుమారు లీయెడక
దురిత మెటుంగ రా ఘనుల ధోహము నేయంగ ధార్తరాష్ట్రుడే
దొరకొనఁ దండ్రి యొప్పుకొనఁ ధోన మెదో నను జుట్టియుంట న
చ్చరితులఁ దెచ్చి దుఃఖగురుఁసాగరమగ్నులఁ జేయనైతి హా!

ధర్మమే జయమని శాస్త్రమే నుడువుట కాదు. ఈయంగంబునఁ గొఱచి కలముక్తిందటనే మన కనే నిదిర్చనములఁ జూపించ నవతరించిన కృష్ణుండు పాండవ పక్షపాతి. కంఠుండు మొట్టమొదటఁ గృష్ణమూర్తిఁజూచి నుద్దేశించి ప్రరమభక్తుండగు నక్బారు కృష్ణునిక డను దూతఁగాఁ బంపినట్లుగా నాగతియు భగవదవతారాంతరమని లోకములఁ బ్రఖ్యాతి గాంచిన నరుని యాతని కుటుంబమును దీసికొనివచ్చుటకు నేనా యితనికంటి కగుపడితి? ఏరినైనఁ బంపఁచూడదా? నా గ్రహచారము చాలక యిట్టిపని నాకు సంపాద్యమైనది. (యోచించి) ఒకవేళఁ గృష్ణాగమనంబు కంసపథకుఁ గారణమైనట్లు పాండవాగమనంబు విపరీతప్రయోజనముగా మారిపోయి కారవకుల వినాశకారణము కాదుగదా? దూత్యమే ప్రారంభింపఁబడిన; నిప్పుడే కాకపోయినను కాలాంతరమందైన నీ విషదీపము కారవపంశ నాశననిదానము కలమానదు. దానికిఁ బరమేశ్వరుండు నాచేత నిండుకంత దోహదము చేయించుచున్నాఁడు. కృష్ణా! నర్వము నీదివ్యకళామయము. నియధీనము.

(అని ప్రార్థన నేయుచు నిష్క్రమించును.)

దైవదీవస్తాపహరణము

చతుర్థాంకము

(ధర్మరాజు, సోదరులు, దొంగలు, విదురుడు.)

విదు...మితండ్రిగారు మీతో పాటివృద్ధినిచూచించి, మీవలన గొండొకకార్యముపేషించి, మిమ్ములఁ జూడఁగోరి నన్నుఁ బుత్తెంచె. ఇందులకుఁ దగిన యుత్తరమొసంగుము.

ధర్మ—నేఁడు మిక్కిలినుదినము. మీరు మాకుఁ బ్రాణదాతలు. ఖనికునిచే కుహనాబిలనిర్మాణము గావించి, మహాబలకాలియగు ధీముని కెఱిగించనిచో మాజీవితము లానాఁడే సమాప్తినొందవలసినవి గదా? కౌరవులు, మే మీ పరస్పరంబుల నుండుట వారిచే నిష్కాసితుల మైనవారిగాఁ దలంచి సంతసించుచున్నను, ప్రతిక్షణాపాయ జీవితములగు ప్రదేశములనుండి తొలగినచ్చివందులకు మిగుల సంతసించుచు, మిమ్మింత వృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చిన పెదనాన్నగారిదర్శనము, నిత్యమునాకు లేకపోవుటకుఁ జింతించుచుంటిని. ఏనాఁ డేమిదవుల నాతండ్రి మృతినొందెనో బుద్ధి తెలిసినపిమ్మట నికరములు, పితృపాహుద్వయసమాలింగ్యసౌఖ్య మనుభవించి యెఱుంగవుగదా? అట్టి కొఱుఁత మాకుఁ గలుగకుండ, మనప్రభునరుండు నిత్యము తన మృదుకోమలవల్లవసమానంబులగుకరంబుల మామేనులు స్పృశించి, మమ్రానందసాగరవిచికల నూగులాడించుచుండును. అట్టి మాతండ్రి భార్యతోఁగూడ జేమంటుగ నున్నవాడగుదా?

విదు—పాండవాగ్రహ! నిజనకుండు, సాధ్వీతిలకం బగు గాంధారితో జేమంటు బుగ నున్నవాఁడు. నియమ నమరాగంబు, మనంబున సంకురించుచునే యుండును. ఆ యనురాగాఁకురము దుష్టస్వభావులగు కౌరవకుహనాఘాసాంతరంబులఁ జిక్కి వృద్ధి కానేరదు. భావికలక్షణంబు లీ యుగంబుననే మొలకలెత్తినవి. అందు దుర్యోధన విషాంకురము శతకాఘాప్రవిస్తరమై, తలలెత్తి వికాలవృందంబుల నేకరించుచున్నది. ఇంతకన్నఁ జెప్పఁదగినవిషయము లేదు. మీ పెదతండ్రి సర్వదా నీ జేమము విచారించుచుండును. ప్రకృతము, మయసభాప్రతిబింబితమయిన సభాగృహంబు, దేశియశిల్పికారులచేఁ గట్టించి యందు గృహప్రవేశమహోత్సవము నేయఁబోవుచు, నిన్ను సకుటుంబముగాఁ దీసికొనిరా నను మితండ్రి చంపినాఁడు మఱియు, పెద్దబ్బి లేనిది యే కార్యము చేయుటకు నామనం బొడంబడదని చీకురాజు వాక్కుచ్చియున్నాఁడు. వాని యభిమతంబు నెఱవేర్చుట మన కందరికి విధియని వేరగు నివంటివానిఁబ్రతిదర్శనంబు

చక్కరపట్టు. పరియోజనములు కాయితం బయ్యెదవో? సోదరులతో విచారించి యొందు పరిష్కారము బోసంగెదవో? కాలాతిక్రమణము గావించు జెప్పుము.

ధర్మ—అయ్యో! నాయోగక్షేమము విచారించు పెద్దనాన్న గారాజ్ఞయిచ్చుట, తా మికార్యమున కుదించుట, యాపేద కిరసాపించి చేయకపోవుటయుకలుగునా? అతిశయించిన నిజినభావన మన్నట దిరుగాఁ గల్పించుట కేమికతంబో?

భీము—అన్న గారన్న విషయముల వాచస్పతిసమానశేముషీవిశేషులరే. కాని, అశ్వ-చక్ర-లవనములకంటె నెక్కిత్రతగాభోదించునఁ గూలుట సంపూర్ణంబగును. నిష్ఠాయముగా నివసయము సహజేంద్రుడు మీరు యోజించియే తీరవలయు.

ఉ. పిన్నటచాటచుండి మముః † బెట్టినతిప్పలు చాల కిప్పుడే
పచ్చగడక దురాత్ములు † వంచననేయగ బిల్వనంపి రో
యన్న నయప్రభావహృదయంబు ధరాస్థి సర్వసౌఖ్యసం
పన్నుని జేయు నా రిపులభావముః గాంచి చరింపకన్నచోక.

విదు—ధర్మాత్ముడా! మతియు నింకొక్కవిశేషము కద్దు. ఆ సూతనసభా మంటసంబున నీవును ధార్తరాష్ట్రులును కొంతతడవు ద్యూతవ్యాపారము నడుప, మీ తండ్రి చూచి, యానందింప నెం యున్నాడు. నీసోదరులను, నీవును చక్కగ నాలోచించుకొని నా కుత్తరం బొసంగుడు.

భీము—యోజన నేయ నేమి యున్నది?

గీ. పాండవుత్తులు భూమిపై † బ్రతుక నేల
ఖ్యాతి గన నేల విజయంబు † గాంచ నేల
ననెడు కోధంబు మదిలోన † నునుచుకొనియె
మనల వంచింప రారాజు † పనిచే నధిప!

దాని కాగుడ్డియు పయోముఖవివకుంభమువలె నజీంఠమన్నాడు. మన పోరాణములపైయన్న పగవారిని జీవించనిచ్చుట ధర్మవిరద్ధమని యెఱుంగనిది కాదు. కావున నీ పరియోజనమును దుర్మోధనాదుల పాజాంతకరముని నాయభిప్రాయము.

సహ...అన్నయ్యో! ధార్తరాష్ట్రులు దురాలోచన నేయిందు. పాండవాగ్ర జుండు ధర్మము తప్పువాఁడుకాదు. లోకము ధర్మాధిస్థితంబై యున్నది. ధర్మము జయాస్థవంబు. మహనాస్వభావులు క్షణకాలము మించువలె మెఱసినను సిరంబగు తేజంబు వారయందు నిలువంబోదు. మఱియు మనల సంతోషించుటయందు సర్వదా కృష్ణుడు కంకణము గట్టుకొనియున్నాడు. కాలనిరీక్షణ మాచరించిన సర్వ కార్యములు నెఱవేఱగలవు. దాయలచేఁ బిజవంబడి ద్యూతంబునకుఁ జనకుండుట యొత్తము

క్షత్రియులకు పొరువను కాదు. తా దుష్టమే బ్రధానముగ జీవించు మగవాని మనుగడయే మనుగడ. మనలకుఁ బ్రాణగ్రాతయిన విదురుఁ డీ విషయము చక్కగ యోజించి నిది యీ కార్యభారము వహించెడు. కావున కాంతవృత్తితో బ్రయాణము నేయుట యానశ్శయము.

ధర్మ—నూతన సభావైభవము చూపుటకై మాతండ్రిగారి మమ్ములఁ బిలిపించుట వ్యాయమె. కాని మేమును నిజనందనులును జూదంపుకొలుపులానికిం జేరుట కారణ దిష్టపడునా? మంచిది. అందు మాతో దూత్యవ్యాపారము నడుపు నేర్పరు లేవరు గలరు?

విదు...ధర్మాత్మజా! వృద్ధరాజు స్వభావము, మనోధార్మ్యము నీ వెఱుంగని వాడవు కావు. దాని కింతకన్నఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగరాదు. అక్షికార్యనిపుణులగు వారా సభయందు వివికతి, చిత్రశిశువులు మొదలగువారలు పెక్కురు గలరు. వీర లేల? రారాజునకు మేనమామయగు శకుని మాయాద్యుత్తమనం దందెజ్జెసిన చేయి యని నీ వెఱుంగనిదికాదు. కాలయాపన నేయక తండ్రిగారిని, దేశమును సోదరుల యభిప్రాయమును చూచికొని నీ యిష్టము కలిగిన బడులు చేరుము. కాదేని జేటొందు బ్రత్యుత్తర మొసంగుడు. అవు గాములు తెలుపుచు.

అర్జు—తెలుపవలసినదేమి? నిార పచ్చుటయే తప్పక యన్నగారి పరమాణు నూచించుచున్నది. కష్టములు రాని సుఖములే కలుగని, పొండవసోదరులు యుద్ధిరాజ్యోబంధునంబు సలుపరు.

ధర్మ—మహాత్మా! నా సోదర చతుష్టయమే నన్ను సార్థకనామనిగాఁ జేయుచున్నది. ఈవార్త మా పురోహితుండగు ధౌమ్యున కెఱిగించి మీ వెనువెంట వచ్చి తండ్రిగారి యడుగుఁ దమ్ములు నేవించగలము. భవదుభదేశ నీతిభేదజమే సర్వ విచారామయములనుండి మమ్ము తొలగించి మనుచుఁ గాత. తాము దేవపూజకు దారుచేయవలయును.

విదు—(నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—నకుల! తీపకడ తండ్రిగారి దర్శనమునకై వయనమగునటుల నేనలను కుదాంతము గయోగించుము. సఖ్యులకు నెల వొసంగుము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతురాంకము.

ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము

పంచమాంకము

దుర్యోధనుని సాధము

(ధృతరాష్ట్రుడు సుయోధనుడు. శకుని యుండవలయును.)

ధృత—నాయనా! సుయోధనా! ఆపూర్వసభాభవనము నిర్మింపబడినది. దీనం బ్రేక్షించి కుభముచూర్తము నిశ్చయింపబడినది. మితయు దీనం బ్రేక్షించి యద్భుతంబగు జన్మం బొనరించి పలువురు మన్నులచే నన్నుతిగాంచును. రాజులందఱు నీకు నవారిగా కానుక లర్పింపఁగలరు. యధిష్ఠిరుండు సహకారి కాఁగలడు. భీష్మ ద్రోణాది మహాయోధ దోర్దండవనిమా సురక్షితంబైనమనరాజ్యంబు సకలలోకపూజ్యం బయి పాఞ్జ్య రాజ్యసామ్రాజ్యవైభవోపేతింబు గావున భేదబుద్ధి మానియుండుటలగ్గఁగు ముత్యము.

ఉ ఇమ్మహి నీవు పాండవులు † నెప్పటియట్లు పరస్పరాసురా

గమ్మున నేలుచున్మి యిది † కార్యము పాండవలక్షి నీ కన

హ్య మ్మననేల వంచనఁ బరార్థ పరిగ్రహబుద్ధి నేసి పా

వమ్ముగు పాపకారులకుఁ † బాయు సవశ్యము నర్థధర్మముల్.

కావున జూదము మాని నుఖం బుండఁము. మితయు ధర్మాధర్మవిరుండయిన విదురునకిది సమ్యతంబుగాదు. ధర్మజానంపదకంఠె నేను మడుంగులు నీకు సంపద గలదు. వా రొనర్చినజన్మంబుకంఠె నెక్కడుదక్షిణ లిచ్చి నీ కిష్టంబయిన యజ్ఞం బొనర్చుము. దీనిచే నపారంబగు కీర్తి పహించియుండుము.

దుర్యో—తండ్రీ! నీ మహాయుడవవు. పుత్రులమేమ పూర్తిగా జయింపవాడవు. నీవు నేయినభలు కట్టెంపుము. శనివేలజన్మములు మితిలేని దక్షిణలలోఁ జేయింపుము. ఆవై భవములో సహస్రాంశము దీనికి రాదు. ఆ కీర్తియు దీనికి రాదు. ఇటు వినుము.

ఉ. ఎక్కడిరాజ్యలక్షి మన † కెక్కడి సంకదలయ్య ద్రవ్యమిం

కెక్కడిదయ్య. తండ్రి మతి † కెక్కినవారలు. పాండవేయు ల

మ్మక్క యనంగ సాటివృషాక్షుండలి గుండెలు తలదిల పెం

పెక్కి వరాక్రమాత్మితును రేశ్వరవై భవు లైరి వింటివే.

వారి యొక్కర్థమును లేజంబును వర్ణించుట నాకు గాదు కదా సహస్రశిరంబులు గల యాదిశేషుల కైనఁ దరంబు గాదు. ఒక సార్వభౌముండు శత్రుసౌభాగ్యము నహించి యొర్పి ప్రాణములతో నుండఁగలఁడా? వారి యజ్ఞంబునందు జరిగిన చిత్రం బొండు చెప్పెద. అట్టియోగ్యత నా కీజన్మకు కలుగునేమో నీ బుద్ధిచే యోచింపుము. రాజ సూయావభృథిపాన నానంతరమున నిండు పేరొలగంబున నున్న తటి నానా దేశాగత రాజలోకంబునకు ధర్మరాజదర్శనం బొసంగ కాలంబు నియమించిరి. అప్పుడాశివపాల మునకచ్చేద విరాజితశౌర్యాలంకారుం డగు శౌరియు, నసమాననీతివిద్యావరికిలన నిర్మలీకృతశేముషీవిశేషభూషణభూషితుం డగు సహదేవుండును, గుమ్మముకడ నిలువఁ బడి కిరిటనూంధాళులగు రాజాధిరాజుల మెడఁబట్టి ధర్మరాజ పాదపరికంజంబుల మొక్కిం చుచు నితఁడు కేరళదేశకాధీశుండు, అతఁడు బర్బరవిషయభూపాలుండు, తాతఁ డింకొ కఁడు, అతఁడు మఱియొకఁడని చిల్లర భట్టాజులను నెట్టినట్లు నెట్టిరి. భీమారును లొక వ్యంక ముగ్గిడిరాజులను ముందరికి గుంపులు గుంపులుగాఁ దోచి, నామగోత్రం బులను దెలుపకయే దివ్యక్షేత్రంబుల మహోత్సవదర్శనాగత దూరదేశియుల వేళ్ళి హస్తలు నెట్టినట్లు, చగ్మ్రపహారంబుల గొర్రెలను దుగ్గించినట్లు, ధర్మరాజు దర్శనము చేయించి తోలివేసిరి. ఆ సమయంబున పరస్పర సంఘర్షణ రాజన్యకీరీట స్థగిత రత్న సముదాయంబులు చూర్ణంబులయి సభాపాగ్గింగణ మంతయు రత్న సికతామయమయి కనులు మిరుమిట్లుగొల్పినది. దమయంతీ స్వయంవరాగత రాజస్వనమూనాము రాజమార్గం బులఁ జనునప్పుడు గాగుగనువృగ్గింజవలె నిలిగియుండియు శైవాపాణిగ్రహణ మహో త్సవాన క్త బండికృతపాణిలయినట్లుగా గ్రంథాంతరవర్ణనల నాలకించి యుపమోత్పే దిద్ద్యలంకార నిబిడీకృత కృత్రిమవాచాళులని కవుల నా మనంబున నాక్షేపించితి.

ఇప్పు డా వర్ణనలను చాలవని మహోదారస్వభావ వర్ణనాసౌకిల్యులగు పండితులవాక్కు లనర్థంబులని యిప్పుడు తలంపునకువచ్చినది. అట్టి వైభవంబు నావంటి యద్భుతహీను నకు దొరకునా? తండ్రీ! ఇట్లు నలుగుడువడియు మహారాజు లండఱు,

ఉ. సాగరసారవారిరుహ. * శౌక్తిక మాక్తిక విదుగ్మద్రుమై
లాగరుచందనంబులు ప్రియంబున నిచ్చిరి తెచ్చి యున్నత
శ్రీగుణయుక్తమై పరగు * సింహళ కేరళ చోళ పాండ్యదే
శాగతరాజపుత్రులు మహాగుణశాలి కజాతవై రికిన్.

మఱియు హూణ పారసీక దేశంబులనుండలి రాజులు పర్వతనిభంబులయిన గజంబులు దివ్యాంబరాభరణభూషితంబయి యోషితృహస్యంబును, మరు కుతురు కులూత కేకయ, కాశ్మీర కాంభోజ రాజకుమారు లవారిగా నొసంగిరి. ఇవి యన్నియుఁ గన్నులారఁ జూడ నా మనం బయోచుచు మయిపోయినది. మహారాజా!

గీ. ఏకచక్రపురంబున * హీనగతిని

బిచ్చమెత్తిరి పాండవుల్ * బిడియపడక

కాలవైఖరి మంచిదై ♦ గాంచి రిపుడు

ప్రథితయశమును రాజ్యాధిపత్య మహాహా!

బాబాయి! ఉత్తమక్షత్రియుండు దాయల సిరి జూచి మాన పోణంబులతోఁ జీవించ జాలఁడు నుమా,

శకుని—అబ్బాయి! ఇది మీ తండ్రికిఁ దెలియని విషయమా. పలుమారు వచించుటకు? బావా! పుత్రుండు శత్రువిజయమొనర్చుట రాజ్యాభివృద్ధి నేయుటకంటె నీకు కావలసిన దేమియున్నది? మఱియు వ్యవహారమన, నడుమనఁ బాతిన కంబమువంటిది, ఎటువైపునఁ ద్రిప్పినను దిగఁబడునని, పుత్రపేరిమ నిన్ను యుద్ధమున కియ్యకొననియ్యదు. దీనికిఁ జక్కని యుపాయంబు నీకుఁ జెప్పితినిగదా!

చ. సిగవయి పువ్వు వాడదు నశింపదు సేన యొకింత యేనియుఁ
దగలదు చేతివిత్త మొక ♦ దమ్మిడియైనను విక్రమంబు సౌం
పుగఁ గసిగందకుండ కనుఁమూసినకాలములోన మాయచే
వగతులు రాచకల్ముల నశవశ్యము గుంజగవచ్చు మెల్లగాఁ.

ఈ యుపాయముచేతనే పాండవలక్ష్మీ హరింపవచ్చును గాని జేతొకహర్షఃబున దేవేంద్రుడయిన పార్థులనంపద నవహరింపఁజాలఁడు. ఒకడు చావక, రక్తము బొట్టెననుకనులఁ జూడక, యలయక మనూరుండు దెరుల సిరి యవహరింపవలదని నీవేల పుత్రుని జిన్నబుచ్చి యప్రీతివృథాలుగావలయునో యోచింపుము.

దుర్యో—తండ్రి! యింకొకమాట. పాండవు లల్పులు, వారల సిరి మనఁ సేమి సేయనని భలంపకుండు.

ఆ. అల్లుఁ డయ్యు మనుజుఁ ♦ డతిపరాక్రమమున
సేర్పి తరతరంబు ♦ పెరుగుచున్న
వాడు మ్రొనుమొదలె ♦ వల్మీక మ్రామ్రాని
జెరుచునట్లు గడగి ♦ చెరుచుఁ బరుల.

అహితుల సుపేక్షించిన స్వల్పంబుగా జనించిన వ్యాధి పశుబలంబై మనుజుని నశింపఁజేసినట్లు తుద క సాధ్యులై ద్విషస్మండలంబు ఉపేక్షితుని నిర్మూలంబు నేయుఁ గావునఁ బరిపంథు లల్పులని యుపేక్షింపరాదుగదా. కావున వ్యాధిని రణవ్యాపారంబున జయించుటకన్న మన మామ యనుగ్రహంబున,

క. పరమ సుఖోపాయంబునఁ

బరసంపద చేకొనంగ ♦ బడునేని నరే

శ్వర యంతకంటె మిక్కిలి

పురుషార్థం బెట్టి దొండు భూనాథులకు.

కావున నీసభలోపల బాండవులతో నుహృద్వ్యాతంబున కొడంబడితివని, నాచేత వేయి యజ్ఞములు చేయించినట్లు కనకాభిషేక మొనరించినట్లు. ఇట్టి సభలు పదికొట్లు కట్టించి నాకు నిష్పించిన నావంతసంతసంబు నాహృదయంబున బుట్టదు. నీ పండున కీకొన్న నాకు బలవన్మరణంబును నీకు పుత్రశోకంబును తప్పదు.

ధృ—నాయనా! నేను విదురుని శాసనంబున నడుచునాడను ఆతఁ డరానర్థ విదుండు. జూదంబున విగ్రహం బగుననియు బలవంతులతోడి విరోధము డ్రేమంబు కాదనియు, కావున దానిఁ బరిహరించుట లగ్గగుననియు పలుమారు వచించె. ధర్మోపేతంబయిన నావచనంబున దూత్యదుర్వ్యవసాయము మాని పాండవులతో వైరంబు విడి యగుతావంబు నొందక నుఖింబందుము. ఆధర్మంబున శత్రువులం జయించుట యన్యాయంబు.

దుర్యోధనుడీ! యీవిషయము నీతో పలుమారు వచించుట పదిహేసా ప్పదము. పుత్రప్రేమ సహజము గా కలుగవలయును. కాని బలవంతముగాఁ బట్టి నెట్టి నలుగునా? పుత్రుఁడు దాయకలకన్న మిశ్నఁగ నుండుట చూచుటకు పాప్తియండ పలదా? కన్నతండ్రి కట్టి ప్రేమ నాయం దకారణముగాఁ గలుగకుండుటయు నా యపూర్వాదృష్టమే. అధర్మమంటివి గావున నిపుడే యొక మాటచెప్పి, ప్రాణమువిడిచెద.

క. నముచి యను దనుజుఁ డుగ్రత

పము సేయుచునున్నవాని ♦ బలమధనుం డధ

ర్మమున వధియించె రిపువ

క్షము నెమ్మొయినైనఁ జెరువఁగిగా వలయు నిలక.

వైరల రూపుమాపుట పౌరుషముగాని, ధర్మాధగ్న విచారణ యావశ్యకము కాదు. రాముఁ డానాడు వాని నెంత యన్యాయముగాఁ గొట్టినది బ్రత్యేకి వివరింప లేదా? తాఁ బట్టి కుండేటికి మూడేక శు లనునట్లు కొడుకు చచ్చినను సరే యుగ దృఢచిత్తుడవై నీకు విదురునియోజగాని, లోకములో నెవ్వరయినా—

క. తనకార్య మొరుమతంబున

నొనరింపఁగ నేరనగునె ♦ యొరునిమఁబంబు

ననమతము నొకడు గానో

పునె చెచ్చెర నిశ్చయింపఁబోలునె చెపుమా.

విదురమతము పాండవేయ హితార్థంబు

వానిబుద్ధి నెగడివలనదయ్య

వక్షపాతబుద్ధిఁ ♦ బరగుచుండెడివాని
నావుఁ డనఁగఁ దగున ♦ యవనినాథ!

వాయవా! నాగ్రహచారము ఏ కాబుద్ధి పుట్టినీయదు గాని, గృహచ్ఛిద్రము లొరులకుఁ జెలియవలయుఁ దగదని ఏమఁ జెలియదా? ఎద్దు నడిగి గంఠగట్టినట్లు ఏమమా దని యభివృద్ధికై, శత్రుపక్షమువారి యిష్టానుసారముగ నన్ను నడువవలసినదని నాకు బోధించి పితృవాక్య నిరాకరణ దోషము నాయం దాఁపించుటకంటె, బలవంతులును, న్యాయశీలులును నగు పాండవేయుల కీయైశ్వర్యము నప్పించి, వారల కూడిగ మొన రించుచు, ఏచనేవకునిగా నుండ నియమించిన న్యాయముగా నుండునుగదా. విదురుఁడు సంశయించును. నీకనులు చల్లఁగా నుండును. ఆహా విధివిధానము!

గీ. దైవమున కేను పగవాడ ♦ తండ్రి! నిన్ను
దూరు తెంతయు దోసంబు ♦ దొల్లి నేను
జేసికొనినట్టి కర్మమే ♦ చేసె నిన్ను
దాయగాఁ గను నావ్రాత ♦ తప్పి చనునా?

నిక్కముగా జూదంబున కొడంబడెదవా లేదా? చదువు సంధ్యలు లేనట్టి పరమ కుంఠకు బోధించినట్లు నా కుపశేషించుమంటివి గాని, సుహృద్ద్యుతంబున దేవసాహృ జ్యంబు వడయుదురని రణరంగంబున తుత్తియుఁడు వైరుల నోడించుటయు, ద్యూతం బున నోడిచికొనుటయు సమానమనియు, ద్యూతంబున కాహూతుం డయిన భూనేత పరాజ్ఞులుండైన పరాజతుఁ డట్టులనియు, నీతికాస్త్రరహస్యజ్ఞులు నుడువుచున్నార. కావున దీనిం బ్రస ర్తించఁజేయ శకునికి సత్తరం చొసంగును. కా దనకుము.

పాత్రి—రాజచంద్రిమా! పాండవసహితుండయి విదురుండ. భవద్దర్శనము కాంక్షించుచున్నాఁడు!

ధృత—అట్లయిన నిరాటంకముగా సభారంగము పర్యవేక్షించఁజేయుము.

దుర్యోధ... (చూట్లాడకుండ, తండ్రిపాదములు పట్టుకొని నిమ్మళముగా చూడ కూడించవలయునని బతిమాలువలయు.)

(అందఱు నిమ్మళమింతురు.)

ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము

షష్ఠాంకము

ద్యూతసభ

[ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారి, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కర్ణుడు, వికర్ణుడు, దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు, శకని యుండవలయు. విదురుడు, ప్రాతిగామి, పాండవులు ముందుగా, వెనుకనుంచి ద్రౌపది గాంధారి వైపుగాఁ బ్రవేశింపవలయు.]

విదు—రాజసార్యభామా! ధర్మజాండు సానుజాండై తండ్రిగారికి నమస్కరించుచున్నాఁడు. సియాదరంబున కంతో సంతసించును, నీపదసందర్శనమున కెదురుచూచుచున్నాఁడు.

ధృత—వీడి, మా పెద్దల్ని? వచ్చినాడా? (అని చెయ్యి చాచి కొగిలించుకొనవలయు.)

కర్ణ—తండ్రి—భవత్ప్రియపుత్రుగిండు పాండవాగ్రజాండు సహోదరుండయి నమస్కరించుచున్నాఁడు. (అని ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారికి నమస్కరించవలయును. తమ్ములుకూడ నమస్కరించవలయును.)

ధృత—చిరంజీవివై రాజశ్రేష్ఠుండ వగుము.

గాంధా—నుఖముగా వర్ణింతుము. నాయనా! కొడుకు దుగ్రీవదాత్మజ యొక్కడ? ద్రౌప—ఇదుగో పాదాభివందన మాచరింపుచున్నది.

గాంధా—అమ్మయి! వచ్చినావూ? నీయమ్మకడుపు చల్లగా. రా, భానుమతి నీరాకృత నేచియున్నది. అమ్మయి! అత్తికా! కృష్ణుడు భానుమతీసుందిరము చేర్చుము.

పాండవులు—(భీష్మునకు నమస్కరించవలయును.)

భీష్మ—ధర్మాభివృద్ధి యగుఁగాత. ధర్మశందనా! పండితులన పరేంగితాభిప్రాయము కలవారు. పరేంగితజ్ఞానము లేనివారు పామరు లనఁబడుదురు. మఱియు నాయతలు కాగోరువారు దాయత చిత్రవృత్తులు చారశేక్రంబునను, జ్ఞానలోచనంబునను జక్కగాఁ బరికించి మెలకువతో మెలఁగవలయు. మాయావిదులగువారును, పరమలబ్ధులును, పరశ్రేయోపహనులగు దురాత్ముల దుకాలోచనాజాలంబులఁ జిక్కక మేధావి ప్రిజ్ఞావి శేషంబున సఖచరింపవలయును.

ధర్మ—(దోర్బాసకు నమస్కరించవలయును.)

దోర్బా—చిరకాలంబు వర్ధిల్లుము. విజయంబు గాంచుము.

ధర్మ—(దుర్యోధనుని కాలిగించుకొని) సోదరా! శత్రుభయంబు లేకుండ రాజ్యం బనామయంబు గదా?

దుర్యో—ఆ భయంబులే మమ్ముల బాధించుచున్నవి. సవిస్తరముగా వచియించెద నావిత మలంకరింపుడు.

ధర్మ—(కూర్చుండవలయును.) అంగరాజా! డేమనా?

కర్ణుడు—నామిత్యుని డేమమే నా డేమము. శత్రువులు పూర్తిగ నశించుదనుక డేమ మెక్కడిది?

శకుని...పాండునందనా! అపూర్వసభాద్రవేశ సమయంబున, సభావైభవ సందర్భనారమై తండ్రిచే రావించఁబడితివి. నిండు పేరికంగంబున నీసోదరపంచకమును జూచు వైభవము మాకు సంపాద్య మయినది.

ధృత్...పాండవాగ్రజా! దుర్యోధనునిం గలిసి పరివత్సరీక్షణ మాచరించి మయ సభకును దీనికినిగల తారతమ్యము నీసోదరులతోఁ గలిసి నాకు వివరింపుము.

దుర్యో—సోదరా! తండ్రి గారు వేపురు శిల్పచాత్యుల రావించి, వారిచే సపూర్వమణిసభాభవనంబు నిర్మింపఁజేసిరి! అందలి శిల్పంబులు పరికిలింపఁదగు.

భీము...ఇది మా జాగిలంబుల విహారశాలవలెఁ గనుపట్టుచున్నది.

దుర్యో—(గుర్జరిమి చూచుచు) మఱియు నీ సూతినసభారంగంబున నీతోడ సుహృద్భ్రాతృతం బాడవలయు నని చిరకాలమునుండి నాకుఁ గోరిక కలదు. ఇప్పుడు సంభ్రమంబునఁ జేయఁదగిన పనులెన్నియు లేకున్న పొద్దుబోవకయున్నది. దూత్య కళయం దీ పనమానుండ వని పలువురు పెక్కుమారు లనేక సభాసలంబులయందుఁ గొనియాడుచుండ వినియుంటిఁగాని, తగినయదను దొరకకపోవుటచేత నామనోరథము నెఱవేఱకపోయినది. దైవయోగంబునఁ జేసి వృద్ధానుమతంబున సభావలోకనార్థ ముచేంచితిని. ఇంచుక నేవు పాచికలు చేతఁ బట్టుము. ఒకటిఁ దాట లాడిచాలింతము కా దనక నాకోరిక నెఱవేర్చుము.

ధర్మ—సోదరా! దుర్యోధనా! నీకోరిక యొకటియు నాకోరిక యొకటి యున్నా? కాని యీ వ్యవసాయ మేమియు బాగు గానున్నదికాదు. నీతిబాహ్యము లగుకార్యంబు లుత్తమక్షేత్రీయ లావరింపఁగూడదు. దానం దప్పుక ముప్పుగవ్వను. నిత్యవర్షుల్గు రాజులు, దూత్యంబును నికృతియు పూర్తిగా విధవఁదగినవి. మఱియు నీత్రెంటియందును బాపాపనామయినది దూత్యంబు. కుటిలమార్గవ్యవర్తకులును, కుచ్చిత్తులును, పరశ్రేయోనసానులును నగు కిత్తివులతో నాడఁగూడదు. మోహంబుచే నట్టి కార్యంబునం బ్రవేశించినవార లఖిలధర్మనివర్జితులై దుష్కార్యవ్యవర్తకు లగుదురు. దానిచేఁ బ్రజలకును తోడ్పడును బరస్పరము స్పర్థ లేర్పడి వైషమ్యంబు బ్రబలి తుదకు దేశమున కరాజకస్థితి పొందెను. మాయాదూత్యంబునఁ బరిపంథుల జయించుట

మహాపాతకమనియు, ధర్మయ్యద్ధంబునను ధర్మదూత్యమునను వైరులసిరుల నొడిచికో నుట పుణ్యంబనియుఁ దొలి యసితుండైన దేవబండు వాకుఁచెప్పె. ఇంతియ గాక పరుల క్షేమంబు మాచి యోర్వలేక తాను సుఖంపడు శక్తిలేక యెరుల మోసగించి వారిసిరు లవహరింప నెంచువాఁడు తుద కనర్థంబుల పాలగును. అట్టివాఁ డెన్నఁడు విఖ్యాతి గాంచఁడు. వారితోడి పొత్తు ఉత్తమక్షత్రియుల కర్హంబు గాదు. అట్టియుద్య మంబు మానుట యుక్తము. దుర్వ్యవసాయంబులు హృదయంబున నిల్వఁగూడదు. భీష్మాదులధర్మోపన్యాసముననో మహాయల శస్త్రాస్త్రప్రయోగ వైచిత్ర్యములనో కాల యాపన మొనరింతము.

శకుని—సుయోధనుఁడు రాజనీతికాస్త్రంబులు మూలమట్టును గాఁ జదివినవాడే. ఈయ పన్యాసమునందలి తాత్పర్య మీ దుగోఁగనగునఁడు గ్రహించినేరఁడని నీ పనుకొ నకుము. అటు తలఁచుట వెఱ్ఱతనము. నీతిజ్ఞుఁడును, లోకవృత్తము బాగుగా నెఱిగిన వాఁడును, బుద్ధిమంతుఁడును, విద్యావిమంతును జూదము నిందించునా? బలహీను లయినవాఁడు బలవంతుల జయించవలసిన ననేకమాయోపాయములు పన్నుదురు. అది కాదనుటకు బలవంతుఁడా? అది మర్త్యులకు జయము కాదందురా? ధర్మనందనా! జూదనూడుటను సహృదయుము జంతువున్న నోడితిననుము మాని వేయుము. అంతకంటె నుత్తమము చేతకావదుట. అంతియెకాని యధర్మమని, పాపమని, యనర్థంబని యనంద ర్థము లేల పలుకవలయును?

ధర్మ... ఓయి సౌబలేయ! బంధుధర్మం బలవంబించి యింతదనుక నుడివెతిని కాని కేవల ఔత్తరము ననుసరించికాదు. ఇంతమాత్రమునకే చేతగాదనవలయునా? జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు. దైవమా ధర్మాధీనంబు. మనుజుం డెప్పుడు సుఖ మునే చెందుననిగాని నదా దుఃఖాభిభూతుం డగుననికాని యెవరు పచింపఁగలరు? దైవోపహతులగువారు పరులు చెప్పినను ప్రత్యక్షముగా ననుభవించుచున్నను తమ పట్టును విడువరు. ద్వేషలతాలవాలమగు ద్యూతము మటుంబ కలహంకూరమై, ధరత వంశ మగ్నాదిలకు హానికరమగుననియు, వాదభేదముల కిరవగుననియు పరిత్యజించుట ధర్మమంటినిగాని బలవంతముగాఁ బిలువఁబడి మఱుబుటలు ఆయోధనంబునఁ బరాజితుం డట్లు దూరగుం డగునని తెలియనివిషయముకాదు. పెద్దలచేఁ బరివేష్టించబడిన పరిప న్నధర్మంబున సుహృద్ద్యూతంబని పిలువంబడుచు మాయోపాయంబున శత్రువుల జయం చుట యన్యాయం బనుచు సుపన్యాసంబు గానింఱుట నామనంబునకు వ్యత్యస్తంబుగా గనుపట్టుచున్నది. కాబట్టి బంధుధర్మము పరిత్యజించి కేవల ఔత్తర మనుసరించెద మన్న ఫలాఫలంబులు దైవాధీనంబులుగాఁ దలంచి మీకోర్కెఁ దీర్చెద. సౌబలియ, వివింశతి, వికర్ణుఁడు, చిత్రసేనాదు లందఱు పాచిక లలంకరించుకొనియున్నారలు. వీరిలో నాడఁ బన్నిదము జరచి జూడమాడు బలకాలి యెవఁడు?

దుగో—ధర్మనందనా! నీవు నిశ్చయముగ న్యాయవాదివి, బంధు మనోరథ పరిపూర్ణకుతూహల మానసుండవు. కిర్పూరంగరు చర్చితంబులయి యచ్చితఁబులగు పాచికలు చేతఁ బట్టుటకై చిరకాలమునుండి వామనంబునఁ బెసంగు నాకాలత

లాశాసముదాయంబుల వ్యాపింపఁ గొనసాగింపఁజేయుటయే. అత్యుత్తమభిజ్ఞుండవగు నీతో సమానముగాఁ బాచి కాడ మా మామయగు శకుని సమర్థుండు. ఆతం డొడ్డిన యెట్టి పణంబయినను నే నంగీకరించెద. నా మారుగ నీతో నాడంగల జెట్టి యీతఁడే కాని తేరొండ్లు లేరు. కాట మతిక్రమించకుండ నాట పొరంభించుము.

ధర్మ—అదియు కూడనిదియే. ఒకనికై యొకఁడు పాచిక లాడుట ధర్మవిరుద్ధము కాదా? అట్లయిందు పుజేశించినవాని మనంబు చందోదయంబున సముద్రమువలె నుప్పొంగి మిన్ను ముట్టుచుండును మఱియు గెల్పుటయందుఁ గల్గిన సంతోషముల కంటె నోటున స్పృహయంబునం గలుగు చలంబు మిక్కుటము. అట్టి సమయంబునఁ జరీరంబయిన బణం బిడవలసినవచ్చును. అతటి నొకని యాటక్కింద నొకఁడు పణంబిడుట కన్యతంత్రము, అశాస్త్రీయము, నసంబద్ధము. విత్తస్వామి యాడవలయును. స్వసాహ సము ననుసరించి పణం బిడవలయు.

గీ. తాను సాహస మూని యుద్ధంబు నలువ
పరుల సాహాయ్యమును బూనవలయుఁగాని
తాను రణమును దిగనాడి ♦ తనకుఁగాను
పరుల ప్రాణంబు దీయుట ♦ భావ్య మయ్యె?

రణంబునను పరుల శస్త్రాస్త్రంబుల ధరించి యొరుల రథం బధిష్ఠించి కైకొన్న జయంబు సందిగ్ధం బండు. స్వయముగాఁ బాచికల జేతఁబట్టుము.

శకుని—ధర్మశా? నీ విట్లు పలుకుటఁ జూడ నెద్దియో సాఁకువెట్టి యీ యత్న క్రిఁ జెడఁగొట్టఁ దలఁచితివని సభ్యులు గొహింపలేరా? ఆవినాభావనంబంధము గల మా యిరువురకును భేదము నీవు కల్పింపఁబూనితివి. అత్యంతతాదాత్మ్యములయిన మా మనంబులు భిన్నాభిప్రాయంబుల నొందవు. శరీరములు రెండయినను మా మనంబుల నొక్కటిగాఁ దలంచుము. కాలయాపనమొనరించి రారాజుమనంబు విఘటమనోరథ ముగా జేయుకుము.

దుశ్యో—గీ. అనఘ! మా మామ శకుని నాఁకయి కడంగి
జూద మాడెడి నీతోడి ♦ కాద నాక
యీతఁ డొడ్డిన ధనరాసు ♦ లెవ్వయైన
దప్ప కిత్తును గైకొను ♦ ధర్మరాజ!

రాజ్యసర్వస్వ మోడినను తప్పక యప్పుడే యొప్పించెదను. మియిరువురియాటఁ జూడ నలయుననియే నా కోరిక.

ధర్మ—అట్లయిన సాగరావ ర్తసంభవంబు లైన పరార్థమణిహారంబులు పణం బుగా నిడుచున్నాడ. (అని పాచికలు వెచును.)

శకుని—గెలుపు నీయది. ఇదుగో, నువ్వర్థముదిగొకసంభరితభాండాగారంబులు మా పందియము.

ధర్మ—నిష్కసహస్రభరితానేకాయుతకుండపండితంబు లయిన నువ్వర్థ భాండాగారములు, మాపణంబుగ నుంచుచున్నాము.

శకుని—(పాచికలువైచి) ధర్మరాజా! గెలుపు మాకు కలిగినది. పైపందె మెద్ది? (భీమార్జునులు విచారముతో శకునిఁ జూడవలయును.)

ధర్మ...వజ్రి వైదూగ్య మరకత మాక్తిక నీలవర్ణనాభాది విఫల విశుద్ధరత్న పరిపూర్ణంబులయిన రత్న భాండాగారములు, ప్రత్యేకంబపంచద్రోణ కాంచనసంచితంబు లయిన చతుశ్చతనిధులును పణంబుగా గ్రహించవలయును.

శకుని...(పందెము వైచును.)

దుశ్శాసనుఁడు—(పందెము పరిశీలనముగాఁ జూచి, సంతోషముతోఁ దల నూపవలయును.)

శకుని—గెలుపు మనకె,

ధర్మరాజా—మణికింకిణిజాలాలంకృతంబు లయిన యనంతఖ్యాతజాత జాతరూప పరూధయూధంబు లయి, కనక కర్పూర కుంభసనాథంబు లయిన మదాంధగంధసింధుర సందోహంబులు సప్తసాచికి చిత్రరథం దొంగిన పదునాల్గువేల గంధర్వహతుంబులును పణం బడుచుంటిని. పందెము వేయుము.

శకుని—పందెము నీవే వేయవలయు.

ధర్మ—(పందెమువైచి చూచి విచారముగా నుండవలయు.)

శకుని—దుశ్చాసనసార్వభౌమా! నీదియే గెలుపు. ధర్మరాజా! మఱియు నేమి యొడ్డెదవు? నీవు పందెము గెలుచుదనుక, మా నువ్వర్థ భాండాగారములే పణంబులు. ఏము పలుమరు పచింపనక్కరలేదు.

భీముఁడు—(రహస్యముగా నరునునితో) మాయవేయుచున్నాఁడు.

అర్జు—అన్న గారు భ్రమపడుచున్నారు. మనము మాట్లాడఁచూడదు.

ధర్మ—పరార్థ రత్న భూషితంబు లయిన యోషితృహస్రంబులును, అమడినాతిథి భోజనపాతిహస్రంబులైన శక్తిసహస్రపరిచారకులును, దుగ్ధపాన శాలితండుల భాదనంబునం బెరుఁగుచున్న సజాత్యకన్యానేకాయుతంబులును, అజావి, గోమహిష, ఖర, రాసభ నిపమాంబులును, కృమంబుగాఁ బంచంబుగాఁ గొనుము.

శకుని—(పందెము వైచి) యోషితృహస్రంబుల నొడిచికొంటిని. ఈపందెము. నీవే వేయుము.

ధర్మ—(పందెము వైచును. విచారముగా నుండవలయును.)

శకుని—కురుకులసార్వభౌమా! శతపథాస్రపరిచారకులు నీ యధీనమయితి. పొండ వాగ్రిజా! యీపందెము నేను వేయవలెను. (అని పందెము వైచి) కురుకుల కమలిని రమణ! సజాత్యకన్యానేకాయుతంబులును, గోమహిషఖరరాసభాదిపశుగణంబు లెల్ల నీ యధీనంబు లయినవి. యుగశ్రీరా! యింక బైపందెము స్పర్థముగాఁ జేపుము.

భీము — (శకునిని తీవ్రముగాఁ జూచును. అర్జునునితో “మిత్రమిరిపోవుచున్నది.” అనవలయును!)

ధర్మ — భాండవహనవేళాసందక్షణ సంతోషితస్వాంత మయదత్తం బయి, సకలదిక్పాల సభాతిరస్కారానల్ప, శిల్పి, కల్పనాకల్పితం బయి, విరోధి భూరమణ మనోనయనాగ్ని దాహకామూల్యరత్న చిత్రభానుప్రభాసహస్రసుండితంబయి, మధ్యమ లోక నవీనాలంకార మగు మయసభాభవనంబును పణంబుగా నంగీకరించుచున్నాఁడ.

దుర్యోధమా! యీపం దెము. నీవే వేయువలయును.

శకుని — రాజరాజ! పరాక్రమాద్భుతశత్రునిజయాలంకార! ధీనైపుణ్యనిస్సపత్నీ కృతరాజస్యచూడామణీ! పాండవాగ్నిజండు న్యాయవాది. అస్యథా తలంపకుము. కాంతేయాగ్నిజా! పంతు నీకుది. జయాపజయంబులు ధైవాధీనంబులని పరిభ్రమంబున నుడివిన నుడువులు మనంబున నిడుకొని సత్యప్రతిజ్ఞకు భంగము తెచ్చుకొనక యింతకు మున్నోడిన పం దెముల జ్ఞప్తినుంచుకొనక పం దెము వేయుము. సభాపరిభాషమున నీవే గలిచెదవేమో?

ధర్మ — మామా! మాయావుల కుహనావాజై పుణ్యము శిథిలీకృత సకలసన్మార్గ ప్రచార ము యెఱుంగుము. పరాత్పృండగు పరమేశ్వరుండు సత్యసంపర్కనుండు కాక మానఁడు. అన్యాయగతధర్మము సమాలనాశకం బను భయంబు పూర్తిగ విడచిన వాడగు కాను. వ్యర్థముగా వాగాడంబర పృథర్వున మేల? ఇదిగో పం దెము వేయు చున్నాను. (అని పం దెము వేయవలయును.)

శకుని — ధార్తరాష్ట్రాగ్నిజా! పం దెము మనదే. మయసభాభవనము భవత్కర గతం బయినది. (కారవు లందఱు కేకలువేయుదురు.)

విదు — కురువంశజలధిపంద్యమా! యాంబికేయ! నీ కుమారులన్యాయాగతధన మదంబు పెంపున మైమఱచి చేయు దుష్కార్యములు, నీమనోనేత్రంబునఁ జూడవలయు. మహాభీష, భీమసేన శంతసులనాఁటినుండియు, నెన్నఁడును పాపంబు పొరయుని కారవ వంశము నేఁ డీ దుర్యోధనుని కారణంబునఁ బాపభూయిష్టం బగుచుండ నీవు చూచి చూడనియ ట్లుపేక్షించుట న్యాయంబు కాదు. క్షిప్రనికారణంబున గులంబున కెగగు నేని వానిని దూషించి కులంబు రక్షించుకొనుట ధర్మంబు తో సహసంబు నెప్పే. మొన్న మొన్న యాదవవృష్టి వీరులు పంశరక్షణంబు గావించుకొనుటకు జగన్నాటక నూత్రోధారి యగు శ్రీ నారాయణానతారంబగు కృష్ణుని నియోగించి, కులదూషణం డయిన కంసుని వధించుట. వివరదా? మఱియునసూయాపయగర్హితుండగు సుయోధనుం డీ యిలాతలంబున జన్మించినతోడనే పతాకంబుల గర్భద్రుణ వాల్మీ రెట్టుల వైచి; పిడు గులు పడియె నక్కలు చెలరేగి కూయఁజొచ్చె. హోమగుండంబులు చల్లారె. సూర్యుం డకాలంబున బరివేషగతుండయ్యె. ఉద్భవాత్వంబులు కనుల నీరు గార్చె; పరిజల మనం బులు భీతితః గావున వీనిం బరిహరించుట కర్తవ్యము. దీని నీకుఁ బాపము రాదు. క్షో! ద్విజేత్సులాక్ష్మే పురుషం । గాగ్నిసాక్షి కులం త్కజేత్ । గాగ్నిం జనపదస్సాక్షి హ్యేతాత్మకే పృథ్విం త్విజేత్ । అనగ సోక్ష్మాలంబు రక్షింపుకొనుట కోర్కె పురుషుని

నొక్కగామమును గాపాడుకొనుటకు నొక్కకులమును, నొక్కదేశంబు కాపాడు
కొనుట కొక్కగామంబును, తనయాత్మను సంరక్షించుట కొక్కదేశమేకాక సమస్తేలా
తలంబు విడువవచ్చునని పెద్దలు నుడువుచుండును. కావున ఏకురుకులాపకదుని, ఈ
గుణహీనుని, ఈపరమలుబ్ధుని ఈనీచుని బహిష్కృతునిజేసి ధర్మమార్గమున గౌర
వాన్వయము గాపాడదలచితివేని, కౌర్యకాలియు; మహాబలకాలియు, ధర్మమార్గ
విడుండయిన పార్థునకో భీమునికో ముదల నొసంగిన, సీతాసనంబున విచారవిమారులయి
నుయోధనునిం గడతేర్చులరు. దాన నోభూరమణా! నీవును, నీప్రజయు; నీ కొలం
బును, నీభూమియు, నిస్త్రాసంబున నుండగలరు. పక్షాచక్షూ!

ఉ. పిల్లల దెచ్చి పెంచి తగు + విద్యయు బుద్ధియుఁ జెప్పి వారు సం

పుల్లయశోవిశాలులయి + మోదము నొందెడునట్టివేళ నీ

కలరిగానిమాటలకు + గా నిటు మోసముఁ జేసి వారి సం

పల్లయ మాచరింపఁ దగు + మార్గము కీర్తియ? నీతియా గనక.

కావునఁ ద్విలోకవిజయజేగీయమానపరాక్రమోపేతులయి, ధర్మ గోప్తుకరీర
రక్షకులయి, అరిజనహృదయశూలాయమాన గురుజనశిష్యతాప్ర్రుశస్ర్రుధారులయి, ధర్మ
దేశత లనందగు పాండవులతో దురాచారపరాయణుండు, దుర్వ్యసనాసక్తుండు, దురభి
మానియు, దుష్టాపాయలంఛుల డగు దుర్యోధనుని యభివృద్ధికై, విరోధంబు మాని,
కౌరవాన్వయగౌరవము కాపాడదలచితివేని, దుర్యోధనస్థిరపం బొసంగి పాండవ
పింహంబులఁ జేరదీయుము. దుఃఖఫలభాజనం బగు దుర్యోధనబలిభుక్కునొసంగి
పాండవహంసంబులఁ బిలుచుకొమ్ము. దురభిమాన కళంకంబును, పరమలబగుణంబు
తంబు నగు నుయోధన కర్మలింబు పారవైచి, సౌజన్యవిత్తంబునఁ బాండవసంచరత్తుం
బులఁ గైకొనుము. ఆర్యా, ఆంబికేయా! కడుప్రయానంబునఁ గన్నబిడ్డలకన్న
మిన్న గాఁ బోషించిన వృక్షంబులు పూచి, కాచి, ఫలించుటకు సిద్ధమైయున్నతటి
నావృక్షంబుల బొగ్గులకై గొడ్డంట నరుక నెంచు దయాశూన్యుండగు సంగారకారుం
బోలి యోమహాపర్షధా! తండ్రిలేని నినువుల నిట్టిడుములఁ బడఁజేయుట కడుంగడు
శోచనీయము, హానికరము నుమా. ఓదుర్యోధనసార్వభౌమా! పరాకు మాని, నాపలు
కుల కించుక చెది యొగ్గుము. న్యాయమాంబు పరత్యజించి, సౌభలుని మాయాద్యుత
కుహరోపాయంబునఁ బాపమతివై, భరతాన్నయలలాముఁగు పాండవులతో విరో
ధంబుఁ బెంచుకొని వారిసేరు లాడిచికొనిన, పలువురకు నిందాస్పదుండ వయ్యెనవుమా!
పాండవులు ధృతిమంతులు, మతిమంతులు, శీలవంతులు, పరాక్రమవంతులు, న్యాయ
వంతులు, పరాక్రమోపార్జితజేజ్జీవంతులు, మహాశాంతులు. వారి నేల కోపవంతులఁ
జేసెదవు? వారల కపక్వతీ నొసర్చుట నీకు లగ్గుకాదు నుమా! అన్యాయగతద్రవ్యంబు
సములవి నాశం బొపెరిచునని ఁలఁపలయు. కావున నా నుడు గాలించి, పాండ
వేయులతోడ విగ్రహంబు దిక్కుము. నీను గల సహజైశ్వర్యముకన్నఁ బాండవుల సేరి
యొక్కువయా? మహారాజా! చిరకాల సముపార్జితకుటుల కీర్తిలతల కేల వినాశముఁ
గిల్పించెదవు? ఈ దుర్వ్యధనాయువు మాని నుఖంబున నుండుము.

దుర్యో... ఓయి తుత్త! ఏ వేల నిరంకుశంబుగ, నిర్వీతిగ, రాజలక్ష్మ్యంబు వీడి పగ్గనంగించెదవు? ఏ కీ ధర్మపన్నాసము లాసంగునుని యెవ్వ రాజు నొసంగిరి? ఏ వింతవృత్తినుండియు పరుల గుణంబులు గోరంతలు కొండంతలుగా వర్జించుచు వారి యవగుణంబులైన సద్గుణంబులుగా గణించుచు, లోకంబులకెల్ల, వారలే ధర్మవేత్తలనియు, బాండవులే సుగుణవంతులనియు, శాంతేయులే వీరులనియు, యుద్ధస్థిరాదులే న్యాయవేత్తలనియు భగవన్నామము స్మరించునటుల రేయంబవ శృనుక్షణంబు వారి నే తలంచుచు, వారి నే పొగడిన బొగడుకొమ్ము. మ మ్రేల దూషించెదవు? మా శత్రువుల విజయంబుల గోరుచున్న నిన్ను మాయంట నుంచికొనుట పాము పిల్లను ఒడిలో నుంచుకొనుట కాదా!

గీ. పిల్లల బెంచిన యజనూని ♦ పిండములను

గోరినట్టుల మాయంట ♦ గుడిచి నీవు

శత్రువిజయంబు మాకు నశాస్థ్య మెపుడు

గోరుచుందువు దుర్మతీ ♦ కుటిలమతిని.

శత్రుసంపద సుఖోపాయంబున నొడిచికొనుట యన్యాయముని నీతివేత్తవుగదా యేమొగము పెట్టుకొని చెప్పనచ్చితివి? మా తేమమును కోరఁ పరశేయోధిలాషి పగు నిన్ను మాయంట నుంచడగదు. వృద్ధరాజున కూడిగంబు సల్పుచుందువను శ్రేయశ్చే జూచిచూడనియిట్లు పేక్షించినకొలది మా హితమును గోరువానివలె నటించుచు నవయము నచ్చినపుడు మాపై కొండెము లావృద్ధరాజుతో నూరిపోయుచు నుమ్ము దూరుట న్యాయంబు కాదు. ఇంక ఏవెడఁగు నడువులు కట్టిపెట్టి వృద్ధరాజు పాదము లాతుచు వారెత్తక యొకమూల పడియుండుము.

విదు... ఓయి దుర్యోధనా! యుక్తాయుక్తవిచారణ మారయక నీవంటివానికి బుద్ధిచెప్పించిన నా యనివేశంబులకుఁ దగిన బుద్ధి చెప్పితివి. వైత్యరోగముగలవాని నోటికిఁ బంచదార చేదయినటుల, రోగార్తునకు భిషగ్యురండు నుడివిన పథ్యంబు చీకాకొనరించినటుల, దురోదర మధుమత్తా గొనిన నీకు నాపలుకు లనన్యాయంబు లోచుట యతిడికాదు. కాని ప్రపథమంబున కితిమై తోచినను పిదప మేలుచేయు వాన్యంబులు జలుకు హితుండు దొంకుట కష్టమునుమా! నీ యుష్మ పులును దిని ౧.౬౧ జీవించు మాకు నీవు హితోపదేశంబు నేయుటకంటె నొండు పరమార్థము క. దా? ఇచ్చకంబునకై మెఱమెచ్చుకెచ్చిన లుచ్చరించు తన్ననగాండు ప్రభువుల మెచ్చుడనుటకై పిదప సవర్ధదాయకములైన నచ్చుటికినాత్రీము రచించు పలుకులు పలుకునార పెక్కు లూదును. వినుటకుఁ గష్టంబుగ నున్నను తేలికడ మోమోడక హితోపదేశము నేయుట పరమ ధర్మము ఆట్టి వాక్యంబుల నాదరించని తేడుకుచ్చితుం డనఁబరగు.

గీ. ప్రియము వలికెనువారిన ♦ పెద్దమెత్తు

గప్రియంబును పథ్యంబు ♦ నైన పలుకు

వినఁగనొల్లరు రాజులు ♦ వేడ్కదానిఁ

బలుక రెవ్వరు నుత్తమ ♦ ప్రతిభులయ్యు.

కావున నేను సత్తుకగ్రామమునకు పుతరాప్తునకు పాతుండ నై నెగడుదుఁ గాన నిట్లు పలుకవలసి. నీ వన్యధాబుధివై విననొలక యిట్లు పలికితివి. నీ వెట్లన్న ను పాండవుల తోడి నిగ్రహముమాత్రము నీకు తేరుముకాదు. దుర్మార్గుల దురాలోచనవాగురా బద్ధుండవు గాక దురాలోచనచే బ్రతుక నెంచుము.

శకు—ధర్మాత్మణా! నకల ధనంబుల నోడితివి. పందెమునకు వెల్లము నూపుము: తేనినో నాట సాగదు. అట చాలించెదవా? జితోస్థి యనుము. భూసాధుండవగు నీ వట్లునట కంగీకరించెదవా? దైవముమీఁద భార మిడుము. పాచికలు నీ కభిమానులు గా నున్నవి. చూడఁబు. ఈ పందెము నీకు గెలుపు నిచ్చును. అనుమానించుట, మూతి మడుచుట, దిగులాండుట, యాటకానికి లక్షణములు కావు. ధైర్య సాహసము లుండవలయు. ఏ మనియెదవు?

ధర్మ—సౌబలేయా! వృథావాగ్ధ్యయ మేల? ఈ ప్రాప్తాహము లెందుకు? దేవభాగ బ్రాహ్మణ్యముల దక్క నకల రాజ్య సర్వస్వమును నీ పణంబున నొడ్డితి. పాచికలం బట్టుము. (—ని పందెము వైచును.)

శకు—రాజా! కాదు పారిపాటు. యధిష్ఠిరా! భవదీయరాజ్యంగళదేవత దుర్యోధనసార్వభౌము కలంకరించినది. వైపందెము వైచుము.

భీము—(శకునినిఁ గొట్టబోవలయును.)

అర్జు—(భీముని పట్టుకొని యాపవలయును.)

ధర్మ—సౌబలేయా! నీతిశాస్త్రనిశారదుండు, హయానోహణ పాండిత్యశౌండుండు, బుధజనవిధేయుండు, సమస్తజన మానసోల్లాసి, ఆత్మంత మృదుమాంకుండు, నుకుమారి, మరియు.

ఉ. కుంతికి ముద్దులూడు నయఃకోవిదుఁ డార్జవభానుయాయి యత్కంతమనోహరాంగుండు జఃయూస్పదుఁ డాహవదోహలుండు సామంతుండు జ్ఞాత పూర్వబుధఃమండిలలక్షణలక్ష్మీతుండు ధీమంతుని నే పణంబిడెదఃమాన్యుని నా సహదేవుతమ్ముని

మదాజ్ఞాప ర్తియగు నాకొండిక సోదరుండు పణం బగుఁగాత.

శకు—(పందెము వైచును) పందెము మాది. మాదే.

భీము—(స్వగతము) దైవమా! గ్రహచారము.

ధర్మ—

ఉ. చక్కనిమేనివాడు గుణఃసంపద నిందునిఁ బోలినాడు పెంపెక్కెడు ధీవిశారదుఁ డఃపీనమహీధర ధైర్యశాలి యా

జక్కులతేని మిత్తునకు ♦ సాటి యనందగు శౌర్యశాలి నా
మక్కువసోదరు ల్నకులు ♦ మానధనాధ్యుని పందెమొడదకా.

చై రీరగర్వాంధకార తమోభాస్కరుండును, మాదోయాగ్రజాండును, విశే
షించి వాకు భక్తుండును నగు నకులుని పణంబుగా నిచ్చుచున్నాను.

శకు—అట్లుడా! పాచికలను నీవే సారలోనుండి తిప్పివేయుము.

ధర్మ—(పందెము వైచి వినుగుతోఁ బారవేయును.)

శకు—ఈపందెము కురుకులసార్వభౌమునిదే. ధర్మరాజా! వైపందెముచూపుము.
అలసించిన రక్తి చెడిపోవును.

ధర్మ—నీలములై, యరాళములై, మనోజములైన ముంగురుల యొప్పిదము
గల్గి, ఆయతములై, సోగలై, లక్ష్మీనివాసములైన శేత్రముల సిరులు వెదఁజిమ్ము
మోమును, ఆజానులంబులై, విజయరేఖాంకితములై ధనార్థసంఘర్షణ పరితృప్త్యుచన
వృణకిజాంకితములైన బాహువులు గలిగి నీలమేఘచ్ఛాయ గేరు శరీరంబుతోడ
భాసిల్లుచు త్రియస్త్రింశతోక్తటి దేవతాపరివృతతుండంబున విదొజుని భండనంబున
నిలువరించిన జయశాలిని, సవ్యసాచిని, పాండవమధ్యముని, మఱియు,

నీ. అంగారపర్జుతో ♦ నాహవం బానరించి

జయమును గైకొన్న ♦ శౌర్యశాలి

ఖాండవం బగ్గిచే ♦ గాల్పుఁజేయుచు దేవ

రాజాశో పోరు పరాకృముండు

రావమారుల నెల్ల ♦ రణరంగమున గెల్చి

ద్రావిడిఁ గైకొన్న ♦ ధైర్యశాలి

బొత్తరాహులతోడ ♦ నాయోధనము నల్పి

జన్నంపు కప్పము ♦ ల్గొన్నవాడు

వరమ కోదండ పాండిత్య ♦ పాటపుండు

ద్రోణశిష్యాగ్రయాయుయై ♦ తోచువాడు

నందనందను బావమఁజింది యిపుడు

పందెమాగాత మధ్యమఁపాండవుండు.

శకు—రాజా! పొరపాటున నంటిని. అట్లు పిలిచెడు యోగము పోయినది
గదా. ధర్మాత్మజా! తొందర నొందక, ధైర్య మవలంబించి పాచికల సవరించుకొని
యా పందెము నీవే వేయుము.

ధర్మ—(పందెమువేసి చలక పారవేయును.)

భీము—(నుదిట్టై కొట్టుకొనుచున్నాడు.)

శకు—స్వాధీనకృతవై రిలక్ష్మీవిలాస ! కురుసార్వభౌమా ! మధ్యమపాండవుం
హౌదుమహానబదియె. పాండవాగ్రజా! ఆట చాలించెదమా! పాపము ద్రోవ్యము కోలు
పోయితివి. మూగురుసోదరులు మా స్వాధీన మయిరి. ఒకయుపాయము చెప్పెద. అట్లు
చేసిన నీవు గెలిచెదవేమో! పాప మీదినమున నీచేత నాటపడలేదు. నీ వోడిన మూపురు
సోదరులును, వాయువందనుఁ డొకయుద్ది. నీవు గెలిచిన సోదరత్రితయుము బంధ
రిర్ముక్తులు గాఁగలరు. ఒకటిరెండు పందెములతో నాట పూర్తికాఁగలదు. సంకో
చింపకుము.

ధర్మ—పలుమారు నీ కీక్రమ యెందుకు ?

శకు—అల్లఁడా! కోపపడకు, సమయ మిది. సమాధానముల కేమిలే. పందెము
సంగతి ముందు చెప్పము.

భీము—(గదతో శకుని నెత్తిమీఁద కొట్టబోవుచున్నాఁడు.)

అర్జు—(రహస్యముగా బట్టి యాపుచున్నాఁడు.)

ధర్మ—ఒకకిమిఱపిండింబునపూదనుండును, మఱగదగర్వపర్వతపజ్జాయుధం
డును, శతభారీపరిమితాయనగదాదండముండిత బాహుదండండును, మరియుతీవ్రకోపియు,
చ. పసిలేనమాది మీ రెవని + బాహుబలంబున కోడి యీర్వ్యచే

గసి మదిఁ బెంచి చంపుటకుఁ + గా మది యుక్తులు వన్ని వ్యర్థులై
విసిగిరా యేని పెన్దదకు + భీతిని వైరులు తల్లడింతు రా

యనదృశు, భీముఁ, బందెము జయయాస్పదు మామకభక్తునియ్యెడక.

దుశ్శా—మామా! పందెమవంతు నీయది.

శకు—అడువారు దప్ప మిగులువారు మాటలాడఁగూడదు. అబ్బాయి! ఒక్క
పందెము గాదు. ఇంక రెండుపందెములు నావి. నకులార్జునుఁ పందెములు మన
పెద్దన్నయ్యగారే వేసినారు. కాంతేయా ! నీ యిష్టము నుమా ! ధర్మము నెప్పము.
స్వల్పంబులకై యస్పృత మాడుదువా? ఒకవేళ నిప్పటి లేమిడి పురికొల్పువేమో యని
జ్ఞాపకము నేయుచున్నాను.

భీము—(లేచి యేదియో చెప్పబోవుచున్నాఁడు.)

అర్జు—(బలవంతముగాఁ బట్టి లాగి కూర్చుండఁబెట్టుచున్నాఁడు.)

ధర్మ—సౌబలేయా! కాలము ఒండిచక్రమువలె ననుక్షణము దిరుగుచుండఁ
గిందు మీఁదను, మీఁదు కిందను గాకమానదు. అంతమాత్రమునకై హస్తపంచంబు
లుత్తమవంకోద్భవు లుచ్చరించరు నుమా ! పందెము నీవే వేయుము.

శకు—(పందెము వైచును.) జయము. జయము. దుర్యోధన సార్వభౌమనకే
జయము. పాండుశ్శ్యవృపుతా! యింక నీ పందెము చెప్పము.

ధర్మ—ధర్మమే సకల జగంబులకు మూలకారణమని తలంచుచు నత్యనిష్ఠకుగాను
రాజనీతి యనియు, సర్వసంపన్నతః ప్రాణధంబులు సకల రాజ్యంబును సోదర చతుష్ట
యంబును నూయాధురోదరంబున నోడిన యీ యుధిష్ఠిరుండే పందె మగుచున్నాఁడు.

దౌర్యోధ—మామా! పాచికల జక్కగాఁ దుడుపుము. ఒక్కసారి కన్నుల నదుకొనుము! జాగరూకతతోఁ బందెను వేయుము. ధైర్యము చిక్కఁబట్టుము. ఉల్లాసపంతుండ సగుము. పాచికల కనునగుకాలము చూడుము.

శకు—అబ్బాయి! సంజేహింపకుము. పందెను వేయుచున్నాను. (అని పందెను వైచును) గెలుపు మనదే. మనదే గెలుపు. (అని చప్పట్లులు గొట్టుచున్నాఁడు) యుధిష్ఠిరా! పై పందెము చెప్పుము. అంతయు సరిపోయిందా? ఇంక నొక్క పందెము వేయుము. ఏమి యోచించెదవు? మొలము క'సరా లేదా? పూరిపుల యయిన కానరా లేదా? యోచించుకొనుము. పారజూడుము. తల తడిచియొచ్చును. బుట్ట పంచి యాలోచించుము.

ధర్మ—నుబలపందనా! నిష్కారణముగ నొకని మనసు నొప్పింప నీ కగు లాభ మేమి? తృతీయజాతికిఁ గల సహజ గాఢీర్యము విడచి సేవజన సామాన్యమగు వ్యర్థ శ్రీలాపంబుల బుయోజన మేమి? పిశ్యనియోగము విధినియోగ మలంఘ్య మని యెంచి యదగ్గమైన సీతవద్యూతంబున తొడంబడి రాజ్యవర్జనమును, సోదరులును, స్వశరీర మును గోలుపోయిన న న్నేల వ్యభిచారిభావ వాక్యముల నొప్పించెదవు? కట్టుబట్టలతో శరీరము లొడ్డిన మాకడ వేరుధనంబుల గలిగిన, నీవు చెప్పుదనుక పందెము చేపెంచునా? ధన విహీనుని, నస్వాస్థ్యుని తుని న కారణంబుగ నిందించుట మహాపాతకమందు. పాణిములే ధనములు గాఁ గలిగి, ద్యూతనిర్జితుండైన నా మానస మేల నొప్పించెదవు?

శకు—నీకు స్వాతంత్ర్యముగల విద్యమే లేదా? నీ సత్యవ్రతమును స్వల్పమునకై వదలుకొన నెంచుచున్నావు. పాపము నీ వేమి చేయుదువు? నిన్నుబట్టిన దరిద్రదేవత యిట్టిబుద్ధులు పుట్టించును. అన్యతంబులకు లోబడిన సతలపై కెక్కనున్న సామ్రాజ్యము కలదా? చిరకాలార్జితమగు సత్యనిష్ఠను వీడ నెంచకుము. జ్ఞాపకము చేసికొనుము.

ధర్మ—నుబలభూపాలతనూజ! ఆకారణంబుగ నిష్కారవాక్యము లేల పల్కెదవు? ఉరిసిన పుండ్రిపైని నిష్కపెట్టినటుల నిర్జతులమైన మమ్ముల మర్మభేదపంబులగు చతుర వాక్కులచేత నేల నొప్పించెదవు? ఈ యుధిష్ఠిరుండు ధర్మమునకై పాణిము త్యణ పాణిముగ నెంచి విడుచును గాని అన్యతంబు పలుకఁడు. బుద్ధిబలుచేత నా మనో నేత్రమునకు గోచరమగు ద్రవ్యమంతయు నొడ్డినాను. పారపాటున విడనాడిన జ్ఞాపకము చేయరాదా? దానికీ నిష్కారభావణ మేల?

శకు—నిజమాడిన నిష్కారముకాదా? నీకు ధనము కలిగియుండియు లేదని నిన్ను నొడ్డుకొని యన్యతమాడుట మంచియే. అన్యతమునకు లోనై, తెలియనివానివలె నటించిన నీ శకుని యూరక విడివిప్పువాఁడని తలంచితివా? నిజముగా నీకు జ్ఞాపకమురా లేదా? పాపము! నీవు మంచివాడవే కాని నీకు పొప్పించిన దరిద్రదేశ జ్ఞాపకము రానియ్యదు. దీనుడవై పలుమారు మరచితిని నీవు వేడుటలు చూడ, నామనము కలిగి నరై పోవుచున్నది జ్ఞప్తికిఁ దెత్తునా? రాజుజగు దౌర్యోధనసార్వ భౌమునిఁ జూచి దానీడనంబులతోడఁ గూడి చప్పట్లులొట్టిన రాణీగారు, మాయ

వేషమున రాజులనెత్తిగొట్టి తెచ్చి యయిదుగురు పంచుకొని యనుభవించుచున్న మహా యిల్లాలు, తన రాణివాసమునకై విజృంభించు వీగడి, తండ్రికిఁ బరాధమమొనరించినవానిని భర్తగాఁ గైకొనిన బుద్ధికాలిని ద్రోపని గుండలదా? ఆమె సిద్ధసంబు గాదా? దేవేరి గారిని బందె మొడ్డి నీవు గెలిచిన సోదరచతుష్టయసహితంబుగ బంధనిర్మూల్యండ్లపు కాఁగలవు.

భీము... (గుర్లురిమి శకునిం జంపబోవుచున్నాఁడు.)

అర్జు... (బలవంతముగా లాగి కూర్చుండఁబెట్టుచున్నాఁడు)

ధర్మ... గాంధారీనహోదర! యీస్వల్పచిషయమునకా యింతరాధారము. మనుజుండెన భ్రమప్రమాదవిప్రళిప్సాలస్థాదులతోఁ గూడియుండునుగదా? ప్రమాదమున విడిచిన నాస్వామ్యమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుటకై యిన్ని నిష్కర్ములు కావలయునా? ఇదో జగం బొసఁగెనున్నాను. కనియితు.

ఉ. పాండవరాజ్యలక్ష్మీ, హుతః వాహనముద్భవ, ధీర, మత్తవే
దండనమూనయాన, పతిధర్మపరాయణ, వీరవత్స, ధీ
శౌండిని, సోమిదేవి, గుణశాలిని, ధర్మవిధానబద్ధ నా
పండితురాలి ద్రోపదీపః † బందెము వెట్టెద మత్సరీమణిక.

అయోనిజయై ఆర్తత్యాగపారీణు శ్రీకృష్ణున కనుగుణ్యులై మానసంరక్షణాభి మానయగు పాంచాలి ననన్యస్వామ్యుండనై నిజంబిడుచున్నాఁడ. (ఆని పంచెయివైచును)

శకు... (పంచెముచూచి) కురుకులసాగ్యభోమ! దుర్యోధనచక్రవర్తి! పాండవ పంచకపట్టమహిషి, కాం తేయరాజ్యలక్ష్మీ నీక రగతంబయినది. నాప్రతినచెల్లించుకొంటిని. ఇంక నీయభిమతంబు నెఱవేర్చుకొనుము. శుభమువాచార్తంబున మయసభాసగ్రవేశము సేయుము. ధర్మనందనా! జూదమునందలి వేడ్క తీసినదియో? విజయలక్ష్మీ మనఁజేసేవరించు ననుగర్వము పనికిరాదు నుమా! కాని నీయట్టివానితో నాడినదే యాట. మంచి యాటగాండవే! ఈదినమున పాచికలహహాత్మ్య ముదయ. చిరకాలమునకు నావేడ్క తీరినది. అబ్బాయి! పాండవులు నీకు దాసు లయిరి.

దుర్యో... ఓయి పండితమన్య! నిదు గా! సలక్షణంబుగ నీగపయిపువ్వు వాడ కుండ, నొకనిశరీరమున కాయానము సంభవించుండ పాండవరాజ్యలక్ష్మీ రగతంబయినది. ఇట్టి మాఁజముంబు నీవు నహించలేవు. మా కేమా విభక్తుల చుట్టుకొనునని యను, ద్యుతము పసికేర దనియిను నీతశాస్త్రములు విజృంభించినవారికిఁ దల పంపులుగఁ బాండవులు మాకు దాసులైరి. ఇట్టి నేపథరాండ్రు గలిసి సభావన మూడ్చుదుగు పాండవపట్టమహిషి, ద్రోపదీని కిష్టుంబుగ సభాసలీకిఁ దోడ్కొనిరమ్మా. లలసింపకుము. దుఃఖమందకుము. దమచేయిండు. క్రొత్తనిపురుతోఁ దమవెంట నేపథుని పంపుచున్నాను. మాతనసహృద్దనీపాగ్రహణగుహోత్సవము ద్రోపది ప్రసరము మన సంతోషపురాంగ నానమక్షమునఁ దమయాజ్ఞమీఁద ననుభవించి సభాసలీకి కాఁగలదు.

విదు... (ఇంచు తీక్షణముగా) ఓయి తుత్తియకులకలంకా! నీవంటి యజ్ఞానులు
 తోకంబులక గలరా? మార్బుండవె యుక్తాయుక్తవిచారణ మారయక, పెద్దపిన్నల
 గుర్తెఱుంగలేక, మత్తగజంబువలె మన్నుమిన్నుఁ గానక, పెద్దలుండిరను భయములేక
 నోటికి వచ్చినట్లు పలుకుచుంటివి. అరుంతుదునకు, నృశంసునకు, మదమలినమనస్కునకు,
 కుత్సితమార్గానువర్తికి సంపదలు కరగతంబయ్యును, తొల్లింటి సిరులతోఁగూడ నాశనం
 బొనరించును గాని యనుభవించుటకు రావు. అన్యాయగతమైన పాండవలక్ష్మీ నీకుఁ
 దక్కిన దనుకొనకుము. చిలుమునలె గోండించి మునుపటి నీ యొక్కర్థమునుగూడ వెడల
 గొక్కించునని దలంచుము. నీ కీఫలంబు దక్కుట వెదురుచెట్టునకు ఫలంబు గలిగినట్లు
 నీ వివాళమునకు పోతువు గాఁ దలంచుము. ఓ దుర్యోధనసార్వభౌమా! నీవు నెడెదవని
 నన్ను నీ వెన్నె నిఘరవకాశ్యము లాడినను నెత్తిని నోరువెట్టుకొని పలుమారు లీ విషయము
 నీతో ముచ్చటించవలసినచ్చె.

క. అవసీతలసామ్రాజ్యో

త్వనమునకును యోగ్యయైన * సతి ద్రౌపది పాం

డవ ధర్మపత్ని నీ కిం

తవమానముసేయ నేమి * యనప్రాశయయే ?

ద్రౌపదినిఁ బఠించిడినప్పుడు మన శకునిచేసినప్రాప్త్యాహము జ్ఞప్తినుంచుకొనుము.
 గాలంబునగుచ్చిన మాంసలేఖంబును గాంచి తుల్కిపడుచు దానిని మింగుటకై పరువిడి
 వచ్చి యా గాలంబుతోఁగూడ మాంసఖండమును మింగునపు డాచేవ పడు సంతనము
 నకు పేరయిండునా? కాని యా గాలము దాని కంతమునుండి వెళులించువపుడుగదా
 దాని త్రుళ్ళడంగుట? అబ్బాయి! నుయోధన! యెఱిగియెఱిగి కోరలనుండి కరంబు
 గరళంబు వెదజల్లుచున్న పాముల నుసికొల్పి నీ కంతంబున నేలచుట్టుకొనెదవోయి!
 ఇది మంచిమార్గము కాదోయి తండ్రీ! గాంధారేయ! కారవవంశనీరసారణ్యంబు తీవ్ర
 శరార్థుల మృగ్గణ్డేయుటకు సహదేవానంబు దుష్టవ్యాపార వాయువులచేఁ బ్రేరేపకు.
 నకులవ్యాఘ్రంబు కోరలు ట్టులుకోఁతును నోరు తెఱచుకొని కారవకులపాంసనభాగ
 బృందంబుల గొంతుకలు కొరికి వచ్చినెత్తురు పీల్చు నుంకించుచున్నదని తలంచుము.
 అర్జునఖగేంద్రంబు గాండివపక్షిప్రవారంబులక బఁపుచు, తీవ్రశరసఖంపాతంబులక
 గౌరవకులపన్నగంబుల కిరంబులక జిహ్వాద్రోక్త వేచియున్న దని తెలిసికొనుము.
 కొంపమదిఘాతంగమ్యగోద్రుఁడగు భీముఁడు, బాహుబల రునిపించుచు, శతిఖారీ
 పరిమితాయుధంధవక్త్రంబున కారవమదాఁధసీంధురకుంభంబులక బక్కునక బగలక
 గొరుకునని యోచించుకొనుము. ముద్ధిష్ఠిరక్రోధార్ణవంబు భవస్మా యుద్ధ్యాత చంద్రోద
 యంబున నులికి, పొంగి పూర్తి, యతికొంతవేలాశిబంబయి దుష్టగుణకూరధత్వనందజేల్లి,
 కారవద్వీపంబుల ముంచుచున్నదని యూహించుచు. ఓ ధృతగామ్య! నీ మనోనే శిలంబున
 నీ పుత్తుని దురితగంపుచట్టలు గండుమూరుచున్నవని తలసికొనుము. ఇటు విషము.

ద్రుపదతనూజ సాధ్య యనిఁగోధపరాక్రమవిక్రమక్రమ
క్షపితబలాధ్యు లార్యజనఁ సంస్తచనీయులు పాండవేయులక
గుపితులఁ జేయ చాప్యమునఁ † గుచ్చితులై చరియించువారి వా
రపగతశౌర్యవంతులుగ † నాజి నొనర్చరె నీదుపుతులక.

అన్యాయాగతధనమదంబు పెంపున నమాయకులును ధర్మ సార్థానుయాయులు నగు
పాండవుల హింసించునన్న నీ పెద్దకుమారునకు బుద్ధిచెప్పుము. మాయాద్యూతంబున హరిం
చిన పాండవలక్ష్మీ సితమారుల శాశనమునకు గాని వృద్ధికి గాదని తలంచుము. మోసమున
ఁచించి ధనముగొనుటయు, నవమానపఱచుటయు, చంపుటయు, హింస యనంబడును.
అట్టి హింసాపరాయణుండగు రాజు వృద్ధికి రాఁజాలఁడు. నాయనా! నుయోధనా!
కుడిచి కూర్చుండి యకారణంబుగఁ బాండవులతోడి విరోధ మేలఁజేచ్చుకొనెదవోయి!
బలవంతులతోడి విరోధము మనకు లగ్నకాదు. నిష్కారణముగ వసంతసమయ విజృం
భితమల్లికాతలవలెఁ గునుమితయశోభిరామం బయిన వంశవృక్షమున కేల సాతాల్లయ
మాచరించెదవు? దురూపాలనుండి బుద్ధి మఱియును. మీ మామయొనర్చిన మాయాద్యూత
పరాభవంబు పాపాపహంబు గాని పరాక్రమోత్తేజనమున నరీసముదాయంబుల జయించి
కీర్తి గడించుట కాదునుమా! నీవు మిథుల నపకీర్తిపాలు కాగలవు. నాయనా! నీవు
ద్రోహదికి నవమానముచేయ నెంచుట, మంటలను జూచి ఘంటలును భ్రాంతిచే శీఘ్రం
బున మింగి జూచు శలభంబులవడువున ముగ్ధులకా దలంపుము. ఇటు వినుము.

చ. సతి, సుకుమారి, రాణి, గుణఃసన్యవివర్ధనదివ్యభూమి, సం
స్కృతమతి, పుణ్యవర్తన, † వశీకృత శౌచవిలాసవల్లి, యా
తతగురుభక్తి, కృష్ణ వరఃతంత్రీ, యమూల్యగుణాధ్య, ద్రోహదీ
సతి కిల దాస్య మిచ్చిన నృశంసులవంశము నాశ మందదే.

అట్టిమాట నోట వెలువడుటకూడ మహాదోషముగ నెంచుము. ధనమే పుణ్య
ముగఁ గొని వంశమర్యాదలఁ బాడునేయును. సాధులమనసును చెడుకార్యముల
నొప్పించిన వారియిడుములకు మితిలేదని పెద్దలు నుడువుదురు. “సాధుసజ్జనసంతాపం
కిమాశ్చర్యం కులక్షయం” బను పెద్దలనుడి యెద నిడుకొని సంఘంబుగ బ్రతుక
నెంచుము.

దుర్యోధను విదురా! నీ వేనాడు మా విజయంబునకు సంకసించితివని
యిప్పుడు సంకసించెదవు? నీ జన్మవంతయు భిక్షాహవలెఁ బాండవుల బొగడుచు,
వారి యడుగులకు మడుగులాత్తుటకు గాఁ గడిచిపోవును. నానావిధంబుల ద్రోహకత్తిగిన
మమ్ముఁ దెలుపుము. అధికారమును మించి మాట్లాడుము. ఒకమూల పడియొందుము.
ఓయి పోతిగాని! ద్రోహవియ్యంతఃపురమున కరిగి, ధర్మ రాజు త న్నేడుట యెఱింగించి,
దానితనంబు నలుపుటకు నభాస్థలికి, రమ్మని మాయాజ్ఞఁ దెలిపి తీసికొనిదమ్ము. లేచి
పోము.

పోతిగాని—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

[ద్రౌపది మందిరమున పొత్తిగామి ప్రవేశించి]

పొత్తి—అమ్మా! నేవకుని జోహారు లందికొనుము. తల్లీ! ధర్మతనూజాతుడు సకలసంపదలును, సమస్తధర్మి రాజ్యంబును, తనయులను, తన తిమ్మలను, తన్నును, నిన్నును, శకునిహయద్యూతంబున ధార్తరాష్ట్రులకు నోడిపోయె కావున నోమహారాణీ! దుర్యోధనసార్వభౌముండు మిమ్ము సభాస్థానమునకుఁ దోడ్కొనిరా నాజ్ఞ నొసంగి నన్ననిచినాడు. రాజు ముదలచే నిటువచ్చితి. అలసింపక దయచేయవలయు.

ద్రౌపది—(అశ్చర్యముగా) ఆ! నిక్కమా? శశిమలాలంకారుండు జూదంబున నన్నోడినాడా? ఏమి పొత్తిగామి! యథార్థంబుగా? ఏ యుగంబునఁగాని, యెట్టి దుష్ప్రితవుండుగాని, భార్యనొడ్డి యోడిపోయిన భర్తగలఁడా? ధృతవ్రత యనందగు నా మనోహరుడే యిట్టికార్యంబున కొడబడెనా? సభ్యు లంగీకరించిరా? ఇదియేమి యపూర్వపణము! ఆహ! కాల మెంతటి వింతలను సృష్టికేయించున్నది. మున్నెన్నడైన నిట్టి చిత్రములు కని విని యెఱుంగుదురా! అన్నా! పొత్తిగామి! నీ వా ద్యూత రంగంబున నుంటివిగాదా! పాండవాగ్రజుండు ద్యూతమున ముందు తన్నోడికొని నన్నోడెనో? లేక ముందు నన్నోడి తన్నోటువడియెనో? నీ వెఱింగినక జెప్పుము. అబ్బాయి! యెఱుంగవేసి కన్నన వరిపద్రంగమున కరిగి యా జూదరినిగాని సభ్యులను గాని నీ వదిలి తెలిసికొని నేను వచ్చుట లావళ్యకమైనవో? గృహ్యుగ విటు రమ్ము. కుద్ధాంతనివాసినిని వెలువడి నీతో వచ్చుట లాఠికి న్యాయ మనితోచిన రాక తప్పునా? పోయిరమ్ము. అబ్బాయి! యింకొకమాట. అచ్చట విదురుఁ డుండెనా? నన్నేల సభకు రమ్మనిరో నీకుఁ జెలియనా?

పొత్తి—విదురసభకువచ్చుగా రచటనేయుంటిరి. ఈ నా యద్యోగము వారికే మొదట నియమింపఁబడినది. కాని యా విదురయ్యగారు మోము జేవురించుకొని యేమేమో యుపన్యసించినారు. అటుపిమ్మట నీ ఘనకార్యమున కేను నియోగింపఁ బడితి. నేనకాపుత్రి సందిగ్ధజీవనంబుని దేవేరిగా తెలుంగనిదియా? అమ్మా! నేవకునకు జూదంపుటుదంతంబు తెలియదు కావున మీ యానతి నెరవేర్చినచ్చెదను. (అనినిష్క్రమించవలయును!)

ద్రౌపది—అహ! యేమి కాలవిపర్యాసము. ఈ ఘట మెన్ని యిడుములవడి నుడివడవలయునోగాదా! కృష్ణా! కృపాకటాక్షు పరీక్షిణి తాళిలసంసారిక న్యామోహ తృష్ణా! నీ యనుగ్రహమేకదా సకలలోక జీవసంచలసాధానము, ద్యూతపరాజిత సంపతితమనన్కుండయిన ధర్మజుం డెట్టియుత్తర మొసంగునోకదా? కాఁవనాధుండు కుద్ధాంతనివాసినిని రచ్చకీడ్పించునా? అట్లయిన విరిసింపాలగు నావతు లూరకుందురా? ఊరకుండక చేయునదేమి? మోసగాడగు దుర్యోధనుం డెట్టి దుర్మాహుతోఁ బొత్తిగామినిఁ బంపెనో? లేకయున్న విదురుఁ డేల రాకమానును? టేనిపై నేల కోపించును? ఇంక నాకు శరణ మేది? మంజువాణిపక్షన దుశ్శాసనుండు కుద్ధాంతమున నన్ను మోసగించు చున్నగడ చున్నచున్నట్లు వినియుంటిని. అందుక నే భానుమతీత్రభృతు లిండుండి యిప్పు డనాంతరకార్యవ్యాజంబుల నొక్కరైన లేకుండ నన్నొంటరిగా.

జేసినారు. ఇప్పు డేమి చేయుదు? గాంధారిసమీపంబున జేగిన ముప్పు వాటిల్లదని గజా నిశ్చయించుకొంటిని! ఇప్పు డేమార్గమున బంధనర్హుక్తురాలను కాపలయినో తెలియ వున్నది. అనన్యశరణనగు నా కా గోపాలుడే రక్షకుడగు.

ప్రాతి—(సఖిలోనికి వచ్చి) అయ్యా! మహావీరభూ! ధృష్టనందనా! ద్రౌపది దేవేరిగారికిఁ గలిగిన సంజేహనివారణార్థ మొక చుక్క న వుడిగె. అది నాకుఁ దెలియని కతంబున మరల వచ్చితి, అదేమన, త న్నోడి న న్నోడెనా? న న్నోడి తన్నోడెనా? సందియము నాకుఁ దెలియనికతంబున సభారంగమున మి మ్మడిగి తెలిసికొని రా నాజ్ఞాపించె.

దుర్యో—ఓయి ప్రాతిగామి! నీ నామె నేవకుడవని యెంచకుము. నాయాజ్ఞ యయిన దనుము. నీకుఁగల సందియములు సభ్యులముందర తన మగనినడిగి తెలిసికొన వచ్చు ననుము. కీఘ్రిముగా రా మా యానతి యనుము. రాజివాసపునీటు విడిచి ఏవెంట రాగా మా ముదల యనుము. పొమ్ము.

ప్రాతి—చిత్తము. (అని వెడలును.)

ద్రౌప—అదిగో! ప్రాతిగామి తిరిగి వచ్చుచున్నవాడు. నేను రచ్చకీడ్డుఁ బడుచున్నాను. నా యంతఃపురసౌఖ్యముల కవరోధము కలుగుచున్నది. ఇప్పు డే యుపాయముచేతఁ దప్పకొనఁగలను?

ప్రాతి—(చుర్రేకించి) దేవీ! ఏ వడిగిన యర్థంబు నిర్ణయించువారు సభ్యులయ్య యున్నారు, వారి సన్నిధానంబున నీ సందియంబులు ఏ భర్త నడిగి దీర్చుకొననోను, సత్సంగంబుగ జనుదెమ్ము. తేని యాజ్ఞ నడిచి తీరవలయునని, దుర్యోధన సార్వ భౌముండు నుడివినాఁడు. దుర్యోధరపరాజయసంచలితమానసుఁ డగుటచేఁ గాబోలు ధర్మనందనుండు నిరుత్తరుండయ్యె. నేవకునివృత్తియు, జీవితము, కఠినములుగదా! తల్లీ! రాజాజ్ఞ యనులంఘనీయము, అప్రతిహతము అందుల నేవకులు జీవచ్ఛవంబులు; పర తంతులగుట వారి యాజ్ఞ నెఱవేర్చక తప్పదు. ఏమి నెలవు?

ద్రౌప—నాగతికి నీ వేమిచేయుదువు? నన్ను ఏ సోదరినిగా భావించి మఱియొక పరి సభకుఁ బోయి నామాటగా నిట్లు పలుకుము. అయ్యా! నేను రజస్వలను. అంటను చేరరాని సమయము. ఏకవస్త్రము. అట్టి యాఁడుని సభాస్థితికి రాదగునా? సభ్యు లంగీకరింతురా? రారాజున కిది సమ్మతియా? ఇట్టి సమయమున నాఁడువాండ్రొక రచ్చ కీడ్పింతురా? కావున సభకు రాజుల నని సభలోఁ జెప్పము. అనంతర మా విధి చెయ్యవలెట్టివో యట్టులు జరుగును. శుద్ధాంతాంగనలు పుష్పవతులు వెలుపలికి రాఁ గూడదు. ఇది కూరల కవమాన మనిగూడ వచింపుము. పోయిరమ్ము.

ప్రాతి...చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించును)

దుర్యో—ప్రాతిగామి యొంటిరిగనే వచ్చుచున్నాడు. ఆ పె యేదో సాక పెట్టియుండవచ్చును.

ప్రాతి—(చుర్రేకించి) అయ్యా! కారవనాథా! మీయాజ్ఞ విన్నవించితి. ఆపె రజస్వలయట. ఏకవస్త్రముట. అంటను చేరను వీలుకాని సమయమున సభాస్థలమ లకు రావదేవేరి రాదగదట. సభ్యు లంగీకరింతురా యని యడిగినది.

దుర్యో—ఈపిరికిపంద భీమునకై జంకి రాయబారము నేయుచున్నాడు. రాచదేవేంద్రుడు వదిలి చాలకాల మైనదని చెప్పుటకు సామర్థ్యము లేకపోయినదా? ఓయవరాజా! దుశ్శాసనా! యీ భీరుడు చేతగానివాడు. నీవే పోయి ద్రావిడం దోడ్కొనిరమ్ము.

దుశ్శా—సోదరుడు దేవరయాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాడు. (అని నిష్క్రమించును.)

ద్రావి—నా కిప్పుడు స్ఫురించు శకునములకుడ నాకు రాబోవు కష్టములనే సూచించుచున్నవి. మయనభావలోకనపరాభవదందవ్యాచూనుడగు దుర్యోధనుడెద్దియో యవమానము నేయనెంచియే నన్ను ద్యౌతరంగప్రవేశము చేయించుచున్నాడు దైవమా! దీనురాలి నేమి నేయ నెంచితివోగద?

దుశ్శా—(ప్రవేశించి) ఓ ద్రావిడ! సౌబలుండు రారాజునకుగాను దుర్యోధ రంబును నిన్ను డిడికొనియె. నీవు కురూత్తము నరమవైతివి. నిన్నును, పుడమిని, తమ్ములను నీ మొట్టిమగఁడు గోల్పోయినాడు. కావున నీ విప్పుడు మాయంబుదాసీతనంబు నేలవలసినదాన వయితిని. నన్ను బ్రాతిగామిగాఁ దలంపక శిఘ్రముగా సభాస్థలంబున కరుచెమ్ము.

ద్రావిడ—నాయనా! దుశ్శాసనా! విధివియోగ మెట్టులో యటుల జరుగఁ గలదు. దూరముగ నుండుము. రజస్వలను. సమీపించకుము. ఏకవస్త్రును. గురుజనా ధిక్షిత్తంబైనసభ కెట్లు రానేరదు? అబ్బాయ! ఇది తగనిపని. పురుషులను పురుషులధిక్షేపించిన సమానముగా నుండును. నావంటి యబలలపై మీకోపము సూచించుట తగునా? నన్ను విడిచిపెట్టుము.

దుశ్శా—ఓసి, గట్టవాయి! మన పూర్వసంబంధములు కలిపి, దీనపుటలుకులు పలికినంతమాత్రముననే దయకలిగి, యీ దుశ్శాసనుడు నిన్ను విడుదలచాడు కాదు. నీవు దాసీపనులు నేయుటకై నినుమింపఁబడినావు. గౌరవముగ నీకు మర్యాద లొనం. గుటకు కాదు నేను వచ్చినది. అంటితను, ముట్టితను, దగ్గఱకుము, రాను, అను రాణి వాసపునీటులు దాటిపోయిన పనుకొనుము. ఆజ్ఞకు లోబడి వరపుడుతనమునేయుము. నడుమెత్తకుండ సభారంగ మాడ్చుటనికి నియమింపఁబడియు, గోటుమానకున్నావే!

రాణి—రాణివి గావు దాసి విడక ♦ రానని మూర్ఛినఁ దప్పిపోదు ని

ర్యాణమొనర్చె దైవ మిటు ♦ ప్రాచిని నూడ్చెడు దాసిగాగ ని

స్త్రాణవు నీదు భర్తలును ♦ దాసులు ర మ్మిడ మాట లేల? నీ

జాణతెన్నంబు నీటు నిల♦సాగదు గావునఁ గట్టిపెట్టుమా.

రాజాజ్ఞ యయివది. లెమ్ము. రమ్ము. అగ్నింపకుము.

ద్రావిడ—నాయనా! మఱిందివి; నీ వేమన్న నేమి? నా బిడ్డపంటివాడవు. నీవది నె వరపుడుతనంబువలన గలుగు గౌరవముమాత్రము మీఁది కాదా? మీ యింటఁ జొచ్చిన కోడలే కార్య మొనర్చిన. గౌరవాగౌరవములు మీవంశమునకేగాని మీకు

మాత్రము కావా? రజోపతి నైన న స్నేల నివ్వంధించెదవు? ఏకవస్త్ర నిట్లనదగునా? కర్తవ్యార్థవ్యములు విచారించుము.

దుశ్శా—ఇంతదనుక మంచవాడనుగాన నోర్చియుంటిని. నీ నెక్కడి వది నెవు, నే నెక్కడి మఱచిని; దాస్యము నేయుదాని కెద్ది పేరు ని న్నుటె పిలువవలయును. దరిద్రపు మొగములకు రాణివాసమా? యజమానికడ నేవకురా తెట్టి మర్యాదగ నుండ వలయునో యట్లు నడువుము. తెలియకున్నఁ జెప్పించెద. ఇంక గౌరవము దక్కదు. నడిచెదవా? నెట్టుకొనిపోమ్మనెదవా? దాసివి, ఏకవస్త్ర వైన నేమి, విగతవస్త్రవైన నేమి? నడువుము.

ద్రౌపది—అబ్బాయి! మనంబున నీర్వగలిగిన పౌరుషంబున సాధించవలయును గాని యంతఃపురాంగనల సమర్థుడ నటుపఁ బ్రయత్నింతురా? సభాసదనము నే నూడ్చిన నిలువగలదా? ధర్మాత్మకమణము కాదా? మీ యెట్లయెదుట నా పని నేసిన మీకుఁ దలవంపులు కావా? కావున నీ యుద్యమం బుడుగుము.

దుశ్శా—నీ చదువులు మావద్ద సాగవు. జాట్లు పట్టుకొని యీడ్చుకొనిపోయె దను. చచ్చినట్లు నడువుము. మాట్లాడుము. (అని మీఁదకుఁ బోవుచున్నాఁడు).

ద్రౌపది...(భయముతో తప్పించుకొని గాంధారిని సమీపించుచున్నది.)

దుశ్శా...వలుమరు నీగడునుదనంపుచేష్ట లుడుగుమని చెప్పినకొలది వీధినిఁ బడి పరువడఁజొచ్చితివి. నీ కెవ్వ రడ్డునువచ్చెదరో చూచెదను. (అని జాట్లుపట్టుకొని సభలోనికి నీడ్చి తెచ్చుచున్నాఁడు).

ద్రౌపది...(సభలోనికివచ్చి దుశ్శముతో) అయ్యా! మరుపుద్ధలారా! యేమియీ యన్యాయము? దైవోపహతుండయినను ధర్మనందనుండు, ధర్మచూర్ణము తొలంగునా? ఇది తగదని వలుకక మీ రందఱు నూచుచుండ, నవిచారపరుండయి, దుశ్శాసనుండు రాజనూయావభృథపవిత్రవారిధారలం దోగిన యీ మరులుబట్టి యీడ్చుట కేమికతంబు? సర్వధర్మ విజ్ఞానులయిన భరతవీరులవంశము నేఁ డధర్మసంపదచే నింత నింద్యము కాఁ దగునా? జగత్త్రయవిజయభుజవీర్యసాధులయిన నాధులుగల నే నగతికనయి, యిట్టి పాటులు పడవఁ నెనదేనా? దీనికి నిష్క్రమితి కలదా? ఇది విధియని యూరకుండుట ధర్మమా? పురుషవ్రయత్నము వలదా?

భీముఁడు...అకటకటా! యెట్టియిక్కట్టు లుట్టిపడియె. ధర్మనందనుని శాంతి రసంబు, భార్యను, సోదరులను నెంతి పీడించుచున్నదో విచారించుటకు మేర కలదా? క్షత్రియనాతియందేగాదు, ఏ నీవజాతియం దుద్భవించిన మనుజుండైనఁ దనకెట్లబట్టిన యిల్లాటి శిరోజము లొక శత్రువుచేత నంటుకొనఁబడి, యీడ్వఁ బడుచుండఁ జూచి యూరకుండు మీనుం డుండునా? ఇంతకన్న మగవానికి బరాభవ ముండునా? మనుజునన్ని మెత్తి జ్ఞానపౌరుషహీనుఁ డయినవాని నే మననలయు? ధర్మశాస్త్రము లన్నిటిని తలకొందుగాఁ జదివి తగులఁచెట్టిన దంతయు భార్యను పందెము వెట్టి జూద మాడుటకేనా? పెండ్లామును పందెమువెట్టి జూదమాడుటకేనా? పెండ్లామును పందెము వెట్టి జూదమాడుమని యే ధర్మశాస్త్రములయందైనఁ గలదా! పౌరుషము లేని శాంత

రస మేల? తగులపెట్టుటకా? వెనుకనుం దారయక, చలపట్టి శత్రుకృతకపటోపాయం బుల గుత్తెలుంగక, యంతఃపురాంగనను పం దెముపెట్టి రచ్చకుఁ దలఁబట్టి యిచ్చించిన బుద్ధికాలిని, అగ్రజాండని పూజింప విధి మా నుదుట వ్రాసెను కాఁబోలును. అధర్మాంకు రము మొలక యెత్తినతోడనే గోట గిల్లక విడిచిన పెచ్చుపెరుగుట గొడ్డంట నరుకుట కభేద్యమగుచున్న ధర్మము ధర్మమని యెంతదనుక నోర్చియుండుదు?

సీ. బహువిధశస్త్రాస్త్ర ధరితంబులై యొప్పు
తేరుల నొడ్డిన నూరకుంటి

కరిఘటహయచయ ధరగానభాదులఁ

బందె మొడ్డిన జూచి వలుకకుంటి

నర్వసర్వసహసామ్రాజ్య మంతయు

నొడ్డి యోడినఁ గని యోర్చుకొంటి

భవదాజ్ఞ వర్తించు భ్రాతృవర్గము నెల్ల

నోడిన జూదాన నొప్పుకొంటి

శకునికై తవజాలికా స్రబమతిని

సకలసామంతరాజన్య ముకట ఘటిత

రత్నసీరాజితాంఘ్రియకా రాజవదనఁ

బందె మొడ్డిన భీముఁ డోర్వంగలఁడె ?

ఇది దుష్టద్యూతమని యెఱింగియు భార్యను వణం బిడి యాపై మన యెట్లు యెదుట పడు పాటులు చూచుచుండిన యన్నిగాని పెద్దతనంబుఁ జూచినకొలది నొడలు మండిపోవుచున్నది. కోపంబు మితిమీరుచున్నది. రోషంబు వారాశివలె, బొంగి పొద్దుచున్నది. భక్తిరస మింకుచున్నది. ఇంక కాంతిలేదు. పుణ్యపాపములు లేవు. రాద్రోరసప్రవాహమున నుడివడిన నా జిహ్వా యథేచ్ఛావ్యాహార దక్షిణ్యవహార మగు చున్నది. గురుజన తిరస్కారాగత ఘోరసరకంబు లాకల్పాంత మనుభవించెద గాని కన్నులయెదుట నొక వృథకులపాంసనండు భార్యను జాట్టువట్టి యిడ్చుటఁ జూచి భరింపజాలను. ధరింపజాలను. నీతిబాహ్యకార్య మొనరించువాఁడు అగ్రిజుఁడే! కాఁడు తండ్రి యైనసేమి? గురు వైనసేమి? శిక్షించుట న్యాయమే. కావున నిట్టికష్టముల కాధారమగును, భార్యను పందెము పెట్టితి నన్నవని జిహ్వాను చీల్చివైచెద, ఆ నాలుక పీకివైచెద, ఆ వక్త్రంబు మూసెద, పందెమిడిన యా బాహువు చావంబు చేసెద, ఆ కరంబు సరికెద, ఆ భుజంబు భంజించెద, ఆచెయ్యి ప్రయ్యలుచేసెద. ఆ హస్తంబు నస్తమింపఁజేసెద, ఆ శయంబు నాశమొనరించెద. ఆ మణిబంధము ధ్వంస మొనరించెద, ఆ జ్యేష్ఠగుళ్ళగించెద, ఆ రూపు మాపెద...సహదేవా! అగ్నిహోత్రము అగ్నిహోత్రము !. (ధర్మరాజామీదికి దుముకఁ బోవుచున్నాఁడు.)

అర్జు—(భీముని గాఁగిలించి పట్టుకొని) అన్నా! భీమన్నా! స్మృతి దప్పినదా? పిచ్చిపట్టినదా? పికాచగిన్నండవైతివా? నీ భార్యభక్తి యడుగంటినదా! నీ జన్మపర్యంతి యగ్రిజానిపై కినుకఁబూని యిట్టిమాట లాడియెఱుంగుదువా? భార్య పరాభవనిరీక్షణకోపావేశితమనన్లుండవై నీ వాడు నుడువులు గురుతెఱుంగకుంటివిగాని, యిట్టిమాటలు నీనోట వెలువడఁ దగినవా? ధర్మనందనుండు సత్యముఁ దప్పిన లోకములు తలక్రిందులుగావా? గృహతారకంబులు భూమిపై దొర్లుకాడవా? జగంబులు భస్మములుకావా? ధర్మస్వయాపుండగు ధర్మజాని నిందించినవాని కన్నటికైన నిష్క్రొతిగలదా? ధర్మతనూజం డకార్య మొనరించెనా? అగ్రిహామయగిన్నండవై, నీ వాడు మాటలకు పౌర్యాపర్యము లేక, నీరసము లేకపోవుటచే నీరసములై కన్నట్లు చున్నవి. కాని, చక్కనాశానార్యాచలాఽకృమగుతయు రజోమయందైన మన యగ్రిజాని మనలబు చెడుదునా? అధర్మమునఁ జొచ్చునా? అజాతకత్తుండని బిరుదందిన మేటి మగండు, నీ నింద్యవచనముల కర్హుండా? కాంతిని దెచ్చుకొనుము. పెద్దలను గని పెట్టుము. నీతిని బాదుకొలుపుము. దేహమును పరిశీలించుకొనుము. అన్న గారిని చూడుము. నానుడు లాలించుము. వినయం బవధరించి యగ్రిజాని పాదములపైఁ బడుము. ఇటు వినుము.

“నీ, ఎవ్వని వాకిట ♦ నిభమదపంకంబు

రాజభూషణరజో♦రాజి నడఁగు

ఎవ్వని చారిత్ర ♦ మెల్లలోకములకు

నొజ్జయె వినయంబు ♦ నొఱపు గఱపు

నెవ్వని కడగంట ♦ నిచ్చటిల్లెడుచూక్కి

మానితనంపద ♦ లీనుచుండు

నెవ్వని గుణలత ♦ లేడు వారాసుల

కడపటికొండపైఁ ♦ గలయఁబ్రాకు

నతఁడు భూరిప్రతాప మహాప్రదీప

దూరవిఘటిత గర్వాంధ♦కారవైరి

వీరకోటిరమణిఘృణి ♦ వేష్టితాంఘ్రి

తలుఁడు కేవల మర్హుడె ♦ ధర్మసుతు మి?”

ఎంతటి బుద్ధిబలము గలవానికైనఁ గాల మవిలంఘనీయము. విధి బలవంతమయిన ముమ్మార్పులు గర్భనానాదికైక మనుభవించలేనా? సకల బ్రహ్మాండభాండోదరుండగు శ్రీమహావిష్ణువు బ్రాహ్మణవాక్యబద్ధుడయి కదా యవతారాను లెత్తినది? శో॥ అయి మమృతనిధానో నాయకో హ్యోనిధీనాం । శతభిగనుయాత శృంభుమార్థావతంః । విరహాయతి నచైనం రాజయత్కృ శకాంకో హతవిధిపరిపాఠః కేనవా లంఘనీయః॥ అనఁగ

నొక బొట్టు సోకినంతమాత్రముననో జరామరణములు లేక సదా యశావసప్రాయమున నుండఁజేయు నమృతమునకు నిధియై, సకలమయనాశకంబయిన యోషధితతికే బ్రభువయి, ఒక్కవైద్యుఁడేకాదు, ఎల్లప్పుడు నూరుగురు వైద్యులతోఁగూడి తిరుగుచు, మృత్యుంజయుఁడయిన సదాశివుశిరంబున సర్వదా వాసము సలుపు చంద్రునకు త్రియ రోగక్షేపము తప్పినదా? కావున నెవ్వఁడును విధిపరిపాకము చాటుఁజాలఁడు. విధి బద్ధుఁడయినవాని నిందించినఁ బ్రయోజనము కలదా? మన యగ్నిజుండు, ధర్మబాహ్యమయిన కార్య మొనరించెనని ప్రయోజనము కలదా? మన యగ్నిజుండు, ధర్మబాహ్యమయిన కార్య మొనరించెనని తిరస్కరించుట న్యాయమా? నీ విట్లు తిరస్కరించుట చలువురకుఁ బరిహాసముకాదా?

“నీ. ధర్మతనూజుండు ♦ ధన్యువు దప్పిన

ధరణీతలం బెల్లఁ ♦ దల్లడిల్లుఁ

దవిలి సుహృద్వ్యూత ♦ ధర్మయుద్ధములకుఁ

బరులచేఁ బిలువంగఁబడి విభుండు

కడగగ విముఖుండు ♦ గాఁ జన దని శోభ

క్షౌత్రధర్మంబు లోకంబునంచు

నిలిపెఁ దా నిది పతి ♦ నేరమియే దైవ

వైపరీత్యం బైన ♦ వనరఁదగునె

గురుల ధర్మవరులఁ ♦ గోపించి ధీరు ల

తిక్రిమింతురే తదీయ నిత్య

ధర్మ గౌరవం బధార్మికు లగుచున్న

పరులచేతఁ జెఱువఁబడియె నిట్లు.”

కాబట్టి కై నాగతపౌతికూలంబుల కన్న గానిని నిందించిన శత్రువుల కెల్లదము కామా? చలువురు తలలెత్తి మాడఁదగు నీ యుద్ధమునకుఁ బడఁ గలుగు ప్రయోజన మెద్ది? కాంతించి యన్నగారి గౌఁపము కాపాడుము.

ద్రౌపదీ—అహ! ఈ నరపతియాస్థానంబున నొకరైన ధగ్మలోపధయంబున న్యాయంబు నుడువ నుంకించకుండిక. ధర్మపరిపాలకుఁడు రాజు గావున సభ్యులైనఁ గల్గు పాపంబు రాజు నాశ్రయించు. ఆ యభివృద్ధులం బనుభవించువాఁడు తీనిఁ దూరించును. అన్యాయులుగ నొక్క దాఁడుదాని మ నభలగముఁజేయ గమకంబు పాపుని ప్రభువు లారసి శిక్షించునుదురా? ధర్మంబు ధర్మరంధ్రంబయి సభకుఁ బచ్చిఁ దానిం దీర్చుకున్న సభ్యు లధర్మాచ్ఛాదితు లగుదురు. కామకోపంబులు విడిచి యధర్మ భ్యంసంబు గావించనివాఁడు పాపంబున నాల్గవంతు సప్యలను, మఱియొక భాగము భూపాలుని జేరును. మిగిలిన యర్థంబుమాత్రమే కర్తవ్యం జేరునని పెద్దల వక్కా

జింతురు. కావున న్యాయవేత్తలారా! నా ప్రశ్నంబున కుత్తరం బొసంగుదు. నావిధి నిర్ణయించుడు.

మ నను మున్నెడనో? తానె యోటుబడెనో? నన్నొడకేయొడెనో
తనపందెం బది దెల్పు రొక్కరయినకా? ధర్మంబె యొక్కోక్కచా?
ణినిహింసించుటజూడ మీకుఁ దగునా? నింమ్యుండ నీ కిద్ది కూ
డనికార్యంబని తెల్పురైరిగ ప్రచండక్షోభ మే నందినకా.

కావున నో న్యాయవేత్తలారా! ఈయర్థంబు స్వార్థపరాయణులై పక్షపాతంబు వహించక, యథార్థంబు వచింప యోచింపుఁడు. శుద్ధాంతనివాసిని కీ పాటు తటస్థించుట దేశపాటముని పాటపంబగు బుద్ధిని యోచింపుఁడు.

విక—అద్యులారా! మునిబృందారకులారా! విద్వాంసులారా! న్యాయవాదులారా! పసివాఁడు పలుకు పలుకులని పెడచెవి నిడక, యిడుమలఁబడు పడతి నుడువుల కుత్తరంబిడ గమకింపుఁడు. ఒకని మొగమోటమునకు నోటువడి న్యాయంబును, పెడలనడ్డువకుఁడు. అగతికయై, యస్వతంత్రియై, ధర్మబద్ధయై, పతివ్రతయై న్యాయంబు నారయఁగోరు సత్తిలకంబున కుత్తరంబుగా యథార్థంబు పలుకుట నందియింప కుఁడు. ప్రభువునకుఁ గోపంబు కలుగునని జ. కి. న్యాయవిరోధంబుగఁ గూలికి విషంబు దాగి, పాపంబులు గోలుపోయి నరకకూపంబునరే బడకుండు. ద్రోపది ధర్మద్యూత విజిత యగునా? కాదా? ఆమె యిప్పుడు రాజియా? దాసియా? ఆపె యంతి పురమున నుండఁదగినదియా? సభాస్థితి కీగతి రాఁదగినదియా? మున్నెన్నఁడయిన నిట్టి యొక్కట్టు లంతఃపురస్థ్రీలకుఁ గలిగినవని వినియంటిమా? నందియంబు గల్గినతఱి నొకదీన ధర్మసంశయ ముడిగినపుడు తెల్లిన విషయ మిట్లాకని దయకుఁ బాత్రులుగాఁ జూచి పక్షపాతబుద్ధి వహించి యూరకుంట న్యాయమా? సభాస్థితికి బోరాదు. పోయిన నూరకుండరాదను లోకోక్తి వినియండలేదా? అనఁగ, సభాంతరాళంబున నొకని యభిమానమును గోరి న్యాయంబు నుడువకున్న దురాత్ముల యయిండు పర లోకరంబున నహస్సినాగపాశంబుల బంధించి వేయితన్నరంజుల కొక్కొక్కటిగా విడిచెదరిని. ధర్మవేత్తలు నుడువుమందురు. సభలో సధర్మంబు జరుగుచున్నపుడు మీరు డయి న్యాయవాది వారింపవలయును. అసమర్థుడయిన నటనుండి లేచిపోవలయును. ఈ సభ స్థలంకిరించినవారందఱు వీరులు, ధీరులు, న్యాయవేత్తలు కావున, నీ మి ప్రశ్నంబునకు కుత్తరం బొసంగఁ జూరెంచుచున్నాడ. (అని మాట్లాడవలయు తిరిగి లేచి) ఆహా! ధర్మదేవతా! కాలము నీకు వాకట్టుకట్టినదో? అధర్మమా! నీవు లోకమందెదురులేక సంచరించుచుంటివా? వేసవేలు మహాజనులుండి నోరు మెట్టులేకుంటేరే! సభ్యులందఱు ధర్మనిర్రేతలయ్యు ప్రతికాయవలె గుడ్డు వెళ్ళబెట్టుకొని, ప్రతిరాట ములవలె చెవులు దోరగిలబెట్టుకొని, గుడిమీద బొమ్మలవలె గూయుండిరిగాని, యొకరైన నిదమతమని న్యాయంబు పలుకఁజాలరైరిగదా! అయ్యలారా! యొకయై విలపించు నొక యాఁడుదాని కుయ్యాలించి, నిష్పక్షపాతబుద్ధిచే నొకని యానకు

జంకక, సదుత్తరం బీడుజాలని సభ యుండిన నేమి లేకుండిన నేమి? పెద్దలయెదుట చిటుకపాడు ధర్మనిర్ణయము జేయుట లభ్యమయినను అన్యాయశ్రావణవికర్తలయిన వికర్తలను నిర్ణయింపబోవు ధర్మము కామకోపంబులు దక్కి విచారించుట. జాడమృత్యును, వేటయను, పానమృత్యును, బహుభక్షణకాసక్తియు, నను నాలుగు దుష్కృత్యనంబులం దగిలిన పురుషుండొ ధర్మముదప్పి వర్తిల్లును. అట్టివాని కృత్యంబులు చేశానని దగినవికావు. కితవాహూతుండై దుర్వ్యసనాసక్తుండగు పాండవాగ్నిజాండు పాండవుల కందఱకు సాధారణధనంబయిన పాంచాలి బణంబు వెట్టుటకు స్వతంత్రుల గలిగియుండునా? అస్వతంత్రునిచే జేయబడు కార్యము న్యాయస్థానమునందు నిర్వహింపఁగలదా? ద్రౌపది యధర్మవిజిత; మఱియు నేకవస్త్రు. అంతఃపుర వాసిని కావున, నిట కీవిధంబునఁ దోడ్కొనివచ్చుట న్యాయముకాదు. అయ్యని సభాసను లెఱుంగనిదియా?

ఉ. ఎందుకు మీతనంబు జప * మెందు నిష్ఠలు యోగ మెందుకో
ఎందుకొ ధర్మశాస్త్రము ల * దేవనిగా నరియించుటా రిమ్మ
గుండుచు ధర్మసంశయము * గోరినసాధ్యికి నుత్తరం బిడం
దందరలాడు పండితుల * తండము లుండిన మండ నేమియకా.

పిదపకాలముగావున, మీర లుపేక్షించియుండవచ్చును. ముఖ్యముగ నాసేయు ధర్మనిర్ణయ మిదియ. పాండవాగ్నిజాండు పాండవుల కందఱకు సాధారణధనంబయిన పాంచాలిని పణంబు జేసెగావున, ద్రౌపది యధర్మవిజిత, యాకోమలి నేకవస్త్రు నిట దోడ్కొనివచ్చుట యన్యాయంబు. ఇదియ నాసేయు ధర్మనిర్ణయంబు.

సభ్యులు—సభ్యము, సత్వము, సత్వము. (చప్పుటలు గొట్టవలయును.)

కర్ణ—(ఈర్ష్యతో) ఆహా! ఏమి యీచిలారము, ఏమిగోల, ఎందుకీచప్పుటలు, ఎందుకీకేకలు? తెలిసి తెలియని పసిపిల్లని పలుకుల కింత సంభర్షణమేల? అలుకాస్త్రములు పారజదివిన పండితులకన్న నో యిదివేకీ! ఏ కర్ణున తెలియునా? నిన్ను మొన్న కన్ను దెరిచిన నీవు, ధర్మవేత్తలనడుమ చక్కట్లు దిద్దుపాటి శక్తి నీ కక్కడనుండి వచ్చినది! పెద్దలచే నిండియున్న సభలో నీ కింత గర్వము స్వతంత్రులను పసికొందు. నాలుగునీతులు వర్ణించినంతమాత్రముననే పేరుపొలిపట్ట కలుగునా? నీ వొక న్యాయవేత్తవగుదువా? ద్రౌపది యధర్మవిజిత యంటివి. నీ కేమి తెలిసి పలికితివి? ధర్మబాండు తన సత్వస్వమును నొడ్డి యొట్టుపడిన నీమె వానికి నెలిగాదు? కావుననే ధర్మవిజిత. ఇట్లు కానినాఁ డీ పాండవులందఱు, విజితగ నేల యొడంబడుదురు? మఱియు నేకవస్త్రుయొయున్న దీనిని నివచ్చుట యధర్మంబనిగా యంటివి? లోకంబున నాడు దానికి దేవాధిపతితుండగు భర్త యొక్కఁడుండును, గాని పలువు రుండగు. దీనికి ననేక మంది భర్త లుండుటచేత, బంధకీయనంబడు. ఇట్టిదాని నేకవస్త్రుయననెల, విగతవస్త్రు జేసి తెచ్చినను ధర్మవిరోధంబు లేదు. ఓయి గర్వపోతా! తనకు లేని యధికారము మీఁద వేసికొని గాలిగానివలె మోచుపడుట తప్పు నీకుం గలగు కీర్తి లేదు. ఇది మొదలు లేనదని సత్వసంబులు పైవేసికొనక, యొక మూల నొగియుండును.

మఱియు నిప్పటికి మించినది లేదు. ఈ భీముండు ధగ్ధరాజు తమ కధికారి కాదు, ఈతడొడ్డినపండు మే ముగీకరింపము అనినఁ జాలును ద్రౌపది నే కాదు, పాండవులందఱిగూడ దాస్యమునుండి నిష్క్రమింపజేసెను. ఇప్పటి భీమార్జునుల సంవాదముచే విజితగా దాని తర్జునే యొప్పుకొనుమాడ నీ కీ వ్యర్థప్రలాపము లేందును? నీచేతనయిత భీమునిచే నామాట ననిపింపుము.

భీము... ఓరి పరదత్తాన్నభోజనమహోత్సవ! మరుపాండవకలహలతికాలవాల! అవిదితనిజబలపరాక్రమపౌరుష! మాతకుల గార్థిబడవాల! వాయుత్తక యొక మూల పడియుండక మాయాద్యుత్తనమాకతిజనుబుగూడ విషయంబుగాఁ దలచి న్యాయ వాదియగు వికర్ణుని నిందింపుటయెకాక, భీముండు ధగ్ధరాజుబంధుడు కా. దనవలయునా? అట్లుపించవలయునా? ఈ భీముండు ధగ్ధరాజుగర్భబంధి కృతప్రాణి కానినో నీపాటికి మీ శిరంబులు పవ్వుపవ్వుగ నలిసలిగా, గ్రుద్దుగ్రుద్దు పగులకపోయినవియో? ఈ సభారంగము శ్రమకాననాటిగా మారకపోయినదియో? ఘాయాంధ్రుల తలలు విరియ బోసికొని, నీలిచీరలు ధరించి, నదీతీరంబున కేగి మంగళనూత్రింబులు పెట్టపెట్ట, పెట్ట పెట్ట, త్రొండుకొన కుభముమూర్తము సమీపించకపోయినదా? ఓరి దుష్టదాంధ! యీ సోదరులు నలువురు యుద్ధపిరాజుబండికృతపాణులురా! ఈ ధగ్ధదేవత మమ్ము ద్యుతమున పండుమ పెట్టుటకాదు. మా శిరంబులు గోపి యిమ్ముటకుగూడ సంపూర్ణాధికారిగా నొప్పుకొనియుంటిమని. తెలిసికొని వచ్చినట్లు పడియుండుము. ఓరి దరిద్ర దామోదర! తోడులకడ తచ్చన లుచ్చరించి పెంపుడుమక్కువలె భోజనపరిత్యక్తావు కబళ విమోహితప్రాణివగు ఏవుగూడ నభిలో ధగ్ధసంకయవిచారణకర్తవగుట భావికలికాలపు చిన్నయాలని తలంపవలయు. అగ్గిజాజ్ఞాబాసబంధుడు భీముని వ్యర్థునిగాఁ దలంచి కాలు లరవక, తల ఎంచుకొని కూర్చుండుము.

కర్ణ—పారుపహీనుండు వాగ్వాన్యపారముచే కూరుడ నగుదునని తలంచు నీవంటి యనమర్థుల మాటలకు నుత్తరంబు లొసంగఁజూనుట మావంటి కురకీభానులు లకు నిశ్చయముగాఁ దలవంపులే, కావున, పెండ్లామును జూదంబుపండుమున నోడి పోయిన పారుపహీనుల మా ప్రారబ్ధనశంబునఁ జూడవలసినచ్చినప్పుడు మీ మోములఁ జూచి యభంబు పొందుటకన్న తలవంచుకొని కూర్చుండుట సంతోషము.

ద్రౌపది—వికర్ణు, పరివ్రాతను నిట్లు నిండునభిము నిలువంబెట్టి, నా మ్రక్కమున కొక్కరును జవా బియ్యండుట పొడియో? అవిజితవగు నన్నిట్లు చేయుట సర్వసంపదలు నశించినవి, యిందుకైన భీతి వలదా? మాయాద్యుతంబున నొడుచుకొనఁ బడితివని, రచ్చ కీడ్చింనుట సావ్యభౌములకు ముర్యాదా? నాయనా! దుర్యోధనా! నేను దాస్యముచేయుట మావశ్యమని తోచినదా? భూపాల! ఏమ గాంధారి యెత్తటియో, నే నొకటియునా? నాకు పరాభవము తలస్థింపఁజేసిన, ఏమ పధూనికను కాక పోవుదానా? ఈర్యామాయాలోభంబులు, రాజులకు డ్రేములుకాదు. కావున మత్సర గ్రస్తుండవై, మానవతిపరాభవకారణములొనర్చి యెత్తింపకుము. ఈ కార్య మనకీరి నీకు పొసఁగిండునని తలంచుము. నన్ను విడిచిపుచ్చుము.

దుర్యోధను! దానీ! నిన్ను ధర్మోపన్యాసము లొనర్చుటకుగాని బిలుచుకొని తాళదు. వాయు త్తక యూడిగ మొనర్చును. రాజును నిందించును. ప్రభునిందలు, రాజద్రోహశత్రుల బాతు లగుచునని తెలిసికొనును. న్యాయాన్యాయములు విచారించు తెలిని నపాటి యెవరికి లేదని విజ్ఞప్తిగనును. నీ గ్రహచారము చాలక ద్యూతమున నిన్ను పందెముపెట్టి యోడిపోవు మగలు దొరికినరచులకు విచారపడును. మఱియు నిట్టి యుద్ధానికి నీ కెన్నఁటికిని గలుగకుండఁ జేయుమని దేవునిపైఁ బడి యేడ్చును. ముఖ్యులఁ దిట్టకును. ఇట్లే ఆనంతము ద్వితీయ సప్తమ ఇవపార్థివః॥ ఆనఁగ దొరికి పరితటితో తృప్తి పెందియుండుట బాహ్యులతోత్రములకుఁ జెల్లునుగాని, రాజులకు మాత్రము కత్తిరిజయముందు తృప్తిపడదని నీతికాస్త్రజ్ఞులు కాసించుచున్నారు. కావున కత్తిరిజయమునకై పాటుబడు ముఖ్యులఁ దిరస్కరించిన దండనార్హురాల వగుదువు. యోచించి చూటాడుము.

విదు—పండితోత్రములారా! యాయము పలుమారు దీనయె వేడుకొను ప్రశ్నంబున కుత్తరం బొసంగక, చూచుచుండెదరేల? నా న్యాయంబు వినుండు. తొల్లి విరోచనుసభన్యాయము బాలు రిరువురు కలరు. వా రొక్కకన్నయం బరిజయంబాడఁ గోరి, తమలొక దాము, విద్యులయం దొకరికంటె నొకరధికుల మని పెనఁగులాడి, యందులకు దమ ప్రాణంబులు పందియంబులుగాఁ గొని యీ వివాద మవసయించుటకయి ఆంగీరసపుత్రుం డగు సుధన్యుండు, విరోచనుని తండ్రియగు ప్రహ్లాదుని కడకుం జనియె. అప్పుడు ప్రహ్లాదుండు మాధ్వన్యుండై వా రిరువురినిఁ బరీక్షించి, న్యాయమునకు భంగము కలుగకుండ, తన కుమారునికంటె సుధన్యుండే విద్యాధికుడని నిష్పక్షపాతంబుగఁ బలికె. సుధన్యుండు కుమారునియందు ప్రేమయైన లేక, న్యాయంబుగ విమర్శించి పలికి నందుకు సంతసించి విరోచనునకు ప్రాణదాన మొసంగి చనియెను. కావున మీర లొకని దయకు భంగము కలుగువని జంకక, ద్రౌపది ప్రశ్నంబుల కుత్తర మొసంగ యత్నింపుడు. శత్రునిచేసిన ప్రోత్సాహంబున ద్రౌపదిని పందెము పెట్టుటకు ముందు, ధర్మజాండు పందెమొడ్డుకొని యోడుచోయెఁ గాక నప్పుటికి దానొక్కదానుండు, అట్టిదానునకు పందెపడి మహారాణి యగు ద్రౌపదిని పందియంబు పెట్టునంతటి యధికార మెక్కడనుండి వచ్చినది? కావున ద్రౌపది ద్యూతవిజిత కాదు. ఆమె దాన్యంబునకుం దగదు. ఇది నాజిర్ణయంబు. మఱియు సాధ్యపరాభవము రాజులకు ముఖ్యముగాఁ గూడనివని యని యెంచుడు.

దుక్కా...పియవివే! స్వజనాన్నత్యాసవ్యాచిత! మూఢ! ఇప్పుడు భీముండు పరీక్షింప వలయుటకు వినుటకుఁ జెప్పులు లేకపోయినవా? న్యాయమని దానిమగండే యంగీకరింప, యవనికాంతరహాస్యచక్రవర్తికాచందింబున నెగురుకొనుచు జక్కట్లు నిర్దుట లేలవచ్చెదవు? ఇట్టిపట్టుబడిక బలికిన మామన్న సహించినను, నేనుమాత్రమే మూరకుండఁ జాలము. అది గ్రహించి నాయొత్తము. నా సాహసము కనుగొనును. (ద్రౌపదిపాతివ్రత్య మహిమ నగుపఱువెద. (అని ద్రౌపదిపైఁబడు ములిసేసి లొంగబోవునున్నాఁడు). .

జూర—అర్జునారా! పండితులారా! దోషజ్ఞులారా! న్యాయశేత్రలారా! ఈయాడుకుయ్యాలిందుల యన్యాయము తోచెనా? మీయందటిన్పుదయములనుండి దయాదనంబు పాటిపోయెనా? అత్యశ్శయనంబులో నాడుబిడ్డలపై కడుపుటికిగల పుజ్యాత్ముఁ డొక్కఁడైనను లేదా? దుష్కర్మఁ డొక్కఁడొక్కఁడని నిష్కారము హింసించుచుండ న్యాయమిదియని చెప్పుకొని ధైర్యకాలురు లేక గుండరా? భార్య యన భరింపదగినదని యగ్రము తెలియని పరమమూర్ఖు లీసభానడులయి నేటికి ధర్మ దేవత నాలుపాదములు విఱుగఁగొట్టి పడవైచిరా? వయసు చెల్లి తలయు గడ్డయు నటని న్యాయశేత్రముని ధర్మకాన్త్రములు తలకిందు గాఁజదివిన పండితపుంగవు లస్తమించిరా? లోకము గొడ్డుపోయినదా! ధర్మము నట్టిపోయినదా? ధైర్యసాహసములు దాచి పెట్టిరా? నీతి బీజంబు అందలి జనగర్భగోళంబులు చవిటిపట్టలై యంతురంబులు నశించినవా? ఏతండుల్లకైనను, ఏయన్నుల్లకైనను, పుత్రికలును సోదరీతనములును లేరా? అంతఃపుర సంతకజాభిమానముగల త్పత్రియజాతి మగవారలు భరతదేశము విడనాడిపోయినారా? ఏనాఁడైన నే నచజాతీయం దుద్భవించిన యాడుదానినైన నొక్క దుర్మార్గుడు, సరపశువు, మానభంగము నేయుచుండ నిట్లు చూచుచుండిరా? ఆడుదానిని పరాధమించుచుండ విలాసముగాఁ జూచుచు నాయుధధారులయి పౌరుష వంతులగు పురుషసింహులు కడులక మెదలక విగ్రహములవలెఁ గూరుచున్న ప్రతిమా ప్రితిభాసిత రాజరత్నముల గాంచ నాకడుపు మందుకొనిపోవుచున్నది. త్పత్రియాంగన వరప్రసాదజనిక, జగదేశవీరుండని ఖ్యాతిఁగాంచిన పాండుమహిపాలుని కోడలు, అరిజనకాలగ డేరపవనాన సమాన పాండవపంఛక పటమహిషి, రాజనూయాధ్వరాధ్వర్య ఋష్యైశ్వరీకృతవారిధారాపాతపవిత్రీకృతకోజ, ధైర్యవీర్య, సాహసాలవాల, భద్రాజ్ఞా నిర్వర్తిత సకలకార్యధరురంధర, ఒక్క పౌరుషహీనునిచే, నొక్క దురాగతునిచే, నొక్క సరపశువుచే, నొక్క తృణప్రాయునిచే, స్త్రీ పురుషాదులకుఁ జెప్పటకు జేయుటకుఁ జూచుటకు లక్షణము మై, మహాపాతక మై, భూర సరకపాత హేతువగు కష్ట మందుచుండఁ జూచుట కీ సభ్యు లంగీకరించుచుండిరి గదా! స్త్రీ యస్వతంత్ర మహానిర్బంధనిగళ బంధితయై మానభంగ మందపలిననదియా? లేక యాఁడుది స్వతంత్రించపలిననదియా? పరాధవనమయ సంతాత్రకోధజ్వాలలు, వినిర్లతంబు లగుచున్నవి. లోకంబులు భిన్న భూతలాబులగు కాలంబును, వంశంబులు నశించుకాలంబును, త్పత్రియు లడుగంటు నేళయును, త్పత్రియ త్పత్రింబులు పాడగుకాలంబును, చిరకాలారితం బగు రాజవంశ ముర్యాదాభూరుహంబును భగ్నుంబగునదను సమీపించుట చేతనే, మీ రందఱు సాధ్వీ పరాధివాలాకనకుతూహలుల మయితిమని మీహృదయంబులొక్కంబుగఁ దలచుఁడు. ఇంక మీకడుపునం బుట్టిన యాఁడుపిల్లలను, కిరాతులు, కొలఁదికాలములో మీయెదుట మానభంగముజేసి, కులభిక్షులను జేసి, వారల బలవంతముగ భార్యలఁ జేసికొనుచుండ, నభిమానరహితులయి, పరులకు లొంగి, పరాచారి పరాయణులై, సరపాలనాధో గాధంబున గూలి, యధోగతి నొందుకాలము భరితఖండనానులకు రానున్నదని తలంచుకొను చుండుఁడు. భారతీయాన్నత్యము నేటితో నేలపాలయినదని మీవంశ్యులు తప్పుక

యేడ్చియేడ్చి హతు లగుదురని తలంచుడు. అయ్యలారా! పరాభవదండవ్యాసానై
వీఱుడినై, లజ్జానిరిహితనై, నిరస్తనారీసముదనై, ఆర్యులకు, కూరులకు మర్యాదాభంగ
ములొ వాక్యములు పలికియుంటిని నాపై కిమక పహించి దేశవైభవమును, ప్రజా
క్షేమమును, విశిష్టతయుక నాపాపము నన్నే నశింపజేయునని తలచి నాపశ్చిమ
కుత్తరం బొసంగుడు. భాగ్యము పణంబుఁ బెట్టఁదగిన యధికారము నాభి రక్షఁ గలదా!
పరిపూర్ణముగా నాపై నధికారమున్నచోఁ దాను రాజుగానుండి పెట్టెనా? ద్యూత
నిర్జితదాసుఁడై నన్ను పణం బిడియెనా? నేను రాజినా; పరవుడు కత్తెనా? (అని
యొక్కటిగా మూఁకుండవలయును.) ఏమి యెవ్వరు కలుకా? కీర్తి గడించుటలో
గండరగండలై యొకరి మించియొకరు ముందంజవేయు ధన్యవేత్తలు, ఆచారపరులు,
ధన్యస్మరారులు, సరాయుత్తులయి స్వతంత్రతలే పట్టుకు పట్టుకూటి కెక్కడభంగము
కలుగునో యని జంకి వంశనాశకుల యాజ్ఞాబదులయి చిత్తశాంతిముగల నోరు మెదల్చు
లేక సర్వపపంచస్పృశి గారణభూతురాండ్రగు స్త్రీజాతినధోగతిపాలునేయుచుంటిరా?
ఇట్లుపేక్షించిన మీజిహ్వలు తృణభోజ్యపదార్థరసగ్రహణ జేయజాలునా? మీరు
భుజించిన పదార్థములు జీర్ణము లగురా? మీ రక్షణములు బద్ధము చిత్తవ
గోవిందలై మీ ధ్యాయసాహసౌదాత్యైశ్వర్యాదుల వెదజిమ్మి పంచముల పాలుగావించ
కుండునా? వారలకు మీ రూడిగఁపుకాండు గారా? ఈ పరాభవము నాకుమాత్రమా?
కాదు. నాకా? పురుషజాతికా? యోచించుటకు మీ వ్యాదయుములు నాశనము
లయినవా? అహ! భరితదేశమా! అహ! భరితఖండమా! ఏ కడుపున నెంత నీచ
బుద్ధి గలవార లుదయించిరి!

ఉ. భారతదేశగౌరవము ♦ పాడరఁ గాలము వచ్చె లేనిచో
నూరిజనాళి గుంపువడి ♦ చూచుచునుండఁగ నిట్లు దుష్టసం
చారుడు దుష్టసేనుఁ డొక ♦ సాధ్వికురు త్రులివేసి యాడ్వఁగా
నోరు మెదల్చు జంకుచు గఁనుంగొనుచుందురె బామ్రులట్లుగా

కారవవీరులారా! భరతమహాభిషక్కుంతమునాటినుండియుఁ జాతుష కారవంబులు
గలిగి పరమరాసుగర్వనిర్యాణావశుండయి భారతకేసరి యని యిప్పటి రాజచక్రంబు
ముందఁగ జేవవడసి ఫాలాక్షునైన లక్ష్మణుఁజేయని బిరుదుమగండై కురుసంశాంతకా
రుండగు భీష్ముం డవతరించిన గొప్పవంశంబున జనించిన మన కారవవీరులు తమయింట
జొచ్చిన క్షత్రియాంగన, శుద్ధాంతమనాసినిని పరివృత్తధ్యంబున కీర్చి తెచ్చుట!

ఉ. దీవుల నేడిట నిర్జయః♦దీక్ష జయించుటా వీరశౌర్యల
క్షీవిభవంబునం ద్రిదశఃకేఖరు గెల్పుటా భూరితక్షి వి
చావితవైరులొటా సభ ♦ ద్రావిడి నీగతి నీడ్వ నెంచు ట
య్యా! విన ధార్తరాష్ట్రుల మహాశయ మీభువి నిండియుండగఁ.

అద్యులారా! సభలో నింతనేపు నిర్భయముగా నుపన్యసించుట శ్రీలకుఁ దగదని తెలిసియు దురాగతావాత నారీమయంబు గలదాన నగుటచే వినువారికి వినువుగనుండిన జెప్ప నుంకించుచుంటి. పది నిమిషములకాల మిండు. విద్యాధికులయి, పరాక్రమావ్వుతులయి, ధర్మవిదగ్ధులయి, పౌరుషగాఢిమణులయి, బలవజ్జనవిభ్యాతులయి, ధనుర్విదగ్ధులయి, వీరవరాగ్రియానులయి పరోపకారపారిణులయి, అభయదానకంకణచణతానులయి, విభ్యాతిగాంచిన నాభర్తలు కాలవైపరీత్యముచేతనో, మత్స్యగస్త్రకృతకర్మమాయావిలాసికిలికించితు లగుటచేతనో, శత్రునిర్మితమాయాసాగరనిర్మగ్నులగుటనో, అపూర్వంబుగ భార్యను జూదంబువల బూదబిడి యొడిసెను, సాహసంబున కాలవాలమై, బుద్ధిబులవేశేనబిజామరమై, జగదుత్పత్తిస్థిలయాదులకుఁ బంటచేసయి, పురుషయశోలతలకు మూలకందమగు భార్య వ్యతంత్రించి మానము కాపాడుకొనవలసిన కాలముకావునఁ బాణిజాధికంబగు గౌరవాభిరక్షణకై త్వికాలము నన్ను విడువుడు. మగవాడే స్వతంత్రుఁడనుకొనకుడు. రణపాంగణంబు నారీమణులలంకరించఁగూడదని తలంచకుడు. మీచేతుల నుండు కత్తులే పనిచేయునని యొచింపకుడు. సమరంబునకు సాధ్యులసామర్థ్యులనుకొనకుడు. ఆబలలు పర్యయోగించు బాణంబులు పురుషపాణిములు దీరుఁజాలనిని యొచుకుడు. సభాసదుల కధర్మకళంక మంటకుండుఁగాతమని గోపాలునిం బార్థించి,

మ. సతికిన్ మానము చూలువేళఁ బతియాజ్ఞ గోరకే దుష్టనం

తతి మాయించుట శాసనం బగును గాఢనక వీరవత్పీకర

స్థితఖడ్గాంచితతైత్వ్యధార గన సంసిద్ధుల్ ద్వరక రండు రా

త్పతి గొంతుల్ తెగఁగోతు లేనియెడలన్ దాన్యంబునే నల్పెనన్.

క్షత్రియులకు యుద్ధజయము లోకద్యముకీర్తిహేయకము. కావున నా భర్త జూదంబున మీ కొడిన రాజ్యంబును. క్షాత్రింబుగ నేను సంపాదించుకొని రాణి నయ్యెదను. చేత కానివో దాసిని వరపుడుతనంబు నేనెద.

భీష్మ—ఎంత దుష్కలము సంపాద్యవయినది.

మ. సుదతి! నీ వనుమాటల నివసించు భీష్మం డిప్పు ప్రాణంబులక

వదలక జాలకయున్నఁ జచ్చినటులే భావించు దుర్యోధనుం

డుదయం బొందిననాడె కారవల్లోన్మూలంబు గావించునం

చెద నూహించిరి వెద్దలిప్పు డదియే యేతెంచె నీవా క్షత్రి.

తల్లీ! యంతఃపురాంగణలు వీరభీమామణులయెనుట గౌరవసంరక్షణార్థము రణపాంగణంబునకుఁ బ్రవేశించుచుండ వినియు, మాచియు నిర్జీవప్రతిమవలె ననదలమై భవిష్యత్కలిధగ్ధంబుల స్మరించుకొనుచు, మావిషాదంబు దిగమృంగును నుండవలసిన కాలము వచ్చినది. ఆధర్మముఁ జూచుచు నిట్లు జీవించియుండుమని బ్రహ్మ ముండు కలంకము పోసి నా నగుట నాగికివాడు. స్వయదూషితులగు పృథువులకడ పరికింపు.

మానసాకరమున నుత్పన్నములగు నీతిరత్నములు కూపాంతరపాతంబులగు మత్రియముల వందయున విష్ణుకాళములయి యరణ్యవాసులకడ నుండు కుంభికుంభవిద్గతంబులగు ముక్తాఫలంబులవడువున నిరర్పంబులు గాక సార్వంబులగునా? సాహంకారులగు రాజులచే బరిపాలితంబులగు రాజ్యములు పృజలకు కారాగృహములవలె బంధపేతువులు గాని బంధవిరక్తుక్తసాధనములు గావు. అట్టి నిర్బంధవిముక్తి గోరిన నిష్పడు కాదు. భవిష్యత్కాలమునందైన కాంతిని వహించిన మీఠటి సాధ్యులవలననేకాని దేశంబు కుంభస్థితిలోనికి రాజాలరు. నీ వాగ్రహించిన మేమేకాదు లోకంబులు భస్మంబులు కావా? ఒకపాక్షిణి సహింపజాలని కష్టము లనుభవించిన పలువురు సుఖమందుట నాపాక్షిణికి క్షేమముగాని, పౌరభ్రాతృగతమును తన కష్టమునకై పరుల నిందించుట లుత్తమధర్మములు కావు. సాధ్య! విధివిధాన మపగిలిపాతమని తలంచి ధర్మమగిసి పర్వీణితులని యంతవట్టు పలికితివి. ధర్మస్వరూపుండగు ధర్మజానికన్న నీ కేడులోకంబుల ధర్మవిర్లయంబుఁ జేయువారు కలరా? తల్లి! యాతఁడే శతసంకృతవంబున బాసంగు వడిన చిత్రంబు గలవాఁడై దుర్యోధనగర్విస్తామనపీడితుండై యుండ నొరులు వాయెత్త గలరా? కురురాజుసభాంతిరాశంబున విదురున కొసంగిన నివాళిపశ్చెరంబులఁ గనుంగొని మారాడువా రెవ్వరు? పాత్రనకగృథలంబుఁ దప్పింప నేరికి వలనువడు? మతియు దురభిమానగర్విస్తులగు వారు హితులహితవాక్యములకుఁ జెవియొగ్గుదురా? పౌణ్యమున కంటె నెక్కుడగు మానసంరక్షణార్థము స్త్రీలు స్వతంత్రించుట యధర్మము కాదని నిశ్చయము గాఁ జెప్పెను. కాని భర్త యనామధ్యుడయి పట్టుచేయుటయుత్తమము. నీభర్త ధర్మబద్ధుడయి అట్లురక్షింపఁడను గాని యశక్తిచేఁ గాదు. భర్త సంరక్షింపఁచున్న ధర్మమును కాపాడుటయే భాగ్యకు పరమధర్మము. పాపిష్ఠులగు కర్మలు భాగనాశనములుగాని యవ్యసార్గధ్వంసములు గావు. అన్యధో, యన్యధో భర్తను తేనినె దిరస్థారముగా బలుకుటకన్న మానము వహించి యుంట నివంటి యిలాండ్రకు శ్రేయస్కరంబు నుమా! ఇది యాభీష్టుం డుపదేశించుటకాదు. జ్ఞాపకము నేయుటకా దలంపుము.

దౌర్బాగ్య—(తలపంచి) మొగమున కోపము అసహ్యము చూపించుచు నిలువ వలయును.)

కర్ణ—గడును పెండ్లా మఁ నిల్లుండవలయు. రచ్చ కెక్కి పిర్బయముగ వ్యవహరించుట నడువఁగల్గు పడఁతుల నతిశయ బంధనా గారియుల నిర్బంధించిన పిచ్చియొత్తిన వానరములవలె బహిష్కరించారపరాయణస్వాంతిలయి సమయము వచ్చిన పిచ్చి బడ నెంతురు. సహజముగ నిపు మీపుత్రి వందమా? వైరికర్మహాసాధ్యసీక్ష్మతశిరోజాండం దుగిడుండు లోక విడితపరాక్రమవంతుడగు కదా? పీరపత్ని వందమా? దూత్య నిర్జితానులై, దురభిమానవిఫలీకృతశౌరులగు సాంఘికపరిచక పట్టుమహిషినిగదా? బనీ! వాంచాలీ! దూర్భేతాచిమానవై, నిరంకుశనాపానవిశిష్టపాండిత్యనిపుణవై, సభాస్థలంబున నాట్యంబునల్లు నటకాంగనవలె, త్రిపుకొనుచు మహంకాళివలె కేకలువేయుచు, భిక్షము పట్టెదనన్నునాత్రిమన నే కూరాగ్రేయలు దిగులాండెదరనియెంచితివికాబోలు!

ఓ! పంచభర్తృకీ! సూతాచ్చిద్ధతాస్యమనోవృథచే పరిపద్యంగ మనుమాట ముచి పీఠ పరల సూదవిన్యానితారదులు గా నెంచి నిర్లక్ష్యముగా మాటలాడసాగితివి. లజ్జాకరము. పాపము నీ వాక్యములు నీ భర్తను మఱిత పారుపహీనునిగాఁ జేయుచున్నవి.

మ. వెరవా? లజ్జయు? మానమా? తగవ? గంభీరప్రలాపంబులూ? పరధర్మార్థవిచారణంబ? సభలూ? వాత్సల్యమా? యుద్ధమా? తగుణీ! భారతదేశగౌరవము దగ్ధంబంద నిట్లాడదే

పరురాడ్చూమిధవుండె భర్త యింత నీతిను న్నాటెనా తోదరీ!

పాపము పిడుగునంటి దాస్యవ్యాపారము నీ తలపై నిడిన భర్తలపై జూపదగు వ్యాప హరపారుష్య మీ సభాసదులపై చూపించి దుఃఖించును శమింపజేసికొన నెంచితివి గాఁబోలును. నీతోడ రణవ్యాపార మొనరింప దుర్యోధరనిర్జితసాహంకారులగు పాండవుల కన్న వినిర్లతమందాతొలెవ్వరు? ద్రోణకిష్యాగ్రయాము లయిన భీష్మార్జునులనే రమ్మ నుము. పరుపడితనంబునకు నడుము బిగించుకొని దాసి పగుటచేఁ గత్తి బట్టుట కధికారము లేదుగాని, సమ్మర్జనములంబు గ్రహించి పరాగచయంబులపై పక్షమంబుఁ జూపింపుము యవరాజా! వెనుకంజవేయుచున్నా వేమి?

దుశ్యుఁడీసి! పశువా! దానివె యుండి రాఁబోకడలు మానక తేనికై కారు లఱచుచుంటివి. నీ కాపనాకారములకు జంకి, నిన్ను విడుచు పంద లిం దెవ్వరును లేరు. ఏవు సత్యవాణివైన నీ కీ యెదుగురు మగలవారై యేమి? నీ కీగతి యెల పట్టును? మానహీనులయి నీ మగలు దూతమున నోడి నిన్ను మా స్వాధీనమొనర్చిరి. నిన్ను వివ స్త్రును జేసిన నడ్డుపడు మగవానినిఁ జూపుము? ఏకు దిక్కు గలిగిన జేవృకొనుము. మయసభాభవనమున మా దుర్యోధనసార్వభౌమునిఁ జూచి నవ్విస చిలుకనవ్వును సభా సదులు చూచెదరు. మఱియొకమా టిప్పుడు నవ్వుము. పారుపము గల మగవాఁడ కనులయెదుట భార్యను పరాభవించుచుండ, ధర్మము ధర్మమని యొర్పుకొను మగవాఁ డుండునా? పారుపహీనుల చెట్టుబట్టిన మగువగతి యింతదిగా నెఱింగి దేవుఁడు నీ మొగమున బహుభర్తృకపు గమ్ముని వ్రాసినాఁడు. నీ కర్మ భావగా నుండిన నొక పారుపపంతు నాశ్రియించుము.

భీము—(కోపముతో) ఆర్యులారా! కురువృద్ధులారా! నిరంతర సత్యనిస్థాగరి వుండగు యుధిష్ఠిరసోదరుఁడగు భీముండు పలుకు పలుకులు సావధానులై యాలింపుడు ఈ యుద్ధవృత్తాంతాధిపతింబైన సభాంత రాజంబున జడుగుచున్న మహాఘోరపాతికంబుఁ జూచి మైమగచుటచే నిందియింబు లస్వాధీనంబులయి మానసము దుఃఖాక్రాంత మగుచున్నది. దుశ్యుఁడా మాధ్వగనగర్జన ముఖాఘాతమున గుక్రుదాగనుల వెన్ని ధానంబున ధర్మాగ్రక్రిమణఁ బొనరింపినఁ బద్ధలు నమ్మి త్తమిలతుండు నమ్మకమున నింతదనుక యుధిష్ఠిరాజాపాశబద్ధుండయ్యును, జనుపరాభవ సరిక్షణికోపాకు శుక్షణి విక్షేపయాతృవ్యాలాక్షిప్తఁ డగుభీముడు, గర్వోద్ధతుండము అగ్రహిణులైన బంధంబు పెకల్చుకొని విడఁచడి సాహసంబు జూపుచున్నాఁడు.

ఉ. అన్న సహింపజాలను మహాగ్రహవేగము ధన్యపద్యతుల్
మన్నయిపోవనీ మఱియు * మండని నుండని లేకపోవనీ
కన్నులఁ జూచి భార్య నొక * కప్పుడు బట్టలు విప్పుచుండ భీ
మన్న సహించుచే నిపుని * మాడ్చుడె నానిని మంటఁ గల్పడే?

అహా! యేమి కాలవిపర్యాసము. ఏమహాసాధ్య పతివ్రతాకులాలంకారయై
మధ్యమలోకజనంబులకు పాతికకాలస్సోఁజీయులగు సాధ్యులాలములలో గణియించఁ
బడెనో, ఏయపాంసులూశిగోమణి వేదమంత్రము హన్యవహనోద్భవయై, యయోనిజ
యన జగంబుల ఖ్యాతిఁగాంచెనో, ఏసతీరత్నంబు పాండవపలచకపరివేషితయై, ఆనూ
ర్యంపశ్యయై దిగ్విజయపరాక్రమపార్జితధూపాల శిగోదలసిక కిరీటకోటిస్థగిత రత్న
మరీచిభూషిత పాదారవిండుయై పృథ్వికాశించెనో, ఏ యువతీరత్నంబు రమారమణ పాదార
విందాకాంతమనీషయై చెలంగెనో, ఆపతివ్రతాతిలకము, ఆవీరపత్ని, ఆవిద్వివత్కాల
రాత్రి, ఆవిదుషీమణి, ఆర్తయై, అనాథయై విలపించుచుండ,

ఉ. ఆ వనజాననం గురున * లావళదుండు గడంగి రాజనూ

యావభృథంబునందు వసుధామరమూత్రపవిత్ర వారిధా

రావళి చేసి పావనములైన శిరోజముల * గహించి పా

పావముల * శీర్షి వెచ్చెను భయంకరనృతిని జూచియుంటిరే!

వాతవేగావధూతిం బయన పతాకవలె దుశ్శాసనాస్పృష్టవేషయై, విరగ్ణయై,
కోపలజ్జానరహయై, కుగతికయై భాగ్యము జూచి యూరకుండఁ పురుషుండు
నికృష్టుండు గావున దుశ్శాసనకంఠశిలుంతనం బొసరించుచున్నాడు. (అని యెగు
చున్నాడు.)

ధర్మ—(భీముని పట్టుకొని యాపుచున్నాడు.)

భీము—భవదాదృతధర్మపదేశార్థంబు రిపునధోద్యోగవిస్మృత మానసుండ
నైన నన్నుకట్టుచున్నది గావునఁ గాలనిరీక్షణ మపేక్షించి బ్రతివజ్రేన వితుండు.

మ. కరువృద్ధుల్ గురువృద్ధభాంధవు లనేకల్ మాచుచుండు నన్యనో
ద్ధరుండై ద్రావిడ సిట్లు సేసిన ఖలుం * దుశ్శాసన * లోఁభి
కరలీల న్యధిమించి తద్విపులన * క్షుణ్ణైలరక్తానుని

ర్మర ముర్వీపతి సూచుచుండ నని నా * స్వామితు మగ్రాకృతి.

ఉ. కొట్టెద టొమ్ము బ్రద్దలుగ * గుండలు కంఠలతోడఁ బండ్లచే

బట్టి బైల్చి రక్తమును * పానము సేసెద లోని ప్రేవుల

జాల్పడఁ గలతమాలగ నెనుం గనువారల కదుభ్రతంబుగాఁ

బట్టి రణాంగణంబునను * పాతశర కము మేనఁ బూసెద.

రక్షకులపాంసనుండగు హిరణ్యకశిపుని భీకరకళాసర్వభవిర్గతజ్ఞాభిలుండగు న్ననించుండు నఖిలుల నక్షుకములుంబు బద్ధలు చేసిపట్టు, ద్రౌపదికేకాబహుకరణ మహాపాతకిం బట్టి వృద్ధముకవాని నిచ్చేదనం బొప్పి, రక్తమునుపంచదాగపానమువలె బొట్టనిండ బట్టించెద. అల్పజరాశయంబున, నీచులగు బ్రహ్మ జల్లించేవల దేనినట్లు దుష్కాననోదరంబు గరద్వయంబునఁ గుళ్ళగించి మాంసతేకంబులం గలసిన రక్తంబు కాశ్మీర దేశాగతకుంఠుపంకిలంబగు చందనంబు వడవున నామెయిరిండఁ బట్టించెద. దుష్టదుఃఖాగతి దుశ్శీలులగు కారసనోదరులు రారాజు దుర్యోధనసార్వభౌముండు మాచుచుండ మహాసాధ్వీశిరోబాకగజానివుండగు యువరాజాధమున్నట్టి యీగదచే వంచాన్యంబు మడగంధసింధురకుంభంబువడువున వీని తల వక్కున వగులఁగొట్టెద. ఇందులకుం దప్పించి బిశ్మిలతామహుల గతికిం దప్పినవాడను. గురుజనావధీరతసంజాత పాపలోకంబుల కేగువాడ. మత్రియు నో ద్రౌపది! వెఱవకు. కోపావేశంబున మఱచితి. ఇటు వినుము.

ద. ముకువగు నీచువేణి నిక మూర్ఖుని, * నీచుని, దుస్సనేను భీ
ముండు వధియించి రక్తమున * మించిన చేతుల సీకరోజముల్
వడివడి జ్జిగిడిసి ముడువంగల * ధీరుడు చూడు మూలఁ ద
ప్పడు సతి ధర్మజాగ నిటు * వ్యర్థుఁడగు గనుపట్టె వీరుండ.

దుష్కా—అశక్తుడుగనవాసనంబుల కిటుక విహించరాదు. నావనిలో నేను జాగ రూకుండ నయ్యెద. అధిశూన్యంబులు వ్యర్థఫలంబులుగదా యుష్మత్తత్ఫలపంబులు? ఓసి దాసి! రా! (అని ప్రస్త్రము నూడఁడిను లాగుచున్నాడు.)

ద్రౌప—(వస్త్రమును పట్టుకొనుచు విచారముతో) ఆహ! తుదకు నాయవన విషమస్థితిఁ జేరెను. సభ్యులుచేతీం రి. భర్తలా కాలనిర్జితబలాహంకారులైరి. భీష్ముండంతటివాఁడు దుష్టరాజునకు నొక్కిచ్చెప్పజాలక నన్నే మందలింపుటకై ప్రారంభించి నాడు. ఇప్పుడు నేను పతివ్రత నగుచునా? కానా? సంజేహమేల? నా వ్రతమును పూర్తిగా నాచరించుటలేదా? లోప మొనరించితినా? లోప మొనరించుచుంటినేని, యా సతిధర్మమే నాకు శరణ్యము. ఇంక నాకు వేరు దిక్కేల? ధూర్ధమేల? ఈ సభ్యులతో పరిసంగమేల? ధర్మము వేదరోదితమై, వేదము సత్యమై, జగన్నాటక మాయామనకాంతరపరియగు పరమాత్మయే శ్రీకృష్ణుండయిన, ధర్మమునవే నూర్య చంద్రాదులు తిరుగుచుండినఁ, బంచభూతసంచయవ్యాపారములు ధర్మమునవే జరుగు చుండిన కట్టి ధర్మరాజులొ నొక్కటియైన సతివ్రత మాచరించుచున్న నన్నీ మూర్ఖులు, ఈకుహరాస్వరూపులు, ఈదయాహూన్యులు, ఈ నీచు లొనరించు పరాభవమున నాప్రాణమానములకు నీదత్మాత్మను వైచరిత్యము సంభించిన నూర్యచంద్రాదుల గమ నంబులు శ్మశ్ర్యస్తములు కానా? భూవ్యాకాశము లేకయు శన్ను ముంచితయనా? గిరులు సుతంబులై యెగిరి నాతలమై బడనా? చూరుతుండు స్వస్వరూపంబులు గెకొని నన్ను లోకాంతరంబు నేర్పఁడో సప్తజిహ్వాండు తివ్రజ్ఞులలం బరమి నన్ను

మాడ్చుడా? సకలప్రాణిహృదయాంతర్వర్తియై, సంసారసాగరతరణోపాయతరణియై, ఆర్తతాపిని పాపముడై, అనాథజనగక్షణుండును విశేషించి నాకు సోదరుండయిన శ్రీకృష్ణుడు ముగ్ధుడనునా? కృష్ణా! భర్తృపాపనేవయే పరమైశ్వర్యంబుగాఁ దలంచి మనోనగుని పాదతీర్థమై గంగాతీయంబుగా నూహించి పతిసందర్శనంబే పరబ్రహ్మ దర్శనంబుగా భావించి యాశ్రయనాథు నుఖదుఃఖంబులు నానుఖదుఃఖంబులుగా నెంచి జీవితేశుని వాక్యములు వేదమార్కములుగా న్మరించి, రేయుంబవశ్యు తలచునప్పుడు, చెప్పు నప్పుడు, చేయునపుడు పతినేవా పరాయణురాలయతి నేని దుగ్మదాంధుల సాహసిక వ్యాపారంబుల లోకములు భస్మములు కావా? పుణ్యలోకంబు లల్లాడవా? బ్రహ్మాండము దోర్లవా? సూర్యుడు సర్వదా యస్తమించుచుండా? యమలోకంబు వడంకదా? ముమ్మారులు పసిపాపములు కా? శత్రువులు నశించరా? క్రిమిహావిష్టు పవతారంబు లెత్తరా? ఇట్టి విపరీతంబులు పృథివీపతన సతివీరల పేరులు నాశనములు కావా? ఈ దుఃఖాత్ముడని, నాకు దిక్కుగలదేని మానుకోమ్మనిగదా ప్రస్తుతము లాగుచున్నాఁడు. మామనీషహృదయాంతర్వర్తియగు పరమాత్మ శ్రీకృష్ణుడని భగవానుఁడేదిక్కుభక్త పరాధీనుండు దిక్కుఁగాడా?

మ. బలవంతు ల్గుణవంతు లార్జునసేఁ వాతంల్రమర్మజ్ఞుని
స్తులధీమంతులు వైదివీరకలసంఁ శోమాంతకాభు ల్స్వతుల
చలమానాన్ దమభాగధేయము సభన్ ఁ జాయాపణద్యూతసం
చలితాత్మార్థనిగర్హు లైరి గను కృష్ణా! దీనసంరక్షణా!

మ. ఎవరిం జీరఁగనేర్తు రక్షణలు నా ఁ కేరీ దయంబోవది
కైవ రీఘోరపరాభవార్పులకు నెఱ్ఱే దప్పదున్ జాలిదా
ల్పవై కాపాడవె దుఃఖమాగ్నవై దయ ఁ న్బాలింపవే దీనబాం
ధవ! యార్తావన! ద్వారకానిలయ! ఁ కృష్ణా! దీనసంరక్షణా!

మ. ఖలుఁ డీవేళ సభాంతరాళమున వీఁక న్నట్టి నా కట్టుబ
ట్టల విప్సం జతనంబు సల్పు నృపశుంఠ ఁ న్మాన్మగా లేక భ
ర్తలు భీష్మాదులు చూచుచుండి రిట నాఁర్తత్రాణపారిణ చె
లైలు దుఃఖాల్లి మునింగె, నీచుదని జాఁలిం గొల్పు కృష్ణా! హరీ!

కా. హాకృష్ణా! జగదేకబంధు! సదయా ఁ యార్తార్థినిర్వాపణా!
లోకారాధ్య! మహాప్రభూ! సతదయాఁభూ! దీనమందారమా!
నీకన్న గతి లేదు ద్రావిడి మహానీచసత్థిం జెందె వే
సాకన్ గమ్ము దయాల్లి! ద్వారకపురిఁ సంస్థాన! కృష్ణా! హరీ!

శ్లో॥ నందాదిగోనజనమందార మంతరిత కుందాదిమూల్యనికరం
మందాకిసేనలిల బృందాచీరూపిత సునందామృతైకచరణం
బృందారక ప్రీముఖి సందారితారిఘనబృందాటవీదహానం
పందే కృపాని తన పాదారవింద లనదానందపాంసుపటలం.

ఏమి, నాకు దిక్కుగలిగిన జెప్పుకోనవలయునా ! ఓయి ! నాపాతివ్రాశ్యమే
నాకు దిక్కు. అంతకన్న బలమగు దిక్కుగలదా? అది చాలదా? చూడు నీవు
వృద్ధులండ వయ్యెదవు.

మ. హరియో శంకరుడో విరించియె సుభాః హారాధినాథుండోని
ర్జగుభో సూర్యుడూ చంద్రుడోయెవరో వశ్రుంబక్షయంబంచుని
త్తలి గామీనము గావరాగో దురాత్మా విప్రుడో వశ్రుముల్
నెరపా సాధికి నీకు చేతనగునా ♦ విప్రుగ నావశ్రుముల్?

మ. సత్తినై కృష్ణకదాబ్జభృంగమతిన్ ♦ సత్యవ్రతాచారనం
గతి నై భర్తృమనోనుకూలగతిన్ ♦ కాపట్యరాహిత్యన
త్వత్తినై యః కిం దేవ ద్వారకపురివాసుండు శ్రీకృష్ణః డీ
స్థితి నామూనము గావ నక్షయముల్ ♦ చీర ల్వడిక బంపఁడే.

శా. పాతివ్రాశ్యము ధర్మమై యదియు నే ♦ పాలించుటే సత్యమై
చేతం బెట్లు మనోధవార్చనకథాః సిద్ధాంతకల్లోలినీ
యీతాయాతరహస్యవీచికల నెఱయ్యంబొప్పు దూఁగాడు వి
ఖ్యాతింగాంచిన నే వివశ్రునయనం ♦ గగ్గోలుగావే భువుల్.

(అని విష్ణులిఁ జెందుచున్నది.)

దుక్కా—(కొన్ని బట్టలువిప్పి) ఓసీదాసీ! ఇందునకా పోతిగామిని నాలుగు
మారులు తిప్పినది. గుడ్డపై గుడ్డ కట్టుకొనుటకా! నీమత్రిపుగారడితనము తెలియని
నా చెవరు? ఖురీతలఁచికోమహంసలభువార్గళం డగు దుక్కానకుండు వశ్రుములు
విప్పుజాలక పోవఁడు. ఎన్ని బట్టలు కట్టితివో చూచెద.

ద్రౌపది—నావశ్రుమును హరించుచుంటివా? హే! దయామయా! నామస్మరణ
మాతృభస్మీకృతపాపనంపయా! ఆయోనిజన్తె, వీరపుత్రినై, వీరమాతనై, భీరవీరపత్నినై,
భవత్పదార్గవిండాభిశమాశసనైన నా కీ కష్టకాలంబున, నీ యాడుపడుచు నభాంత
రాశంబున మానభంగమునొందుచుండఁ గాపాడనా? ఓ నందనందనా ! మానము—
పొగొను—సరాభవము—సరాభవము—(అని నిశ్చేష్టితులాలగుచున్నది.)

దుక్కా—నీ పార్శ్వపలకు జేవుఁడు దిగవచ్చుచున్నాడు! (అని విష్ణుచున్నాడు)

కర్ణ—ఓ యద్యుషహీనుగాలా! నీ యిడుములు కనులారఁ జూచినకొలఁది నా మనము మిథుల భేదమునొందుచున్నది. గొప్పయింటిబిడ్డవు. నీరి గలదానవు పాప మా గాండీవిచేఁ బరాధనింపఁబడిన నీతిండిగ్రి తన మానసంగక్షణార్థ మిపాండవుల నల్లుండగ్రి జేసుకొనఁ దలఁచి నీ స్నేహ్యుత్పత్తితదానులగు మానహీనుల కంటఁగట్టి నాఁడుగాని, నీ రూపరేఖానిలాసములకు, నీ ధ్యాయసాహసములకు, నీ నేర్పరితనమునకు నయిదుగురు భర్తల వరించుటకంటె సాగ్యభోమ రాజాధిరాజ బిరుదాంతుడై, శూర వీర మిత్రమండ లుండై, సకల సంపదలచేత భూలోక దేవేంద్రుండై, ద్యూతమాన నిన్నుఁబందెము పెట్టక తా నోడక శత్రువైభవముల నొడిచికొనిన రాజాచూడామణి నొక్కరిని భర్తగావరించుట పట్టపుదేవిగా నుండుట నీకు తేముము నుచు. సభాంతరాళమున తుత్తియాంగన స్వతంత్రిఁబది వివాహమాడుటకు ధర్మకాస్త్రము లక్షణ నొసంగినవికదా.

దుర్యో—(ద్రావిడీక తనతోడవైఁ గూర్చుండుమని సంజ్ఞఁజేయఁచున్నాఁడు)

భీము—(కన్ను లురుముచుఁ జూచి) ఓరి మాయాద్యూతసమాగతద్రవిణమదాంధ! కారవాధమా! అగ్నిజాజ్ఞాబద్ధులయిన భీమాదుల నశక్తులుగా నెంచి నీ వొనరించుచున్న నిష్ఠురంపుచేష్ట లనిష్టంబు నీ కొనంగునని స్పష్టముగా నమ్ముము. సభాసదులారా! అధర్మావలోకనకుతూహలస్వాంతుండగు గుర్జిడిరాజుకడ నిర్భయంబుగ దుష్టవ్యాపారపరా యణుండగు నుయ్యధనాధిమంగూర్చి వీరసింహుండగు భీముండు నలుకు పరిశ్రమ నాలింపుఁడు. ఇట్టి పగ్గతిన మీ రాన్నఁడు వినియోడర. ఇకముందు వివఁజోయ. మఱియు నీ పగ్గతిన భూతకాలవీడులకు సహపాతియై, అధునాతనవీర కేసరిశిరఃకిరీటాలంకారమై భవిష్యద్భారతవీరుల కాచార్యరూపంబై, ఆత్మిత్యశూరులకు భయంకరంబై, శత్రుప్రతి పాగ్ని ప్రిణ్వలనంబై, పారుషోత్సాహకరంబై యుష్మచుండుఁగావున, దత్తావధానులు గండు. వినుండు. న్యాయపథానువర్తినయై సందసందసపాదాభిప్రాయబాతయై ధర్మవిశేషపుంజీకృతసహస్కృతియై సభాంతరాళప్రకటికృతసాక్షిధర్మవిభవాభిరామయై చెన్నూరు పాంచాలిని, అయోనిజను, అనూగ్యంపశ్యను. న్యాయసభనిర్భయంబుగ భర్తృ సన్నిధానంబున అధమకులసంజాతప్రబోధంబున రాజశబ్దమాత్రాగ్రి ధీభూతచిత్తుండయి పాండవపట్టుమహిషిని తన తోడవైఁ గూర్చుండుమని కనుగొంటుచు సంకాస్సాలన మొనర్చు దుర్యోధను నాయోధనంబున నెల్లరు చూచుచుం

మ. కపటద్యూతసమాగతద్రవిణః+దుష్కాదంబరీపానమ

త్వపరాధీనత ద్రావిడీక గురువువై + దార్పంగ యత్నించు నా

* కపిలోత్సంగ మరాతికంతవిదళః+తోష్ణన్యనద్రక్తన

ల్లవితోగ్నిగ్నిగదాభిఘాతముల జీక్ష్మల్ సేతు నే నాజిలోక.

* (కపిలోత్సంగ మరాతికంతవిదళః+తోష్ణన్యనద్రక్తన)

చ. ధనబలరాజ్యనంపద మదఃప్రభితప్రభవస్త్వయుండు దు
 ర్జనసహవాసనాశితః రాకృమజిహ్మమనస్కు రాజవ
 త్నిని దనయంకభాగమున * నిల్వ మటంచును చూపు దు
 ఘని రణమందునకొ గురువు * చూర్ణము జేసి వధింతు మద్దదకొ.

మత్రయ వైరిగళబడికాయమానమదీమహాపదండవరివ ర్తితగదాదండభిహూ
 తంబున నా యంకంబు పొంకంబు వాడెది. ఆ తొడ పొడిచేసెద. ఆకులు నురుము
 జేసెద. ఆ యుత్సంగంబు విచ్ఛేద మొందించెద. ఆయూరువు కోరివేసెద. పౌఞ్జంబుతో
 నాన్న సీమంభిమానతోడను విరిగి కొట్టుకొనుచుండ రణరంగింబున,

చ. తొడలు విఱింగి రక్తమున * దొర్లెడు దుష్టుని గౌరవేషు భీ
 ముండు కడకాల వేగ శిరఃముఖజేడదన్నుచు చీ దురాత్మ దు
 ఘ్నుడ మును స్పృష్టశిరః దొడను * జూపిన దానిఫలంబు బూర్తిగా
 గుడువుమురా యునంగ నిదుఃగో సభలో శవఫంబు సల్పెపక్ష.

ఇందులకుం దిట్టితీసేరి మాపు స్త్రీసమాగమదోషం బనుభవించువాడ. (అని
 యన్న గారి ముఖంబు చూడవలయును.)

కర్ణ—అవును. పాపము శక్తిలేదు. భార్యపరాధవము జూచి సహించలేడు.
 మంటలచే రోషమును వెల్లడించుకొనక పోవుదు.

దుశ్శా—ఓసి గారడీ! త్రిము! ఎన్నిగుడ్డలు చుట్టినావే. దిసి మెలతో నిలువ
 బెట్టెదనులే: కులకకు.

సభ్య—ఫిక్. థిక్. పాపము - ద్రోహము - వినాశము - వినాశము.

ధృత—ఏమి యీ కలకలము?

గాంధీ—పెద్దకొడుకు దుందుడుకుతనము! విదుకుని పిలిచి విచారింపుము.
 గాంధీయము చేయిపెట్టి కలచివెట్టున్నది. వంశమునకు చేటు పూడునట్లున్నది.

దోర్ని...నాయనా! పృథోదరా! కతిప్రతాపరాజు... పిలిచెనది. కారవ
 వివాహపిన్దంబు లంకురించుచున్నవి! దుష్టవధానుయాయు... గాంధీరాష్ట్ర పీఠల
 ద్యోగ్యహంబుల గాక ఘాతక ఘాతాత్మకంబులు సేరేగుచున్నవి. కరవ స్త్రీ పౌద
 మాంతి రాశంబుల వేర్లు మంగళహస్తంబులు మనోగతి మఱితిరేకంబుల ది ప్రంబు
 లగుచున్నవి. దృశ్యరాష్ట్రాన్ని హాత్యాత్మకతనంబున పరిశుభా ప్రవేశించి గర్భం పరుచు
 చున్నవి. గార్హ పత్యాహవనీయదక్షిణాగ్నులు ప్రకాంతములయినవి. సాధ్యమలంకార
 యగు గాంధారి... బాద దీపగవిపొంగురాగ మగుచున్నది. దుర్మరలకతంబున
 వంశోపపదంబు సమీపించుచున్నది. మీమిత్రులంబులు సమిత్రులంబులు గావు
 నీసృష్టి నెఱవేలును. ఇది కాలముకాదు; కోపంబు జూపించు నిది యదనుకాదు.

గురుభక్తికలవాడవు. కావున నీ కుపదేశింప నా మన ముత్సహింపుచున్నది. అగ్రజాజ్ఞ నాదిరింపుము.

భీము—(అనన్యముతోఁ దలవంచుకొని చతికిలబడుచున్నాఁడు.)

గాంధారి...నాయనా ! విదురా ! నీ పృథువునకు సవిస్తరముగ నవిషయముఁ దెలియఁజేయుము.

విదు... (ధృతరాష్ట్రుని సమీపించి) మహాపృథూ ! పాండవరాజమాయవైభవ సందర్శనసంజనితామయాకాంతింతుండగు దుర్యోధనుండు మాయాద్యూతమునెపంబున ద్రౌపది నొడిచికొని నభాంతకారభయన వివస్త్త్రంజీయ దుశ్శాసనుండు నశుముకటుకొని సుయోధన రాధేయానుమతంబున వలువ లొలుచుచుండుకొంటున్న భవదగ్నిహోత్రీ బ్రాహ్మణ సకలలకు నివాసంబయ్యె. అగులు చూచినని. ఉత్పాతంబు లుద్భవించినవి. ఇంక వంశక్షేమము పుత్తునిప్రాణరక్షణయు జేయుభారము దేశవయధీనమయియున్నది.

ధృత...నా యుపేక్షయే యంతి తెచ్చినది. నాయనా ! సుయోధనా !

చ. పరమపతివ్రతక సభఁ ♦ దపస్విని పాండవధర్మసత్త్వి ధ

ర్మరత నయోనిజం బ్రకృతిమానవభామినిగాఁ దలంచి యి

ష్పరములు వల్కఁగఁదగునె ♦ బాహ్యమునాదిగ ముక్తుభావనం

బెఱిగితి నీ నిమిత్తమునఁ ♦ బెద్దయు దుఃఖశులైరి పాండవుల్.

నాయనా ! నలుమారు విదురగితి యాధారముగ నడువ్రుము నా నుడువులఁ దెడచెని నిడి కులమున కుపదేశింబు తెచ్చిపెట్టికొంటిని. ఇంకనైన ధర్మాశ్మలగు పాండవులపై దురాగ్రహంబు మానుము. సకల బాంధవహితంబుగ నేడ జీయఁ దలంచుదాని కంగీకరించుము. నిత్యము ప్రాంతికాలంబున వంద్యులగు నీ యధారికు నమస్కరించి పాపములం బాపికొనుము. విదురా ! అమ్మాయిని పాంచాలిని నిలు బిలువుము.

దుర్యో—(అనన్యముతోఁ దొలగిపోవును.)

గాం...ఏది కోడలు?

విదు...(ద్రౌపదిని సమీపించి) సాధ్వీ !

ద్రౌప—(గాంధారిని సమీపించవలయు.)

గాం...అమ్మా ! పాంచాలి ?

విదు...అదుగో ! పాదాభివందన మొనర్పఁ బూనుచున్నది.

గాం...(తేచి ద్రౌపదిని కాగిలించుకొని) అమ్మా ! నవీను! నావంటి పెద్ద దానిచెంత నాకంటె దెడబుచ్చిన అనునెలల ముందు నీ పాదాభివందన చేయుచుము. లోకంబున గల శ్రీరాజులెల్లఁ దల్కట్టుగు పాతంకృత్యమహిమగిరివంబుఁ బ్రకటించిన నీ కవితృకిరీరమును గొంగిలించుకొననియ్యు. మావంశమును దరింపఁజేయుటకు నవకరించిన శ్రీమహాత్మ్యుని. నీ పాదోదకము సకలనీమంతినీమంతిధారణా ధోగ్యంబు. నిదర్శనంబు సమస్తపాపక్షయంబు. నీ నుడి బ్రహ్మస్వరూపంబు; నిన్ను

స్పృశించినఁ బాపాత్ముల పాపంబులు నాశనంబులగును. నీ కవకార మొనరించిన దురాత్ముల పాపంబులు, నీ కరుణాకటాక్షవీక్షణప్రసారము లేనిది యొక్కటికిని నశించనేరవు. ఇటురమ్మ. (అని భృతరాష్ట్రుని సమీపమునకు దీసికొని పోవలయును.)

ద్రౌపది—పాండవపట్టమహిషి, కురుకుమారపరాభవీభూత, ద్రౌపది నమస్కరించుచున్నది. (అని నమస్కరించవలయును.)

ధృత—అమ్మాయి! నీవు నా కోడండ్రయందుఁ బూజనీయురాలవు, నా కోడండ్రినేలే? స్త్రీసముదాయములకెల్ల వందనయువు తల్లీ! స్త్రీల కన నేలే? పుణ్యులగు పురుషానాథులకెల్ల స్మరణీయునుగుణగణ్యువు. కావున నుపేక్షాదోషమున నేఁ జేసిన నా నేనము నైచి “విశ్వసమాశ్రిష్ట్య” యను న్యాయంబున జ్యేష్ఠుని యిల్లాలవు కావున, నీ మణింపలగు నుయోధాబాలుల కుమారులగా భావించి వారలపైఁ గ్రోపంబు నాకుగా నైచియు నాధ్య! నీకుఁ బ్రియంబు నేనెవ. నీయిట్ల మెద్దియో వేడుము.

ద్రౌపది—మహాసభా! యీ నేపకురాలు తమ కాశీర్వచనపాత్యురాలుగాని న్మోక్షార్థురాలు కాదు. భక్తిమే జయముని నమ్మినదానను. దయచే నాకు పరము ప్రసాదించి దలం దితిరేని, దయామయుని డవు గావున మనునిభుండై, భర్తస్వరూపుండైన భర్తృజి. దినుచి దాస్యంబుఁ బాపవలయును. పరీభువు లట్లు కట్రాక్షించిన నహంకారాభిమానంబు మరలమగలుగు మరుక్షణ్ణనలాలితుండై పెరిగిన పరినిండుచు దావపుత్రుండననఁడును. ఇదియ నాయభీష్టంబు.

ధృత—అమ్మాయి! అట్లొనంగి; రెండవవయు వేడుము.

ద్రౌపది—భూవాలమికా! దయాస్వరూప! నాయభీష్టికంబు నెఱవేర్చఁ బూనితిరే. నాయభీష్టికు ననువునుపోదనలును తమ యాదునములతోను, వర్త్యవరూపినులతోడను, నాయభీష్టిక్షులు కావలయును.

ధృత—సాధ్య! వికోపవరంబు లొసగితి నింక మూడవ వరంబు వేడుము.

ద్రౌపది—దయాస్వరూపులగు తో మెన్నియైన వరంబు లొసంగ నమరులు. కాని కోరుటకు నా కధికారములేదు. కోమటి జాతియం దుద్భవించిన సాధ్యికి నొక్కవరమును, యత్రియాంగనకు రెండువరములును, కూడ్రీజాతిసతికి మూడువరంబులును బ్రాప్త్యాణసతికి నూఱువరంబులును వేడ నధికారము కలదు. కావున నెక్కువ కోరఁ జాలను.

ధృత—మహాభర్తస్వరూపురాల నగు నీకుం దెలిసుచి భర్తరహస్యంబులు కలవా? నీనుగుణములకు మెచ్చితిరి. నీవు కోరకయే వరంబు లిచ్చెద. నాయనా! యాధ్య! సోదరసహితుండవై యొకవరి యిటు రమ్మ.

పాండ—(పాండవులు వచ్చి భృతరాష్ట్రునకు నమస్కరించవలయు.)

ధృత—అబ్బాయి! భర్తనందనా! నీవు సదావృద్ధోపసేవివి. ఎల్లభర్తములు మీన యెఱుంగుదువు. తెలియక నీ కెక్కుచేసిన నా కుమారు నేరము నైచుము. ఉత్తమ

పురుషుండు పరుల నేరములఁ దలంపకుంటయు, ఓర్పు కలిగియుంటయు, గుణంబుల గ్రహించి దోసంబుల విడుచుటయు సహజము గాఁ గలిగియుండును. ఉత్తమగుజావలంబ మండవగు నీవు కోరికలు మనంబునఁ జేరనియవు. కావున ననుజనహితుండవై స్వరాజ్యంబు గొని సకల సంపదలతోఁ దలఁదూగును నెప్పుటియట్లు నింద్రప్రస్థపురంబున కరిగి నుఖింబుండుము. వీను వెనుకముందు యోచింపక జూదం బుపేక్షింతి. అల్పబుద్ధి సత్కుండనయి వృద్ధుండనైన నన్నును మీ తల్లియైన గాంధారిని దలంచి, దుస్వోధ నాదులు నేసిన దుర్జయంబులఁ దలఁపకుండునని. స్వశాస్త్రవిదుండయిన విదురుండు మంత్రిగా సర్వధర్మవిదుండవయిన నీవును రక్షకులయిన, నికుటులంబు తేమంబుగా నుండును. వంశము కాపాడుభారము నీయది, నీరొండుకోరిక కల్గిన గోరుము.

ధర్మ—తండ్రి గారికోరిక దీర్చుటయే నాయభీష్టంబు. రాజులు దాయాద ద్వేషము మాని యన్యోన్యప్రియులై సతులు సాధ్యులై వంశములకును దేశములకును శుభములు సమకూర్చి పతివ్రతామహిమాభిరామలయి యుండునట్లు కీర్తించింపుడు. లోకజాలంబు శుభంబుగా నుండుటయే నాయభీష్టము. పాపము కాంతించుగాక! శుభములు వర్షిల్లు గాత !!

సంపూర్ణము

స ర స్వ త్రి బు క్ డి పో, బె జ వా డ.

=====

చరిత్రాత్మక స్టేజీ నాటకములు

ఆంధ్ర నాటకములు

ఒక్కొక్కటి ధర

రూ. అ.

ఒక్కొక్కటి ధర

రూ. అ.

రసపుత్రవిజయం ఇ. య. 1-2

రాణావతాపసింగ్ డిటో 1-0

చంద్రగుప్త సం. ఇ. 1-4

ఖడ్గీరాజ్యపతనము గు. వేం. 1-12

దుర్గాదాసు జం. ఇ. 2-0

రాణావతాపసింహ డిటో 1-4

బొబ్బిలియుద్ధము శ్రీ. కృ. 1-0

నాగవిక్రమ ము. సు. 1-0

భక్తమీరాబాయి కే. రా. 1-2

అనార్కలి డి. స. 0-12

ఫతల్‌పశివాజి డిటో 1-0

చండీక ము. వే. 1-8

ధరణికోట సో. రా. 1-8

ప్రతాపరుద్రీయము డిటో 1-8

తాజమహల్ డిటో 1-8

నౌరోజ్ భో. నా. 1-0

శంభాజీనిర్యాణం శ్రీ. కా. 1-0

శివాజీ శీలమ్మ డిటో 1-0

రోషనార కొ. సు. 1-0

ఆంధ్ర వాణీసామ్రాజ్యమును శ్రీకృష్ణదేవ

రాయలు పో. సు. } 1-0

మహారాష్ట్రవిజయం చ. మా. 1-0

రంగరాయ కదన మను } 0-12

బొబ్బిలియుద్ధము కా. సాం. }

ప్రతాపాగ్నికీయం కో. శ్రీ. 1-4

చంద్రగిరాభ్యుదయం డిటో 1-4

చిత్రసతీయము ఖ. కృ. 1-12

వివాహసారంగధర డిటో 1-13

పాడుకావట్టాభిషేకము డిటో 1-8

చంద్రహాస డిటో 1-8

ప్రమీలాన్జలియము డిటో 1-4

ప్రహ్లాద డిటో 1-4

మోహినికృంగద డిటో 1-4

సావిత్రి చిత్రాశ్వము డిటో 1-4

బృహద్రథ డిటో 1-4

సాంచాలి స్వయంవరం డిటో 1-4

ముక్తానలి డిటో 1-4

చిరకారి డిటో 1-4

పత్నిప్రతాప్ అను

అనమాయ సో. అ. } 1-4

పద్మపూహము కా. నా. 1-4

చిత్రాభ్యుదయ మను }

సారంగధర కా. నా. } 1-0

విద్యారణ్యుడు దం. వేం 0-8

కిషోరి సూ. సా. 1-0

శాకుంతల కం. ఏ. 1-0

బిల్వముంగళ శ్రీ. కా. 1-0

లీలావతి సుబోచనలు— 1-0

మాధవాచార్య విద్యారణ్య 1-0

=====

$$V_{\text{max}} = 1.0 \times 10^{-3} \text{ mol L}^{-1} \text{ s}^{-1} \quad K_m = 1.0 \times 10^{-4} \text{ mol L}^{-1} \quad \text{at } 25^\circ \text{C}$$

ఒక్కొక్కటి ధర

మ. ఆ.

ఒక్కొక్కటి వర

ప. శి.

స్వతీయ శ్రీ నరస్వతీ ముద్్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

